

Sadržaj

Predgovor		iii
Poglavlje 1	Sprovođenje Durbanskog plana	1
	Apostol Apostolov, Univerzitet u Birminghamu, Velika Britanija	
Poglavlje 2	Postojeći pristupi borbi protiv rasizma u regijama	5
	Apostol Apostolov, Univerzitet u Birminghamu, Velika Britanija	
Poglavlje 3	Doprinos RIME projekata antidiskriminacijskom treningu	9
	Christien van den Anker, Univerzitet Zapadne Engleske, Velika Britanija	
Poglavlje 4	Rad sa mladima u post konfliktnom društvu	15
	Bojan Stančević, Transparency International Bosna i Hercegovina	
Poglavlje 5	Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj	27
	Paula Raužan, Irena Barišić Milunić, Agencija lokalne demokratije Sisak, Hrvatska	
Poglavlje 6	Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori	45
	Stanka Parac, Agencija lokalne demokratije Subotica, Srbija i Crna Gora	
Poglavlje 7	Antidiskriminacioni rad u Ukrajini	53
	Katerina Šalajeva, Lobi mladih žena, Ukrajina	
Poglavlje 8	Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija	63
	Vadim Karastelev, Odbor za ljudska prava Novorusisk i Škola mira, Rusija	
Poglavlje 9	„Srušimo prepreke“: multietnički kamp za mlade u Bugarskoj	73
	Emilija Dimitrova, NVO forum Trgovište, Bugarska	
Poglavlje 10	Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije	79
	Christien van den Anker, Univerzitet Zapadne Engleske, Velika Britanija	
Poglavlje 11	Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije	87
	Christien van den Anker, Univerzitet Zapadne Engleske, Velika Britanija	
Bibliografija		95
Popis adresa		97

Predgovor

Hvala što ste pregledali naš Priručnik i pokazali interes za rad na području borbe protiv diskriminacije.

Uživali smo zajednički pripremajući ovaj Priručnik i učeći tokom radionica i treninga jedni od drugih. Nadamo se da ovaj priručnik odražava naš zajednički cilj eliminacije svih oblika diskriminacije i da ćete se zabaviti koristeći i razvijajući vježbe i igre koje se nalaze u njemu.

Bilo bi nam drago kada bismo od vas primili povratnu informaciju i potom detaljno raspravili metode prezentirane u ovom priručniku. Na kraju ovog priručnika možete pronaći naše kontakt podatke.

Zahvalni smo Evropskoj komisiji za sufinansiranje RIME projekata, kao i svima onima koji su doprinijeli projekatu i Priručniku.

Christien van den Anker
Apostol Apostolov

Poglavlje 1. Sprovođenje Durbanskog plana

Apostol Apostolov, Univerzitet u Birminghamu, Velika Britanija

Ovaj priručnik nastao je kao dio projekata finansiranog od strane EU o Podsticanju urođenog multikulturalizma putem edukacije (RIME), a sproveden je u suradnji sa univerzitetima u Birminghamu, Warwicku i Zapadnoj Engleskoj (Velika Britanija), državnih Univerziteta Uljanovski i Kuban (Ruska Federacija) te partnerskih nevladinih organizacija iz jugoistočne Evrope, centralne istočne Evrope, Ruske Federacije, južnog Kavkaza i Velike Britanije, i to u razdoblju između januara 2004. i decembra 2006. U pomenutim regijama u projekat su bili uključeni partneri iz Bugarske, Hrvatske, Srbije i Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Ukrajine, okruga Krasnodar u južnoj Rusiji, Gruzije i Abhazije.

Glavni cilj RIME projekata bio je doprinijeti borbi protiv rasizma, ksenofobije, etničke diskriminacije i nesnošljivosti povezanih s poticanjem spolnog pristupa tim pitanjima i razvoju održivog niza aktivnosti usmjerenih na djelovanje mladih u pomenutim regijama. Projekat želi primijeniti prioritete Durbanskog plana, zasnovanog na deklaraciji Svjetske konferencije protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i s time povezanih nesnošljivosti (avgust – septembar 2001., Durban).

Durbanska konferencija je usvojila program aktivnosti koji poziva međunarodnu zajednicu na izradu dostupnog međunarodnog okvira koji bi bio djelotvorniji pri pokušajima zaštite od diskriminacije. Jedno od glavnih pitanja kojima se konferencija bavila bio je uticaj historijskih obrazaca i uobičajenih pojava rasne ili etničke diskriminacije te potreba osmišljavanja društvenih mjera i akcionih planova za rad sa žrtvama historijskog isključivanja. Sljedeće ključno pitanje kojime se bavila Durbanska konferencija bilo je pitanje višestruke diskriminacije, jer je zaključeno da višeslojna diskriminacija nije neuobičajena pojava i da stvara jedinstvena iskustva. Višeslojna diskriminacija ili isprepletena diskriminacija posebno utiče na žene čija je podložnost diskriminaciji povećana kada dolaze iz etničke ili rasne manjinske grupe. Durbanska konferencija takođe naglašava da ksenofobija usmjerena na pripadnike drugih nacija, posebno migrante, izbjeglice i azilante, čini jedan od izvora savremenog rasizma (UN 2001., čl. 16). Bog toga je RIME projekat usvojio rodni pristup borbi protiv diskriminacije i svjesno osigurao da pitanje diskriminacije koje pogađa žene, mlade i ostale ranjive grupe različitih etničkih ili nacionalnih pripadnosti bude posebno obrađeno u okviru projekata.

Prioritetni ciljevi projekata bili su:

1. borba protiv diskriminacije etničkih manjina uključivanjem u aktivnosti treninga voditelje zajednica, žena i mladih osoba, te podizanje svijesti o diskriminaciji među pripadnicima dominantnih grupa
2. borba protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije etničkih manjina i domicilnog stanovništva pripremom materijala za trening – čemu ovaj Priručnik uveliko doprinosi – za nastavnike, osobe koje rade sa mladima i trenere iz nevladinih organizacija.

Rad na konceptima rasizma, etničke diskriminacije, ksenofobije i multikulturalizma

Zajedno s Durbanskim planom RIME projekat nastojao je identifikovati konceptualne kategorije, što pomaže pri razumijevanju raznih aspekata etničkih odnosa i postojećih oblika diskriminacije u regijama sprovedbe projekata. Čineći to, projekat je pokušao kritički procijeniti korist postojeće terminologije na polju ljudskih prava. Slijedi kratka rasprava o nekim ključnim konceptima s područja ljudskih prava koje je projekat ispitivao u smislu primjenjivosti u različitim regionalnim kontekstima.

Rasizam, etnička diskriminacija ili ksenofobija: Kakvu ulogu može odigrati multikulturalizam?

Rasprave na radionicama i događajima za trenere tokom trajanja RIME projekata pokazale su da se koncept rasizma – zbog svoje primarne povezanosti s post-kolonijalnim okolnostima – ne može lako primijeniti u kontekstu regija obuhvaćenih projekatom u kojima je etnicitet prije nego rasa određujući faktor u odnosima između dominantnih (u smislu veličine stanovništva i pristupa državnim resursima i moći) i manjinskih grupa. Od 70-ih godina 20. vijeka društvene nauke su usvojile termine etnicitet i etničke grupe kako bi opisale razlike unutar društava. Ti termini su razmatrani od strane učesnika projekata kako bi što približnije opisali postojeće grupacije u društvima danih regija i tako dali primjereniji pristup postojećim oblicima diskriminacije ili nesnošljivosti u tim društvima. Iako, ako isključimo biološki određene rasne karakteristike, između brojnih faktora koji određuju razlike, a samim tim i diskriminaciju, najrašireniji su označitelji rase i etniciteta: jezik, boja kože, kultura, vjera i način života. Zbog toga, historijska diskriminacija usmjerena na Rome većinom, ako ne i u svim regijama, nije oblik rasizma sama za sebe jer nije uperena prema određenoj biološkoj rasi, nego je ukorijenjena u percipiranoj etničkoj razlici prema dominantnim grupama. U isto vrijeme takva diskriminacija nosi mnoge ključne osobine rasizma kao što se često predviđaju karakteristike historijski vezane sa: rasom, bojom kože, jezikom i načinom života.

Poglavlje 1. Implementacija Agende iz Durbanu

Kao što je već pomenuto, ksenofobija je jedan od mnogih oblika rasizma. Ksenofobija doslovno znači strah od stranaca. Javlja se ne samo prema izbjeglicama i azilantima, nego i prema raznim tipovima imigranata, a još više prema bilo kome koga se vidi kao „uljeza“ ili nekoga ko nema istu nacionalnu ili etničku kulturalnu pozadinu kao većinska grupa ili grupe u društvu. Npr. diskriminacija mešketskih Turaka u Rusiji ili Bošnjaka u Srbiji i Crnoj Gore može se posmatrati kao ksenofobija od strane institucija ili pojedinaca iz većinske grupe društva. U stvarnosti su, međutim, rasizam, etnička diskriminacija i ksenofobija često neraskidive i podređene istim principima straha od ili mržnje prema „uljezu“.

Projekat takođe nastoji ispitati koncept multikulturalizma kao posebnog modela društva koji se odnosi na unutrašnje etničke odnose u ciljanim regijama. Višekulturalna društva osnivaju se na prihvatanju različitosti. Kako bi multikulturalizam povećao i obogatio multietnička društva, razliku treba cijeniti, a ne bojati se iste ili joj se suprotstavljati. Bogata i raznolika kulturna prošlost i sadašnjost u projekatnim regijama govori kako je zajednički suživot raznih kultura ondje povijesna činjenica. RIME projekat nastojao je nadograđivati takav domicilni multikulturalizam, te u isto vrijeme prepoznao kako trenutna situacija u tim regijama zahtijeva cilijane napore pri mobilizaciji pozitivnih aspekata zajedničkog života više kultura u socijalnoj okolini s mnogobrojnim etnicitetima.

Kao i rasizam, multikulturalizam – kao zapadnjačka konstrukcija – nije lako iskoristiti kao objašnjavajući koncept u kontekstu svih regija obuhvaćenih projekatom. Kao što je primijećeno u jednom od radova pripremljenim za projekat, problem multikulturalizma u postkomunističkom svijetu potpuno je drugačiji nego isti na Zapadu. Dok se zapadnjački multikulturalizam pokazao korisnim u očuvanju kulturnog identiteta novopridošlih imigranata, u postkomunističkoj Istočnoj Evropi multikulturalizam je de facto bio ograničen unutar autoritarne monokulture, dok je raspad sistema oslobodio mnogobrojne centrifugalne sile unutar tih višekulturalnih država. (Hrytsenko, 2004.). U stvari, drugi argument protiv multikulturalizma je priroda suživota različitih etničkih i nacionalnih grupa koja se može bolje opisati kao međukulturalna, prije nego multikulturalna. To je dijelom zbog toga što unutrašnjim etničkim odnosima ponekad vladaju procesi promjene samospoznaje.

Ipak, dok rasprave o rasizmu, etničkoj diskriminaciji, ksenofobiji i multikulturalizmu formom variraju u projekatnim regijama, učesnici RIME projekata smatraju kako su ti koncepti zadržali svoju objašnjavajuću vrijednost. Prema vlastitim riječima jednog od učesnika radionice: „Kada razgovaramo o etničkoj diskriminaciji, rasizmu i multikulturalizmu, govorimo o istim problemima na Zapadu i u post-sovjetskim društvima, ali koristimo drugačiju terminologiju“ (radionica RIME projekata Razotkrivanje ksenofobije i etničke diskriminacije, Kijev, januar 2005.).

Obuhvaćene regije

Svaka zemlja u regiji koja provodi projekat ima vlastite mjere borbe protiv etničke diskriminacije i ksenofobije. Dok u nekim regijama plan integracije etničkih manjina dominira nad raspravama o ljudskim pravima, u ostalim regijama su najvažnija pitanja poslijeratni oporavak od sukoba, ekonomska stabilnost ili pristepene Evropskoj uniji.

Bivša Jugoslavija

Područje bivše Jugoslavije prvenstveno je pogođeno raspadom federacije i posljedicama koje je ostavio na različite nacionalne manjine. Kao što Stanka Parać navodi u svom radu Zaštita prava manjina u Jugoistočnoj Evropi: od regionalne saradnje do uključivanja u otvorenu Evropu naručenom za RIME-ovu radionicu, koja je održana u Sisku u septembru 2004:

...Zajednice koje su postale nacionalne manjine kao rezultat raspada bivše Jugoslavije, kao što su Srbi u Hrvatskoj, Hrvati u bivšoj Jugoslaviji i nedominantne konstitucijske grupe u raznim dijelovima Bosne i Hercegovine, uključujući Hrvate i Bosance u Republici Srpskoj i Srbe u Federaciji, često su okrivljavani za ratove, suočavaju se s neprijateljstvom od strane članova dominantnih zajednica i autoriteta, pa su u najboljem slučaju nezaštićene od strane svojih vlada. Mnogi još uvijek ostaju raseljeni i nisu u mogućnosti vratiti se svojim domovima. Osam godina nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini, visoki izaslanik UN-a za izbjeglice procjenjuje kako se na teritoriji Bosne i Hercegovine još uvijek nalazi 438.500 raseljenih osoba, a 213.000 osoba iz Bosne i Hercegovine još su uvijek izbjeglice. Manjinske zajednice isključene su iz javnog života, ekonomskog i socijalnog razvoja, a u mnogim slučajevima onemogućeno im je praktcirati vlastitu kulturu, učiti maternji jezik ili iskazivati svoj identitet (Parać, 2004.).

Ovo ukazuje da je jedno od tendencioznijih pitanja koja pogađaju regiju bivše Jugoslavije – ekonomska i kulturna – marginalizacija nacionalnih manjina u novim državama. Kontekst regije nakon sukoba takođe je glavni faktor koji nastavlja

Poglavlje 1. Implementacija Agende iz Durbanu

poticati procese pomirenja, izgradnje mira i jednakog tretmana za nacionalne manjine. Iako je napredak u ovom području ponekad bio spor, plan evropske integracije, koji dominira regijom u posljednjih pet ili više godina, stvorio je novu dinamiku i poticaj tim procesima. U nekim su oblastima manjine koje ne provode vlast uključene u proces ponovne izgradnje mirnog multikulturalizma, kao što su Mađari i Jevreji u Vojvodini.

Bugarska

Plan za evropsku integraciju i put u članstvo EU osigurali su poticaj za rješavanje pitanja manjinskih prava u Bugarskoj. Historijski su u Bugarskoj najviše marginalizirane etničke manjine bile bugarski Turci, Pomaci i Romi. Turska manjina više se uključuje u javni i politički život zemlje, predstavljena je političkom strankom koja trenutno dijeli vlast u vladi. Ipak, još uvijek preostaje puno posla kako na institucionalnoj tako i na međuljudskoj razini. Strukturalna diskriminacija je još uvijek prisutna i potrebno je pozabaviti se osobnim stavovima i stereotipima. Ipak, da bi se završio proces ozdravljenja od prakse prisiljavanja pojedinaca na usvajanje bugarskih imena, biće potrebno još vremena.

Pomaci i Romi takođe još uvijek ostaju podložni diskriminaciji institucionalne i lične prirode. Kao što gđa. Parać primjećuje u svome radu o ovoj regiji, u Bugarskoj su uvedene razne mjere koje podržavaju manjinu Roma, uključujući Okvirni program za integraciju Roma (1999.).

...Okvirni program za integraciju romske zajednice postavlja specifične mjere u osam sfera: ozakonjenje antidiskriminacije; zaposlenost i ekonomski razvoj; zdravstvena pomoć i provođenje zdravstvenih mjera; stambeno pitanje i regulacija susjedstava; edukacija; zaštita romske kulture; promocija prisutnosti Roma u nacionalnim medijima i zaustavljanje diskriminacije Romkinja. U uvodu Programa za integraciju manjina glavni postavljeni prioritet je očuvati i razviti identitet manjina i potaknuti višenarodnost u bugarskom društvu. Nadalje, dokument određuje potrebu određivanja adekvatnih institucionalnih mehanizama za uključivanje svih nivoa vlasti s jasno definisanim odgovornostima i ovlastima... (Parać, 2004.).

Ilako su nastojanja podrške kroz niz inicijativa centralne vlasti usmjerena prema romskoj manjini, lokalne romske zajednice još uvijek ostaju u velikoj mjeri isključene iz mnogih područja javnog života i gotovo u potpunosti iz političkog života. Glavni prioriteti za Bugarsku ostaju u području edukacije, stambenih pitanja i zdravstvene pomoći. Još jedan prioritet na kom znatne napore ulaže područje nevladinih organizacija je ohrabrivanje i poticanje multietničkog društva kroz međuetničke dijaloge u lokalnim zajednicama.

Južna Rusija: okrug Krasnodar

Plan za ljudska prava ili plan za borbu protiv diskriminacije u južnoj Rusiji je većinom određen pitanjima državljanstva i statusa različitih grupa povratnika i ostalih doseljenika. U zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza raseljeno stanovništvo se unutar granica kretalo kao rezultat nasilne deportacije u sovjetskom području, a preko granica kao rezultat etničkog konflikta u susjednim državama, što predstavlja veliki izazov nacionalnim i regionalnim tvorcima politike. U Ruskoj Federaciji južna administrativna jedinica okrug konzistentno je pokazivala priljev doseljenika i izbjeglica natjeranih u zemlju. To je zbog geografske blizine izvora etničkog sukoba koji traje od 1988. godine, kao i zbog povoljnih klimatskih uslova i multikulturalne povijesti koja ohrabruje doseljenike iz ostalih bivših sovjetskih država da se tamo nastane. Sljedeća kategorija doseljenika i povratnika na ovom području su pojedinci ili članovi njihovih porodica deportovani iz južnog dijela Rusije ili susjednih teritorija u druge dijelove Sovjetskog Saveza tokom Drugog svjetskog rata.

Kao što je primijećeno tokom radionice RIME projekata Razotkrivanje ksenofobije i etničke diskriminacije u Kijevu (januar 2005.), mešketski Turci su jedna takva grupa povratnika i za zaštitu njihovih prava se bore organizacije za zaštitu ljudskih prava u Krasnodaru, uprkos naglašenoj diskriminacijskoj politici regionalnih i federalnih vlasti. Zbog neslaganja s Gruzijom oko povratka mešketskih Turaka njihovom originalnom mjestu prebivališta, i dalje im se uskraćuje rusko državljanstvo, uprkos činjenici da žive u Rusiji više od pedeset godina. Sličnu situaciju srećemo na primjeru gruzijskih izbjeglica iz Abhazije, koji žive u ruralnom području okruga Krasnodar na granici s Abhazijom. Ruske vlasti ne priznaju ove izbjeglice kao ruske državljane niti kao državljane neke druge države.

Uključivanje ovih grupa kao državljana i usmjeravanje pažnje prema očitim oblicima diskriminacije koja se nad njima vrši sastavni je dio borbe protiv ksenofobije. Grupe za ljudska prava koje rade na integraciji snažno naglašavaju davanje moći diskriminiranim grupama migranata.

Poglavlje 1. Implementacija Agende iz Durbanda

Ukrajina

Nasuprot okrugu Krasnodar, mešketski Turci u Ukrajini relativno su bolje inzegrirani u ukrajinsko društvo. To se djelomično može objasniti činjenicom da su od početka svog dolaska mešketski Turci postali dio lokalnih kolektivnih struktura u poljoprivredi i razvili dobre odnose s ruralnim zajednicama u kojima su se naselili. Situacija mešketskih Turaka također je karakteristična za multietničko i multinacionalno društvo Ukrajine gdje su i nove i stare manjine stekle neki stepen priznanja u zemlji. Kao što je primijetio učesnik radionice RIME projekata u Kijevu (januar, 2005.), to se odražava u činjenici da je ideja multikulturalizma u Ukrajini uopšteno dobrodošla na državnoj razini.

Za neke manjine u Ukrajini postoje razni državni programi. Neki su namijenjeni krimskim Tatarima i uključuju promociju tatarske kulture i jezika. Takvi programi postoje također i za promociju Karaim i Krymčak kultura u Ukrajini. Ipak, situacija s raznim manjinskim grupama, uključujući krimske Tatara, još uvijek predstavlja stvarne, historijski ukorijenjene izazove za zemlju. Krimski republika je autonomna, ali je na primjer zabranjivala zapošljavanje Tatara povratnika u lokalnim preduzećima i protivila se njihovom naseljavanju u gradovima. Kao rezultat pojavila su se kompaktna tatarska naselja na Krimu, gdje je stanovništvo iskusilo nedostatak zemljišnih resursa. Učesnici radionice RIME projekata u Kijevu (januar, 2005.) su primijetili postojanje stvarnog tatarskog problema na Krimu koji je nastao kao rezultat formiranja takvih kompaktnih naselja. Naravno, takvi problemi mogli bi se riješiti budućom integracijom i antidiskriminacijskom politikom, te tako ukazati kako postojeća nije djelotvorna.

Možemo zaključiti da su regionalni konteksti učesnika u projekatu RIME različiti prema historijskim okolnostima koje su dovele do određene mješavine zajednica koje žive na nekom teritoriju; također su različiti prema vrsti režima i politike kojom se reguliše (ili bezuspješno pokušava regulisati) mirni suživot, pa tako regije obuhvaćene projekatom uključuju područja u kojima sukob oko vlasti još nije razriješen. Iako su tradicionalni oblici rasizma također prisutni u regijama obuhvaćenim projekatom, oni u ovom trenutku nisu dominantno pitanje za većinu ljudi. To znači da „rječnik“ projekata treba biti senzitivan na postojeće razlike i da primjena Durbandskog plana treba više naglašavati etničku diskriminaciju i ksenofobiju nego rasizam. U sljedećem poglavlju ćemo sažeti već postojeće pristupe borbi protiv tih oblika diskriminacije u regijama.

Poglavlje 2. Postojeći pristupi u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije u regionima

Apostol Apostolov, Univerzitet u Birminghamu, Velika Britanija

Ovo poglavlje se bavi postojećim pristupima, utvrđenim nedostacima i postignućima pri djelatnosti nevladinih organizacija u vezi sa konkretnim potrebama u regijama. Ono se odnosi na širi kontekst intervencija u borbi protiv etničke diskriminacije, ksenofobije i povezanih nesnošljivosti, kao što su rad na smjernicama, političkim i državnim uslovima, kulturnim promjenama, obrazovnim faktorima, saradničkom radu ili ostalim mehanizmima važnima za određenu zemlju ili regiju. Ovo poglavlje oslanja se na radove s regionalnih radionica, kao i na rasprave održane tokom tih radionica.

Bivša Jugoslavija

Okolnosti nakon sukoba u bivšoj Jugoslaviji određuju trenutne potrebe regije i mjere koje se poduzimaju za njihovo zadovoljenje. Plan regije za moguću integraciju u Evropi često osigurava kontekst u kome se osmišljava nevladino djelovanje. Naredni uređeni dio iz rada na temu analize potreba osigurava pogled na trenutni razvoj situacije u regiji. Kretanje od stabilizacije i rekonstrukcije prema održivom razvoju u regiji koja je tek nedavno suočena s eskalacijom etničkih sukoba i krvoprolićem možda je najvidljiviji napor usmjeren prema povezivanju i integraciji s evropskim strukturama.

Zaštita manjina je visoko na listi bilateralnih pregovora, posebno u vezi sa statusom nacionalnih manjina i omogućavanju prekograničnih kontakata i saradnje. Postignut je određeni napredak u ublažavanju posljedica masovne migracije stanovništva, u smislu povratka izbjeglica raseljenih unutar zemlje, kao i lokalnih integracionih strategija.

Ipak, brojni glavni problemi još uvijek ostaju nerazriješeni, posebno u području procesa pomirenja. Naslijeđe etničkih sukoba koji se ponavljaju kroz razna historijska razdoblja, uključujući nedavni nasilni raspad bivše Jugoslavije i posljedične etničke napetosti povezane s ratnim sukobima, postaje prepreka na putu ubrzanja demokratskih procesa. U ovome trenutku, uprkos znatnim naporima međunarodne zajednice i lokalnih učesnika, proces pomirenja još uvijek ostaje područje posebne brige. Zato su sa stajališta zaštite manjina i borbe protiv ksenofobije i diskriminacije izrazito važna nastojanja usmjerena ka pomirenju kroz obrazovanje (učenje historije), obrazovanje o raznim kulturama, socijalni razvoj i kulturu, međudržavnu i regionalnu suradnju na raznim područjima, uključujući nauku i tehnologiju ili inicijativu gradova pobratima. Postalo je očito da je regionalna saradnja na raznim poljima, uključujući direktne veze među lokalnim stanovništvom koje živi na granici otprije zaraćenih zemalja, instrument razvoja demokratije i na taj način pruža nadu u istinsko pomirenje budućih generacija. U tom pogledu, samo odsustvo nasilja nije dostatan preduslov. Potrebno je razviti pristup zasnovan na zajedničkim vrijednostima kao alternativu već postojećim i dobro poznatim uzorcima etničke mržnje. Proteklih godina u procesu nakon sukoba nevladine organizacije i njihove regionalne mreže odigrale su važnu ulogu, ali je takođe potrebno aktivnije angažovati organizacije etničkih manjina, profesionalne organizacije (kao što su udruženja nastavnika, društva naučnika, novinara i studenata) i multietničke opštine / opštine. Neki pozitivni primjeri partnerstva za pomirenje ustanovljeni između nevladinih organizacija iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, uspješno primijenjeni tokom sukoba i isto tako u periodu nakon sukoba, mnogo su pridonijeli ponovnom uspostavljanju veza između prijatelja, intelektualaca, kolega ili raštrkanih obitelji.

Ipak, težak teret nedavne prošlosti etničkih sukoba zajedno s ostavštinom autoritarne (totalitarističke) političke kulture još uvijek ostaje glavna prepreka koju je potrebno rješavati u velikom opsegu djelatnosti usmjerene prema izgradnji demokratije i političko/ekonomskim reformama u ovoj regiji, na njenom putu prema integraciji u EU. Zbog toga pokretanje ovog procesa kao sveobuhvatnog, od razine običnih ljudi dalje, moglo bi dovesti do pozitivnog ishoda u predvidljivoj budućnosti. Put od izgradnje demokratskih institucija i vladavine zakona do uspostavljanja funkcionalnih demokratskih država zahtijeva najširu moguću društveno-političku saglasnost. Takvo vlasništvo moglo bi u svakom slučaju postati moćno sredstvo za borbu protiv ksenofobije i etničke diskriminacije (Parać, 2004.).

Bugarska

Iako se nalazi u geografskoj blizini regije bivše Jugoslavije, Bugarska nije bila uključena u nasilne etničke sukobe. Napredak zemlje prema članstvu u EU – određen za 2007. godinu – osigurao je platformu mnogim debatama na političkoj

Poglavlje 2. Postojeći pristupi u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije u regionima

i razini nevladinog sektora o mjerama koje treba poduzeti radi potpunije integracije etničkih manjina i prevazilaženja praksi diskriminacije, posebno prema romskoj manjini. Područje nevladinih organizacija je vrlo aktivno u oblasti obrazovanja i multikulturalnih inicijativa, ali je njegov kapacitet još uvijek relativno malen i njegovi potencijali neravnomjerno raspoređeni u različitim regijama u zemlji. Pokret za prava i slobode učešćem u koalicionoj vladi 2001. godine osigurao je prilike regionalnoj upravi za uključenje turske manjine u procese vlasti. U praktičnom smislu ovo nije puno pomoglo romskoj manjini, ali je stvorilo veći broj uslova da se prema njoj usmjeri politička pažnja jer romska manjina čini drugi po veličini udio stanovništva na koji se vladina i nevladina nastojanja mogu usredotočiti kroz različite nacionalne i evropske fondacije za borbu protiv diskriminacije i za poticanje uključivanja.

Parać u svom temeljnom radu (2004) daje slijedeći pregled procesa uključivanja turske manjine i područja djelovanja na kojima sektor nevladinih organizacija ulaže svoje resurse za potrebe Roma:

Trenutna vlada je koalicija između Nacionalnog pokreta za Simeona Drugog (NMSII, politička stranka na čelu s bivšim bugarskim monarhom Simeonom Saxom Coburg-Gothom) i Pokreta za prava i slobode (MRF), nakon parlamentarnih izbora u junu 2001. Zato su, kroz MRF, bugarski Turci zajedno s drugim Muslimanima (Pomacima i muslimanskim Romima) mogli aktivnije učestvovati u bugarskom političkom životu. Čineći najveći postotak izbornog tijela MRF-a, turska manjina ima aktivnu ulogu u centralnoj i regionalnoj vlasti kroz predstavnike izabrane s mandatima MRF-a. Ipak, čak i u područjima gdje turska zajednica čini većinu stanovništva, još uvijek postoji veliki nesrazmjer između sudjelovanja manjine u lokalnoj vlasti i njihovog udjela u sveukupnom broju stanovnika ovih oblasti.

Ustavne odredbe antidiskriminacije imaju uopšten karakter, dok su zakoni koji određuju antidiskriminacione mjere primijećeni u području obrazovanja, zapošljavanja i stambenog pitanja. Veliki broj nevladinih organizacija etničkih manjina (posebno usmjerenih prema Turcima i Romima) kroz svoje programe u raznim područjima imaju važnu ulogu, sa ciljem poboljšanja situacije, ali još uvijek sa ograničenim rezultatima. Oni uključuju:

- Programe za obrazovanje/treninge
- Pravnu pomoć u slučajevima kršenja ljudskih/manjinskih prava
- Obrazovanje za multikulturalizam (treninzi za učitelje, priručnici)
- Kampanje za podizanje svijesti
- Humanitarni rad

Južna Rusija: područje Krasnodar

Nakon razdoblja međunacionalnih nesuglasica, nesnošljivosti i etničke i rasne diskriminacije, često u prošlosti izazvane od strane vlasti, područje djelovanja nevladinih organizacija u Krasnodaru pokušava stvoriti uslove u kojima se pitanjima manjina pristupa na otvoreniji i pošteniji način. Situacija s mešketskim Turcima predstavlja jedan od najvećih izazova za nevladino područje, koje često mora djelovati suprotstavljajući se vlastima prije nego saradujući s njima. Diskriminacija mešketskih Turaka prisutna je u svim područjima života, ali posebno je oštra na nivou sudstva i u obrazovnom sistemu.

Slijedeći uređeni odlomak iz rada o analizi potreba regije pruža prikaz situacije (Karastelev, 2004.):

Mešketski Turci su Muslimani koji govore turski i koji su tradicionalno živjeli u mešketoj oblasti Javakheti u južnoj Gruziji. Odavde dolazi termin Mešketi. 1944., kao rezultat Staljinove deportacije cijelog niza nepouzdatih nacionalnosti, kao i Čečena, Grka i Nijemaca, 90000 mešketskih Turaka je raseljeno u Uzbekistansku, Kazahstansku ili Kirgijsku Sovjetsku Socijalističku Republiku (SSR). Većina mešketskih Turaka predstavljaju se kao Turci, iako ih se relativno mali broj smatraju Gruzijcima islamske vjeroispovijesti. Danas se mešketski Turci nisu u mogućnosti vratiti svojoj historijskoj domovini u Gruziji zbog prepreka koje je postavila gruzijska vlada, koja nije voljna ispuniti svoje obaveze pred Vijećem Europe.

Nekoliko nevladinih organizacija periodično nadgleda problem kršenja ljudskih prava, uključujući etničku diskriminaciju. Ipak, preporuke za rješenje problema ili nisu predložene ili ostaju samo na papiru jer ne postoji plan za njihovu primjenu. Ipak je nadgledanje omogućilo rast uticaja pokreta za ljudska prava, ujedinilo nevladine organizacije, proširilo kontakte aktivista u ljudskih prava i pomoglo u sticanju potrebnih kvalifikacija.

Poglavlje 2. Postojeći pristupi u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije u regionima

Nezdrav takmičarski stav koji vlada među nevladinim organizacijama moskovskog područja negativna je osobina pri njihovoj konsolidaciji. Danas se provodi nekoliko kampanja za borbu protiv diskriminacije, rasizma i ksenofobije, ali ne postoji kontakt između organizatora u koordinaciji aktivnosti i udruživanju sredstava. Čak šta više, na regionalnom nivou već poslovično učestvuju uvijek isti ljudi. Niz nevladinih organizacija usmjerava svoju djelatnost prema održavanju ljetnih kampova tolerancije u kojima učestvuju djeca iz različitih etničkih manjina. Ipak, mogućnost učestvovanja djece u ovakvim projekatima nije velika.

Najveću ulogu u suprotstavljanju etničkoj diskriminaciji ima Moskovska helsinška grupa i njezini partneri u ovom području koji provode nadgledanje, održavaju konferencije i seminare, izdaju publikacije i izjave za medije. Nekoliko nevladinih organizacija vode sastanke između predstavnika nacionalnih manjina i vlasti, ali žalost na tim sastancima već poslovično učestvuju samo ljudi koji su odani ili pod kontrolom vlasti što ograničava preobražavajući efekat ovih sastanaka (Karastelev, 2004.).

Ukrajina

Nacionalne manjine i nove imigrantske manjine prolaze kroz iskustva koja predstavljaju najhitnija pitanja u Ukrajini. Krimski Tataari i Romi su često izdvajani kao dvije manjinske grupe prema kojima je diskriminacija poprilično očigledna. Postoje razne državne smjernice i odredbe koje se bave diskriminacijom manjina, ali problemi često nisu prepoznati pošto su ustavne i zakonske odredbe često preopšte i ne omogućavaju rješavanje problema određenih manjinskih grupa. Ovo čini prave izazove za područje u kom nevladine organizacije rade na zadovoljavanju potreba raznih ranjivih grupa. Sljedeći uređeni odlomak iz rada o ukrajinskom kontekstu osigurava prikaz nekih aspekata situacije (Hrytsenko, 2004.):

Na diskriminaciju se i u Ukrajini i na zapadu gleda kao na pravljenje nepravednih razlika između nekih grupa ili osoba na temelju njihove rase, etniciteta, spola, vjere itd, i time se ograničavaju njihova grupna (i prava osobe koja pripada grupi) prava. Ukrajinski zakoni eksplicitno zabranjuju takvu diskriminaciju 24. članom ustava i kao i odredbama drugih zakona. Ipak, kada pogledamo kako su ukrajinski zvaničnici i evropski stručnjaci komentarisali neke slučajeve nejednakosti i diskriminacije, razlike postaju vidljive.

Evropski stručnjaci vjeruju da ukrajinski zakoni o diskriminaciji trebaju biti specifičniji i konkretniji:

Savjetodavni odbor bilježi da postoje opšte antidiskriminacijske odredbe u ustavu Ukrajine kao i u novom popisu kriminalnih zakona, „...*ali da ne postoje detaljne i razumljive civilne i/ili administrativne zakonske odredbe koje bi se odnosile na diskriminaciju u specifičnim područjima. Savjetodavni odbor je mišljenja da bi bilo poželjno razviti takve zakone kako bi se pojedinci, na sveobuhvatan način, zaštitili od diskriminacije od strane kako javnih vlasti tako i privatnih entiteta.*“

Druga sporna točka je povezana s pitanjem izbornih kvota. Ukrajinske vlasti vjeruju kako bi uvođenje takvih kvota kršilo izborna prava onih koji ne pripadaju manjinama. Evropski stručnjaci (i krimski Tataari) misle drugačije:

„...*Savjetodavni odbor primjećuje da je odredba sadržana u 24. članku ustava, kojom se određuje kako nema privilegija zasnovanih na etničkom podrijetlu, ponekad korištena u javnim raspravama kao argument protiv uvođenja posebnih mjera u korist osoba pripadnika nacionalnih manjina. To je bio slučaj u kontekstu javne rasprave na temu **izbornih pravila usmjerenih prema efektivnom učešću osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u procesima donošenja odluka.** Savjetodavni odbor naglašava da takve mjere **ne smiju biti smatrane činom diskriminacije.***“

Ipak, ukrajinski zvaničnici ne vide nikakav veliki problem u odsustvu izbornih kvota za manjine, jer su članovi nacionalnih manjina predstavljeni u Vrhovnom sudu i drugim izabranim zakonodavnim tijelima u raznim regijama Ukrajine. Npr. u bačisarajskome i bjelogorskom okrugu na Krimu, postotak krimskih Tataara u lokalnim sudovima odgovara njihovom udjelu u ukupnom broju stanovnika.

Moglo bi se zaključiti da je evropskim stručnjacima nejednakost uzrokovana direktnom ili *skrivenom* diskriminacijom važnija od formalnih antidiskriminacionih zakonskih odredaba. U drugu ruku, ukrajinske vlasti, bar u nekim slučajevima, koriste protiviskriminacione odredbe kao izgovor za postojeće nejednakosti (Hrytsenko, 2004.).

Poglavlje 2. Postojeći pristupi u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije u regionima

Rad na borbi protiv diskriminacije u Ukrajini je organizaciono još u povojima, i ima pred sobom ogroman zadatak prevladavanja vladajućih stereotipa i obrambenih stavova većine.

Postojeći pristupi borbi protiv diskriminacije i ksenofobije u regijama RIME projekata variraju na nekoliko načina. Prvo, postoje smjernice i zakoni koje kreiraju vlade. Oni se među zemljama u kojima smo radili vrlo razlikuju. Primjeri se protežu kroz širok raspon obuhvatajući demokratsko poštivanje manjinskih prava pa do otvorenog zlostavljanja manjina od strane vlada. Npr. u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj predstavljanje manjina je bitan dio novijih strateških inicijativa. Bugarska se priprema za članstvo u EU i zato ratificira sve važne instrumente ljudskih prava i osmišljava nacionalne zakone kako bi to popratila. U Ukrajini su manjine službeno priznate, dok je djelotvoranost programa za podršku jezika i kulture manjkava. Naravno, zakonske odredbe ne zaustavljaju diskriminaciju, već određuju očekivanje načina na koji se ljudi odnose jedni prema drugima i osigurava put za protest u slučaju njihovog nepoštivanja. U Rusiji traje borba za priznanje manjina u smislu prava na državljanstvo. Konačno, u Gruziji i Abhaziji nedavni sukobi ojačali su odnose uprkos, ili čak zbog, prethodne bliskosti dviju zajednica. Ovo je našem projekatu pružilo zanimljiv raspon za učenje iz različitih slučajeva i pokušaj iznalaženja zajedničkog tla za diskusiju o potrebama svakog društva i njegovih manjina kroz oblike treninga koji bi pomogli u stvaranju trajne promjene. U idućem poglavlju pokazaćemo nastojanja RIME projekata u osiguravanju ovih različitih vrsta antidiskriminacionog treninga.

Poglavlje 3. Doprinos RIME projekta antidiskriminacionom treningu

Christien van den Anker, Univerzitet Zapadne Engleske, Velika Britanija

Uvod

RIME projekat je namjeravao istražiti pitanja koja proizlaze iz procesa primjene Durbanskog plana. Uz razvoj nacionalnog zakonodavstva koje primjenjuje trenutne međunarodne zakone i norme, značajna komponenta borbe protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije etničkih manjina i domicilnog stanovništva oslanja se na promjenu u kulturi i stavovima većinske populacije. Kako bi pomogao uspostaviti takvu promjenu, RIME naglašava važnost treninga učitelja, ljudi koji rade s omladinom, i radnika u nevladinim organizacijama, s posebnim naglaskom na žene i mlade. Projekat nastoji obuhvatiti ove grupe u dominantnim i manjinskim etničkim zajednicama, zajednicama izbjeglica, raseljenih osoba unutar zemalja i ostalim posebno ranjivim zajednicama te u zajednicama koje doživljavaju napetosti koje proizlaze iz nedavnih nasilnih etničkih sukoba. Podrška, trening i edukacija lokanih radnika u nevladinim organizacijama i učitelja podržava dijalog između pripadnika različitih etničkih manjina u pomoći rekonstrukcije nakon sukoba i u sprečavanju daljeg sukoba i izgradnji multikulturalnih i tolerantnih demokratija u četiri regijama.

Središnji ciljevi RIME projekata

Neke od glavnih preporuka Durbanskog plana su jačanje nevladinih organizacija i građanskog društva u borbi protiv rasizma, obrazovanju za ljudska prava i multikulturalno društvo i poduzimanju mjera za svijesti. Uz to, Durbanski plan prepoznaje potrebu za suradnjom između akademskih institucija i nevladinih organizacija kako bi se poboljšali koncepti i analize, promovisala istraživanja, razmijenila iskustva i uspješno djelovanje u području borbe protiv rasizma i diskriminacije (Durbanska deklaracija, odlomak 93.) Ove ciljeve osnažuju nedavna otkrića Evropske komisije koja kažu da regionalno višestrano umrežavanje povećava efekte treninga.

Osnovni cilj RIME projekata je bio doprinijeti borbi protiv rasizma, ksenofobije, etničke diskriminacije i netolerancije putem:

- a) primjenjivanja prioriteta Durbanske deklaracije
- b) ohrabriranja spolnoga pristupa borbi protiv rasizma i etničke diskriminacije i
- c) razvijanja održivog niza aktivnosti usmjerenih prema mladim ljudima u regiji.

S obzirom na ovaj osnovni cilj RIME je nastojao:

- Uključiti akademske partnere kako bi *istraživanje osjetljivo na spol* predstavili neakademske korisnicima u regiji. Ovi partneri nastojali su osigurati nove studije o tome kako se rasizam, rasna diskriminacija, ksenofobija i netolerantnost odražavaju u zakonima, politici, institucijama, upravnim normama i djelovanju u regiji i kako doprinose viktimizaciji i isključivanju pojedinaca i grupa (posebno prisilnih migranata, izbjeglica, interno raseljenih osoba kao i naročito ranjivih grupa kao što su Romi, Kurdi i mešketski Turci)
- Doprinijeti individualnom i zajedničkom procesu nadvladavanja etnički nasilnog sukoba i diskriminacije putem osiguravanja metoda za radionice i treninge koje uče učesnike kako da međusobno pomognu jedni drugima u određivanju i bavljenju pitanjem važnosti pomirenja te prevladavaju psihološke prepreke koje sprečavaju ljude da krenu dalje.
- Prepoznavanje kako *faktori koji doprinose „etničkoj politici“* uključuju ekonomski pritisak i potrebu za *žrtvenim jaganjcima*, borbe za političku moć i odbijanje dijeljenja sredstava na široj teritoriji, dovodi nas do posebnog cilja projekata. Taj cilj obuhvata međusobnu *razmjenu naučenih lekcija* o različitim, ali povezanim iskustvima četiri regije sudionice i procjenu mogućnosti primjene posebnih aktivnosti u jednoj ili više regija unutar šireg područja djelovanja.
- Promovisati poruku kako *ove regije nisu nasilne u korijenu* ili bez nade za mir, demokratiju i ljudska prava, stvarajući usmene priče i *pamteći* dio naših aktivnosti u zajednici. Ovo bi nam, kako je predloženo, omogućilo povratak multikulturalnih iskustava u regiji i prosljeđivanje njihovih pozitivnih elemenata mlađoj generaciji.
- *Doprinijeti dijalogu* koji može omogućiti konceptualni okvir za razumijevanje odnosa između zapadnjačkih diskursa antirasizma i multikulturalizma i iskustava u ciljanim regijama. Postojala je nada kako bi znanje i osnovu djelovanja akademskih partnera i partnera iz nevladinih organizacija korisničke grupe mogle sakupiti i iskoristiti u suočavanju s diskurzivnom konstrukcijom regija i njihovih ljudi sklonih ekstremizmu i sukobu.
- Potencirati znanje proizišlo iz istraživanja, kao i iskustvo i domicilni multikulturalizam u regiji kako bi se stvorio niz značajnih aktivnosti koje bi pomogle u borbi protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije među mlađom generacijom regije kojoj se trenutni period sukoba i netolerancije čini kao norma. Poseban cilj projekata bio je razviti i ojačati postojeće projekte nevladinih organizacija i nastavnički posao, kako unutar tako i izvan škola.

Poglavlje 3. Doprimos RIME Projekta antidiskriminacionom treningu

- Dopriniti izgradnji aktivnog i efektivnog građanskog društva koje bi nastavilo ovu vrstu aktivnosti po završetku našeg projekata, ujedinjujući nevladine organizacije koji već rade na području promocije građanskog obrazovanja i manjinskih prava sa lokalnim i akademikima Velike Britanije, te krovnim nevladinim organizacijama, kako bi razvili, ojačali i proširili postojeću dobru djelatnost.

Tri teme koje opisuju primjenu Durbanskog plana

Uzimajući u obzir kontekst duboko ukorijenjenog rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije u četiri regije o kojima se ovdje raspravlja, RIME projekat oblikovao je program primjene Durbanskog plana u četiri ciljane regije, a prema sljedeće tri teme:

- *Razotkrivanje institucionalizacije ksenofobije i etničke diskriminacije*
- *Promovisanje izražavanja domicilnog multikulturalizma*
- *Oslobađanje energije mladih ljudi*

Ovaj poredak poslova je ukorijenjen u dubokoj osjetljivosti za lokalne potrebe regija i u obavezi uspostavljanja ujedinjenog evropskog pristupa borbi protiv ksenofobije i etničke diskriminacije koji će biti uzajamno razumljiv, uključiv i, kao rezultat toga, snažan. Aktivnostima se nastojalo:

1. utvrditi zajednički niz mjerila za utvrđivanje ksenofobije i etničke diskriminacije;
2. osigurati trening uz metodu koja je primjenjiva u širokom rasponu različitih kontekst;
3. priznati da snaga za promjene dolazi od pozivanja na lokalno ukorijenjeno iskustvo multikulturalizma, a ne od primanja vanjskih iskustava;
4. graditi na postojećoj dobroj praksi u regiji osiguravajući okvir za razvoj ili produžetak projekata koji koriste postojeće metode;
5. prepoznati ranjivost mladih ljudi od ksenofobičnih poruka, ali takođe i njihovu sposobnost da ih iskoriste i suprotstave im se;
6. naglasiti da su rasizam i spolna nejednakost isprepleteni.

RIME projekat utvrdio je jednu od svojih primarnih ciljanih grupa, djecu i mlade ljude, pošto je uključenje mladih najvažniji faktor u postizanju prave promjene (Durbanska deklaracija, poglavlje 120-1). Djeca i mladi u ciljanim regijama prva su generacija *novih* Evropljana i kao takvi su i objekti politike etničke tolerancije, uključanja i multikulturalizma u široj Evropi, a takođe i subjekti takve politike dok ispituju svoje lične stavove prema lokalnim etničkim manjinama. Ukratko, oni igraju ogromnu ulogu u uspostavljanju zajedničkog evropskog dijaloga koji im omogućuje da vide dalje od usitnjenih lokalnih etničkih razlika, stereotipa i historije prošlih sukoba naspram zajedničkim evropskim horizontima. Učitelji, radnici nevladinih organizacija, radnici s omladinom i migrantima su ciljana grupa za aktivnosti treninga zbog njihove uloge u razvoju tih novih horizonata među našim ciljanim grupama (djecom i mladima, ženama, izbjeglicama, interno raseljenim osobama i posebno ranjivim etničkim manjinama i ostalim zajednicama). Učitelji imaju važnu ulogu kako u održavanju tako i u suprotstavljanju postojećim stavovima među mladima dok se suočavaju s izazovima vlastitog obrazovanja i socijalizacije u kulturama gdje je etnička nesnošljivost duboko ukorijenjena. Žene su prepoznate kao ciljana grupa djelimično zbog iskazanog cilja prepoznavanja posebnih načina na koje su etnička i spolna diskriminacija isprepletene. Njihovo aktivno učestvovanje ključno je i zbog toga što: u ciljanim regijama građansko društvo ukorijenjeno je u aktivnostima socijalnog umrežavanja u kome žene igraju vodeću ulogu; i u njihovim ulogama majki, sestara, tetaka i baka žene su središte prijenosa kulturnih vrijednosti među generacijama. Pokretanje žena je zato, kao i mladih, važno sredstvo maksimiziranja učinka multikulturalnog obrazovanja između dominantnog etničkog stanovništva i osnaživanja etničkih manjina i ostalih ranjivih grupa „*odozdo prema gore*“ pristup u unutrašnjosti je ovdje predloženog pristupa i trebalo bi ga slijediti tokom primjene svakog programa.

Razotkrivanje institucionalizacije ksenofobije i etničke diskriminacije

RIME projekat započeo je analizom potreba i situacije, koja je, sa stajališta regije, uključila procjene razumijevanja etničke tolerancije i nesnošljivosti od strane zajednice, te utvrđivanje pitanja oko kojih su se lokalne zajednice spremne angažovati i tražiti napredak u rješavanju posebnih problema. Uključivao je takođe formalniju identifikaciju svih postojećih projekata, njihove djelotvornosti i potencijala za razvoj i regionalni transfer.

Poglavlje 3. Doprinos RIME Projekta antidiskriminacionom treningu

Promocija izražavanja domicilnog multikulturalizma

Iz osnovnih radova i rasprava na radionicama postalo je jasno da su sve regije zaista iskusile periode mirnog multikulturalizma koji su kasnije prekinuti autoritarnim režimima i/ili sukobima koje su pokrenule političke grupe stvarajući granice među ljudima i zajednicama. Ipak, napetosti, kako je primijećeno, takođe imaju i historijske korijene. Npr. u slučaju antisemitizma i tlačenja Roma.

Oslobađanje energije mladih ljudi

U slučaju mladih ljudi, aktivnosti projekta su bile usmerene ne samo na kontekst učionice, već i na neformalne aktivnosti koje se praktikuju u slobodno vreme. Nedostatak pristupačnih vanškolskih aktivnosti je ozbiljan problem u ciljnim regionima i mladi ljudi su često svesni da ovo stanje limitira njihovo socijalno iskustvo. Vanškolske aktivnosti dozvoljavaju mladim ljudima da razviju, ili apliciraju specifične veštine (fotografija, sport, diskusija) u kontekstu multikulturalnog, ili međuverškog dijaloga čiji rezultat mogu da na neki način prezentuju široj javnosti i izazovu njene reakcije.

Spolna jednakost isprepletenost

RIME projekat prepoznao je isprepletenost borbe protiv rasizma i spolne nejednakosti. Zato je uključio spolno određenu perspektivu i fokusirao se izravno na partnerske nevladine organizacije koje rade sa ženama. Te organizacije su dobile podršku pri osmišljavanju popratnih aktivnosti, posebno kroz mini projekate.

Aktivnosti Projekta RIME

Lokalne radionice

RIME je održao šest lokalnih radionica u kojima su se susretale po dvije regije kako bi razgovarale o glavnim temama. Na svim radionicama postojali su akademski pozadinski radovi, analize potreba nevladinih organizacija i elementi treninga.

Nadgledanje lokalnih projekata/aktivnosti

Lokalni projekti kreirani na radionicama primijenjeni su od strane lokalnih partnera i učesnika u regionalnim radionicama. Ovaj priručnik odredio je pristupe na kojima su se zasnivali mini projekti, iako je i razvoj ostalih aktivnosti takođe bio ohrabrivan.

Završna konferencija

Na završnoj konferenciji predstavnici nevladinih organizacija iz četiri regije su: učestvovali na radionicama o priručniku za trening, predstavili svoje male projekate i učestvovali u aktivnostima koje su vodili lokalni partneri kao što su nogomet za mir i oporavak od rata i igranje s mladim ljudima. Konferencija je takođe uključivala i: prikazivanje RIME videa, plesne predstave i plenarnu diskusiju o ishodima projekata. Završna konferencija je potaknula izmjene pozitivnih iskustava i prakse.

Priručnik za aktiviste

Ovaj priručnik je napravljen u vidu forme otvorenog učenja i može se koristiti po završetku projekata. Najvažnije, priručnik je pisan na lokalnim jezicima u saradnji sa NGO partnerima.

Produkcija filma na lokalnim jezicima

Za ilustraciju priručnika i kao samostalno oruđe za podizanje svijesti, projekat je producirao profesionalni video film na relevantnim lokalnim jezicima. Film prikazuje primjere uspješnih mini-projekata o podsticanju domicilnog multikulturalizma u relevantnim zajednicama. Takođe pokazuje na koji način su metode uvedene u priručniku iskorištene za osmišljavanje i provođenje projekata.

Dva posebna izdanja dnevnika i uređenih zbirki

Finalna RIME aktivnost će biti objavljivanje dva toma akademskih radova koji će dalje širiti rezultate projekata i obavijestiti akademsku zajednicu o inovativnim metodama koje kombiniraju istraživanje djelatnosti i razvoj otvorenih materijala za učenje za učesnike radionica i treninga.

Poglavlje 3. Doprinos RIME Projekta antidiskriminacionom treningu

Metodologija projekata RIME

Metodologiju RIME projekata nadahnula su tri glavna pristupa.

Materijali za otvoreno učenje

Materijali za otvoreno učenja tradicionalno su razvijani kako bi uključili učenike koji su propustili prilike za formalno učenje. U kontekstu regionalnih korisnika RIME-a ova vrsta materijala će biti veoma korisna pošto ne zahtijeva institucijsku podršku tradicionalnih sredstava za učenje. Umjesto toga, materijal potiče korisnika da pristupi temi kroz svoje nakupljeno iskustvo koje će interaktivno koristiti. Vodeći princip materijala otvorenog učenja nije samo osiguravanje informacije, već i poticanje analize i progresivnog razvoja mišljenja. Navedeno zahtijeva propitivanje predstavljenih zamisli i uspostavljanje ključnih ishoda procesa učenja u smislu vještina kao što su načini rješavanja dilema i promišljanja. Materijali su zasnovani na iskustvu i praksi.

Praktično istraživanje

Praktično istraživanje nastoji ispreplesti djelatnost zajednice i istraživanje, kako bi to istraživanje učinilo značajnim za uključene zajednice. Ovo podrazumijeva uključivanje zajednica u projekte kako bi se istraživalo nešto korisno za zajednicu. Često su specifične nepravde u zajednicama korištene kao opravdanje za projekte praktičnog istraživanja. To još znači da rezultate u zajednici treba predstaviti na pristupačan način, uključujući aktivnosti kojima bi se ponovno «adresirala» istraživana nepravda.

Istraživanje aktivnosti korišteno je u edukaciji od ranih 1970-ih i stvorilo je prostor za aktivno uključivanje učenika u stvaranju društvene promjene. U samoj srži istraživanja aktivnosti bila su pitanja spolne nejednakosti i rasne i etničke diskriminacije.

U RIME projektu dio istraživanja i poduzetih aktivnosti treninga bilo je razmišljanje o načinu na koji se etnički identiteti mogu politički iskoristiti te konstruisati i rekonstruisati. Ovaj pristup odnosio se podjednako na trenere kao i na učesnike u regijama u kojima već postoji snažan osjećaj podsticanja stvaranja i razvoja specifičnih etničkih neprijatelja (na nacionalnim, regionalnim i lokalnim nivoima) od strane centralnih političkih moći kako bi se skrenula pažnja od osnovnih društveno-ekonomskih problema s kojima se suočavaju sve etničke grupe u regiji. Naš izbor integracije relevantnog istraživanja s djelatnošću i aktivnostima u regijama zasnivao se na priznanju da jedino produbljeno razumijevanje ciljanih regija može osigurati potreban dijalog između zapadnjačkog diskursa antirasizma i multikulturalizma i iskustava lokalnih aktera, te tako i osloboditi potisnuti domicilni multikulturalizam u ciljanim regijama.

Oruđa savjetovanja

Nadograđujući na impresivnu količinu posla koju su obavile Zajednice za ponovnu procjenu savjetovanja i nedavno osnovana nevladina organizacija Ujedinjeni pri zaustavljanju rasizma, ovaj projekat želi podržati postojeće inicijative u borbi protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije uvodeći neka jednostavna i djelotvorna oruđa za učesnike radionica i treninga. Ova oruđa zasnivaju se na nekoliko ključnih saznanja, razvijena su kroz praksu ovakvog oblika uzajamnog savjetovanja. Osnovna zamisao je da ljudi ne funkcionišu efektivno i autentično kada djeluju na osnovu starih bolnih iskustava. Njihovo djelovanje se veoma poboljšava onda kada imaju priliku da emocionalno otpuste stare boli. Ta vrsta ispusnog ventila u mnogome je potpomognuta procesom koji počinje jednostavno sa izmjeničnim slušanjem. Kroz djelovanje u (malim) grupama i učenje iz posebno prilagođene literature ovaj mehanizam može se učiniti složenijim i ljudi djelotvornijima, u pomoći drugima pri prevladavanju njihovih emocionalnih granica, a sa ciljem osnaživanja i veće djelotvornosti njihovog djelovanja.

Razlog za predlaganje ove metodologije je njena usklađenost sa ciljevima Durbanske deklaracije i Programom o ljudskim pravima i demokratiji Evropske komisije, a sa ciljem stvaranja lokalnih kapaciteta, omogućavanja lokalnog osnaživanja i osiguravanja važnosti projekata za učesnike radionica i treninga. Primjećujemo kako ovo ima poseban odjek u ciljnim regijama sprovedbe RIME projekata, u kojima je dosadašnje iskustvo pokazalo da intervencije koje se ne oslanjaju na jake ljudske resurse imaju ograničen uspjeh, pogotovo u njihovim mogućnostima za unutrašnju regionalnu i međuregionalnu prenosivost i održivost.

Zaključak: Rezultati RIME projekata

Pažnja, briga i podrška međunarodne zajednice često su bile usmjerene na grupe zahvaćene sukobom. Učinak stvarne promjene u stavovima i smjernicama ipak će vjerovatno biti najveći na grupe u situacijama prije ili poslije sukoba. RIME projekat usmjeren je na regije unutar šire Evropske zone u kojima je sukob u nedavnoj prošlosti pokretao zajednice i predstavlja duh prošlosti koji sprečava prihvatanje etničkih razlika. Zato je ovaj projekat djelovao na razne načine kako bi poboljšao situaciju učesnika i njihove šire publike:

Poglavlje 3. Doprinos RIME Projekta antidiskriminacionom treningu

- Unutar i izvan regija podigao je svjesnost o situaciji ciljanih grupa tamo gdje su one zasjenjene (nezavidan položaj mešketskih Turaka, romske manjine).
- Osnažio učesnike radionica i treninga i vođe zajednica prepoznavajući i koristeći njihovo iskustvo u stvaranju izvornog dijaloga o značenju multikulturalizma u raznolikom evropskoj zoni.
- Osigurao trajnu podršku u obliku Priručnika za trenere s oruđima iskoristivim u širokom rasponu lokalnih konteksta za oslobađanje energije u zajednicama.
- Integrisao istraživanje i aktivnosti kako bi ovlastio grupe učesnika da prenesu poruku lokalnim tvorcima politike.
- Ujediniio ljude širom regije u izmjeni najdjelotvornijih iskustava i prakse.
- Okupio je ljude iz celog regiona da razmene iskustva i praksu.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Bojan Stančević, Transparency International, Bosna i Hercegovina

Bosna i Hercegovina: srce zapadnog Balkana

Mladi ljudi u Bosni i Hercegovini, kao i svugdje, su grupa sa različitim interesima koji svejedno dijele određeno društveno mjesto: na početku su života, svi imaju nade i želje za budućnost i, da iskoristimo popularnu frazu, na njima svijet ostaje. Iskusili su zastrašujući građanski rat koji je uzrokovala generacija njihovih roditelja, baka i djedova; rat na koji su imali vrlo malo uticaja, ali koji je imao velike posljedice na njihove živote. Dok se oporavak nakon građanskog rata u pogođenim zemljama nastavlja, mladi takođe nastoje prijeći iz jednostranačkog režima u pluralizam, demokratiju i tržišnu ekonomiju. Sve ovo predstavlja dodatne izazove u ionako nestabilnoj regiji.

Strah, teror i nacionalistička propaganda uništili su organizacione i institucionalne strukture koje su povezivale regiju i dijelile je na male odvojene etničke enklave, sa malo ili nimalo interakcije. Isto je slučaj za strukture organizacija mladih. Čak šta više, iako je broj nevladinih organizacija porastao – što uključuje mnoge ljude koji rješavaju pitanja povezana s mladima – saradnja među njima na lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini je nakon rata ograničena. Razgovor s mladima u regiji otkriva slabu vjeru u poboljšanje situacije i – najviše uznemirujući – osjećaj da nad tim nemaju uticaja. To stvara osjećaj življenja u 'mentalnom zatvoru'; mladi doživljavaju sebe kao žrtve političkog sistema s nemogućnošću uticaja na vlastitu situaciju.

Posljednje godine razdoblje su političkih promjena kako u Hrvatskoj tako i u Srbiji i Crnoj Gori, što znači da procesi pomirenja i kretanje prema demokratiji konačno polako napreduju. No, nacionalizam i autoritarna vlast često su određivali politički plan i promjena kojoj su se svi nadali je utihnula u mnogim područjima, što mlade ljude čini još više razočanim. Ovo je kontekst u kom ću opisati neke od aktivnosti koje je moja organizacija poduzimala s mladima u BiH sa stajališta da treneri svuda prilagođavaju metodu kao i specifične zadatke prema posebnim potrebama njihovih učesnika.

Analiza i pozadina problema

Trenutno postoje mnoge različite organizacije mladih na lokalnim, nacionalnim i regionalnim nivoima u BiH, ali uz nedostatak koordinacije. Često imaju malo ili uopšte nemaju međusobnog kontakta, iako djeluju na istom polju. Osnovni cilj osnaživanja organizacija mladih kod preuzimanja aktivne uloge u razvoju građanskog društva i promociji pomirenja i demokratije može biti vrlo apstraktan. Još jedan ključni faktor je zavisnost međunarodne saradnje organizacija za mlade o nizu vanjskih faktora koji se ne bi trebali podcijenjivati ili pojednostavljivati.

Drugi problem za mlade u BiH je veoma ograničen pristup učešću u procesu donošenja odluka i razvoju društva. Službena omladinska politika regije je više-manje koncentrisana na obrazovni sistem, što često služi kao oruđe za umnožavanje nacionalističkih stereotipa. Metode poučavanja ne razvijaju učenikovo kritičko mišljenje koje je potrebno za učešće u demokratskom društvu. Posljedično, potreba za nekom vrstom neformalnog obrazovanja postaje sve veća kako u organizacijama za mlade, tako i u strukturama koje ih predstavljaju.

U novoobjavljenom izvještaju Mladi u BiH se zaključuje da više od 69% mladih ljudi u BiH želi napustiti zemlju, jer se osjećaju zapostavljenima. Ovo bi značilo da su mladi pasivni i nedostaje im želje za preuzimanjem aktivne uloge u razvijanju društva. Tu činjenicu pokazuje i visok stepen nezaposlenosti među mladima u regiji. Kako bi se nadvladala ova apatija, važno je da mladi ljudi u BiH i u širem području Jugoistočne Europe (JIE) iskuse kako aktivno učešće u razvoju društva sa sobom nosi i uticaj. Organizacije mladih, koje već nastoje zauzeti aktivnu ulogu u društvu, kao podsticaj trebaju međunarodno priznanje i podršku kako bi nastavile i razvile svoju aktivnost.

Nacionalistička propaganda stvara stereotipe o nama i njima i stvara strah od uljeza koji sprečava demokratski razvoj u regiji. Ovo je prepreka dijalogu i pluralizmu zasnovanom na poštivanju različitih stavova.

Ujedinjavanjem mladih stvaramo prostor za suprotstavljanje tim mitovima i dajemo ljudima priliku da vide kako omladina ima zajednički interes u dobivanju pristupa strukturama moći i da će udruživanjem snaga postati jači. Ovo će, nadamo se, dovesti do stvaranja reprezentativnih organizacija mladih i struktura koje će dati glas mladima na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

Profil učesnika seminara ili zasjedanja tokom treninga

Učesnici treninga trebali bi biti odabrani na osnovu otvorenog poziva svim potencijalno zainteresovanim partnerskim

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

organizacijama i institucijama sa kojima organizatori saraduju. Organizatori se prvenstveno trebaju pozabaviti stvaranjem raznolike grupe učesnika sposobnih baviti se složenim pitanjima treninga na osnovu njihovog vlastitog znanja i iskustva. Grupa treba biti sastavljena od učesnika različitog organizacionog, institucionog, nacionalnog i kulturnog porijekla. Učesnici trebaju dolaziti iz nekoliko glavnih vrsta organizacija: vladine organizacije/vlasti, nevladine omladinske organizacije (nacionalne i međunarodne); i institucije koje provode istraživanja o mladim ljudima. Korist ove raznolikosti je ujedinjavanje različitih učesnika koji mogu razgovarati o zajedničkim pitanjima i naučiti kako međusobne razlike nisu samo prepreke u komunikaciji, već u isto vrijeme polazišta zajedničkog rada.

Metodologija i metode

Opšti metodološki kontekst moga djelovanja može se okarakterizirati kao:

- interaktivan
- pristupačan
- usmjeren prema učenju u iskustvima
- koristi se grupom kao sredstvom

Razlikujem četiri niza neformalnih metoda učenja i poučavanja, kao što slijedi:

1. metode zasnovane na komunikaciji: interakcija, dijalog, meditacija
2. metode zasnovane na aktivnosti: iskustvo, vježba, eksperimentisanje
3. društveno zasnovane metode: partnerstvo, timski rad, umrežavanje
4. metode usmjerene prema sebi: kreativnost, otkriće, odgovornost.

Ove metode, koje upotrebljavam kao pravilo na svom treningu, nisu jedinstvene za područje rada s mladima, dugo su korištene u širokom rasponu djelatnosti obrazovanja u zajednici i obrazovanja odraslih. Može se utvrditi kako su neformalne metode učenja i poučavanja razvijene i primjenjivane prvenstveno u kontekstu temeljnog obrazovanja odraslih, posebno onih koji žive u izolovanim regijama i zemljama u razvoju. Nasuprot tome, tradicija rada s mladima je pod velikim uticajem društvenog odgoja prema načelima brige i kontrole, jer su organizacije mladih uvijek uključivale – implicitno ili eksplicitno – društveno-političku ulogu i misiju. Promišljanje obrazovnih dimenzija aktivnosti područja rada s mladima razvijalo se relativno sporo i djelomično, te ponekad uz određeni otpor jer, naposljetku, osnovni cilj je ne biti poput škole.

Veća osviještenost o obrazovnoj dimenziji i istovremeni razvoj odgovarajućih metoda oblikovani su prije svega na području obrazovanja o političkom djelovanju i učenju o međusobnom utjecaju različitih kultura. Ove teme osigurale su pravi sadržaj učenja i poučavanja koji leži u srcu neformalnog obrazovanja u području rada s mladima. Na izbor metoda utiču upravo zahtjevi ove vrste sadržaja. Ključni aspekt takvog izbora je uvjerenje da obrazovanje za aktivnu ulogu građanina u demokratskom društvu s međukulturalnom komponentom može biti uspješno samo ako su riječi direktno praćene djelima, a teorije praksom. Poučavanje o jednakim pravima mora biti praćeno ravnopravnim odnosom između učitelja i učenika. Tolerisanje nepoznatog i nejasnog stiče se pažljivo pripremljenim otkrivanjem i suočavanjem s čudnim i nerazumljivim. Cijeniti vrline parlamentarne debate kao oblika demokratskog odlučivanja postaje realno i korisno kada mladi ljudi takođe nauče i praktične vještine grupne diskusije, pregovaranja i nagodbe.

Učesnici radionica i treninga koji rade u sistemu formalnog obrazovanja mogli bi proturječiti da takođe imaju koristi od tih metoda učenja i poučavanja: u većini slučajeva takve tvrdnje su opravdane. Ipak, formalna okruženja nisu čak ni glavna komponenta svega što čine. Prvo, škole i fakulteti doslovno su obavezni, pokriti što širi program koji je još uvijek, skoro u cijelosti, zasnovan na predmetu za koji je čvrsto ustanovljena posebna didaktika. Otvorenije metode učenja i poučavanja lakše usvaja jedna grupa predmeta od druge. Zanimljivo pitanje koje proizlazi iz neformalnog obrazovanja u području rada s mladima je: postoje li posebne vrste sadržaja koje su uistinu nepodobne za neformalan kontekst i metode učenja? Ako da – zašto da; ako ne – zašto ne? Postavljanje ovih pitanja pomoglo bi u preciznijem razjašnjavanju najvažnijih razlika između formalnog i neformalnog učenja. Odgovori bi takođe mogli pokazati vrijednost neformalnih metoda kroz raspon okoline za učenje.

Postoje i brojni dokumentirani primjeri pokušaja osavremenjivanja metoda procjene, kako bi se učinile ne samo djelotvornijima već i humanijima. Ipak, savršeno je razumljiva činjenica da se područje rada s mladima s određenom oprezom odnosi prema pozivu na vrednovanje neformalno stečenih kvalifikacija mladih ljudi i usmjeravanje nastojanja prema sistemu za priznanje na evropskoj razini neformalnih učesnika radionica i treninga. Odgovarajuće metode učenja i poučavanja moraju pratiti odgovarajuće metode priznanja i procjene u neformalnom području.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Vještine trenera i očekivani rezultati pri radu sa grupama različitih veličina

Grupa 1: Rad sa grupama od 3 do 6 učesnika

Vještine:

- strpljenje
- aktivno slušanje
- vještine vođenja
- povjerenje u vlastiti odnos s ljudima
- tumačenje 'znakova tijela'
- entuzijazam
- smisao za humor.

Stavovi:

- vjerovati u vještine i znanje grupe
- izgraditi indirektne odnose u grupi
- podsticati učestvovanje, stvoriti atmosferu tolerancije
- reagovati na potrebe učesnika.

Potrebno znanje:

- Dobro poznavanje teme
- Barem osnovno znanje o radu u grupama

Grupa 2: Rad sa grupama od 7 do 10 učesnika

Vještine:

- sposobnost korištenja znanja grupe
- sposobnost motivisanja učesnika na izmjene ideja
- sposobnost pokretanja grupe
- sposobnost korištenja tijela i verbalnog jezika za stvaranje povjerljivosti, povjerenja i sigurnosti
- sposobnost organizacije grupnih resursa.

Stavovi:

- poštovati sve komentare i pitanja, čak i ona manje važna
- dopustiti grupi samostalno odlučivanje.

Potrebno znanje:

- sposobnost produblivanja diskusije
- poznavanje posebno ciljane grupe.

Grupa 3: Rad sa grupama od 11 do 18 učesnika

Vještine:

- komunikacija, potpomaganje, aktivno slušanje, prilagodljivost
- ohrabrenje, empatija, sposobnost stvaranja sigurnog okruženja ispunjenog povjerenjem
- pozitivan govor tijela
- sposobnost pružanja jače strukture uz zadržavanje prilagodljivosti
- sposobnost stvaranja ideja, npr. ukoliko netko priča, svi slušaju.

Stavovi:

- dopustiti učesnicima da utiču na program, npr. razmjenom ideja
- biti otvoren za očekivanja
- biti osjetljiviji za grupnu dinamiku, npr. ko dominira, ko ne govori
- uključiti sve bez primjene pritiska.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Znanje:

- Potrebno je znanje na istom nivou kao za 3. grupu

Grupa 4: Rad sa grupama od 19 do 30 učesnika

- biti jasan i poučan
- koristiti kognitivni pristup
- tolerisati tjeskobu
- ostati usredotočen.

Grupa 5: Rad sa grupama od 30 i više učesnika

Vještine:

- sposobnost iskazivanja vlastitog glasa
- pozitivan govor tijela
- samopouzdan govornik
- dobre vještine potpomaganja
- sposobnost organizovanja i strukturiranja.

Stavovi:

- biti pažljiv
- biti uključiv
- očuvati sigurnost prisutnosti
- očuvati odvojenost od grupe
- zabavni pristup
- strpljenje.

Znanje:

- manja potreba za dominacijom u diskusiji
- dobro poznavanje grupne dinamike
- dobro poznavanje različitih metoda.

Veličina grupa i stepen uključenosti:

Veličina	Komunikacija u grupi	Struktura grupe/metode
3-6 ljudi:	Svi govore	Grupa koja raspravlja, npr. metoda 66 (6 ljudi razgovara o temi 6 minuta) radne grupe.
7-10 ljudi:	Gotovo svi govore. Tiši ljudi govore manje. Jedno ili dvoje ne smiju govoriti uopšte.	Radne grupe, male tematske radionice.
11-18 ljudi:	5 ili 6 ljudi govore puno, 3 ili 4 ostalih priključuje se povremeno.	Radionica, plenarno zasjedanje.
19-30 ljudi:	3 ili 4 ljudi potencijalno dominira.	Plenarno zasjedanje (prezentacije /rezultati, film/, kratka teoretska informacija, evaluacije), radne grupe.
30+ ljudi:	Najmanji stepen uključenosti.	Što je grupa veća, kraći su plenarni sastanci.

Izvor: T-Kit 2000:81

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Vježbe treninga

Aktivatori (energizers) i ledolomci (icebreakers)

Aktivatori i ledolomci su savremena oruđa neformalnog obrazovanja osmišljena kako bi osigurala dobru početnu tačku za svaki dan ili kako bi pomogla treneru kada on ili ona osjeti usporavanje grupne dinamike ili učesnici nisu usredotočeni. Učesnici ih veoma vole jer im pomažu pri razbuđivanju i omogućavaju im da pokažu kreativnost ili počnu razmišljati. Treneri ih vole jer nakon samo jedne takve vježbe sa nekom grupom postaje razumljiva njihova primjena u grupi koju treniraju. Ispod je kratak uvod u nekoliko aktivatora i ledolomaca te neki od njihovih najdražih početaka pojedinog dana.

Ledolomci

Ledolomci su alati koji omogućavaju vođi grupe nadgledanje interakcije, stimulaciju kreativnog mišljenja, suprotstavljanje osnovnim pretpostavkama, ilustrovanje novih koncepcija i uvođenje posebnog materijala (*Enciklopedija ledolomaca, 1983.*). Kao takvi, ledolomci se mogu upotrijebiti uvijek kada voditelj treba okupiti grupu, ujediniti ih i pomoći im da krenu dalje.

Aktivatori

Aktivatori su brze i zabavne aktivnosti koje pokreću ljude, nasmijavaju ih i opuštaju. Idealne su za sam početak sastanka ili kada stvari postanu dosadne i razvučene. Takođe su korisne nakon pauze jer pomažu ljudima da ponovno usmjere pažnju na grupu i odvrate je od stvari kojima su se bavili tokom stanke. Aktivatori mogu biti korišteni iz istih razloga i uopšteno se smatraju najboljim za pitanja u sredini sastanka, treninga, radionice ili drugog iskustva u grupnom učenju. Nekoliko takvih aktivnosti opisaćemo u nastavku.

Intervjuiranje i predstavljanje

Ledolomac za početak dana tokom višednevnog treninga

[Preuzeto od Lynn Brown s dodacima Petera Hursta]

1. Ciljevi:

Naučiti dovoljno o nekoj drugoj osobi kako bismo je predstavili ostatku grupe. Svi učesnici slušaju o ostalim učesnicima iz perspektive treće osobe umjesto od osoba o kojima je riječ. Pomalo je naporno za učesnike zamoliti nekoga koga su tek upoznali da im ispriča dovoljno o sebi kako bi ga predstavili.

2. Tok aktivnosti:

Stvoriti parove među učesnicima. Timovi ispituju jedni druge, a potom se izmjenjuju pri predstavljanju drugog člana tima ukupnom slušateljstvu. Intervjui bi trebali biti ograničeni na otprilike 1 do 2 minute, u zavisnosti o vremenu koje želite potrošiti na ovu aktivnost.

3. Komentari:

Možete unaprijed pripremiti pitanja ili osigurati samo opšte smjernice za intervju. Možete tražiti ljude da za intervju odaberu nekoga koga još ne poznaju.

Bacanje lopte / grupno žongliranje

- ledolomac za drugi dan višednevnog treninga
- dobro za grupu od 12 do 30 članova u kojoj se neki ljudi poznaju, ali cijela grupa se još upoznaje:

Imate tri teniske loptice pri ruci. Grupu postavite u krug.

Voditelj baca jednu loptu nekome u grupi čije ime zna i pri tome izgovara to ime, a potom ime druge osobe (npr. Sandy Johnu). John (osoba koja prima loptu) baca loptu nekome čije ime zna (npr. John Philu). Phil baca nekome čije ime zna i tako dalje, govoreći oba imena cijelo vrijeme u krugu. Lopta se baca isključivo dok je svi u krugu nisu dobili i dok sva imena nisu izrečena.

POTOM voditelj ponovno počinje i baca loptu istoj osobi (Sandy Johnu Philu, itd.) samo ovaj put sa dvije loptice redom (ne istovremeno), izgovarajući oba imena dva puta. Loptice se bacaju istim ljudima kojima su prije bacane, prvo jedna lopta, onda sljedeća, dok ponovo ne dođu do voditelja obišavši cijeli krug.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

POTOM voditelj počinje ponovo, ali sada sa sve tri loptice. Govoreći imena svaki put, sve tri loptice se bacaju jedna za drugom istim redoslijedom dok se ne vrate voditelju.

Kada se dođe do faze kada se bacaju sve tri loptice, postaje poprilično haotično i zabavno. Do sada su sva imena izrečena toliko puta da bi svi trebali znati ko je ko i biti dobro zagrijani i spremni za početak. Ako (ili prije treba reći kada) netko ispusti loptu, jednostavno mu/joj dajte priliku da lopticu pokupi i nastavi gdje je stao/la – nema potrebe ponovno započinjati.

Pronađi predmet

- ledolomac za bilo koji dan višednevnog treninga.

1. Ciljevi:

Stvoriti okolinu u kojoj je sigurno da ljudi u širem smislu nego što bi normalno bilo prihvaćeno u društvu pričaju o tome ko su.

Učiti o drugima u grupi.

2. Tok aktivnosti:

Dati učesnicima 10 minuta da pronađu predmet koji predstavlja jedno od sljedećeg: kako se danas osjećaju, čemu teže, kako se osjećaju na svom radnom mjestu, čega bi se željeli odreći, šta bi željeli da bude prisutno – mogućnosti su širom otvorene. Učesnici mogu svoj predmet držati ili ga staviti u središte prostorije (što pretpostavlja da su u krugu na podu ili na stolicama).

Neka svaki učesnik podijeli sa grupom šta njemu predstavlja odabrani predmet. Može se ići po redoslijedu, poslije prvoga dobrovoljca redom govore ostali ili se dopušta izlaganje onomu ko je spreman (ova mogućnost često je najbolja).

3. Neke stvari koje treba uzeti u obzir:

Veličina – izvodio sam ovu vježbu s najviše 16 ljudi i vjerovatno je trajala 30 minuta. Većina ljudi ne izdržava dugo.

Prirodna sredina pomaže zbog velikog broja predmeta koji se tamo mogu pronaći. Provodio sam ovu vježbu i po kućama. Mislim da se može izvesti i u kancelarijskim prostorijama, ali pod pretpostavkom da učesnici utroše više vremena lutajući u potrazi za nečim.

Pomaže naglasiti učesnicima da ne moraju pronaći njima najvažniji predmet, tj. ne trebaju previše razmišljati nego dopustiti predmetima da govore za sebe, a svaki detalj treba ući u razmatranje. To je takođe dobar primjer *mogućnosti izbora* utemeljen na shvaćanju da učenje zahtijeva spremnost na riskiranje, jer učesnici mogu odabrati koliko svoga *unutrašnjeg* života žele podijeliti.

Vježbe tokom treninga

Vježba 1. Odnosi između manjinskih i većinskih grupa

- UVOD ZA TRENERE

Danas vrlo često zahtijevamo od ljudi da prema nama budu tolerantni. Ipak, pitamo li se koliko smo sami tolerantni, gdje su naše vlastite granice tolerancije i zašto? Koji su korijeni našeg ponašanja prema drugim ljudima? Ova metoda istražuje postojeća iskustva, razmatra granice tolerancije, odnose između različitih rasa, diskriminaciju i promovira solidarnost.

- POTREBNA SREDSTVA

Kopije situacija i uloga učesnika.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

• VELIČINA GRUPE

10 do 15. Može se provesti i s ukupnim brojem učesnika pri čemu smanjujemo učesnicima mogućnost da zauzmu tuđe mjesto. Takođe se može provesti s minimalno 5 ljudi. U tom slučaju možemo koristiti videokameru kako bismo snimili vježbu i prikazali je učesnicima prije rasprave.

• VRIJEME

Približno 45 do 50 minuta za cjelokupnu vježbu. Potrebno je planirati i dodatno vrijeme za pauze, koje obično trebaju slijediti nakon razvijanja scenarija da bi se učesnicima omogućio izlazak iz uloge prije rasprave.

• KORAK PO KORAK: SITUACIJA

Mladića iz diskriminirane grupe X (smislite primjer važan za grupu) iz vašeg grada prilikom izlaska iz kluba napada nasilna grupa mladih kriminalaca na ulici poslije ponoći. Teško je povrijeđen i smješten je u bolnici. Nakon incidenta organizacija grupe X vašeg grada šalje pismo ostalim manjinskim organizacijama da sazovu sastanak kako bi definisale zajedničko javno djelovanje kao odgovor takvom razvoju događaja u vašem gradu. Policija ne ulaže nikakav napor kako bi uhvatila napadače.

• ULOGE

2 predstavnika organizacije koja su napisala pismo;
1 predstavnik druge lokalne manjinske zajednice;
1 predstavnik udruženja afričkih imigranata;
1 predstavnik lokalne vjerske zajednice;
1 predstavnik lokalnih medija.

Uloge se mogu mijenjati uzimajući u obzir cilj sastanka. Možete unaprijed pripremiti neke smjernice o tome kako uloge trebaju biti odigrane.

• PROMIŠLJANJE I EVALUACIJA

Da li je zadatak bio težak?
Kako su se glumci osjećali?
Koja su zapažanja ostalih?
Koliko ovo odražava stvarnost u kojoj živimo?
Koji su konkretni problemi koje ste otkrili tokom vježbi?
Kako možemo mi sami, ili organizacije koje predstavljamo, doprinijeti rješavanju problema sa kojima smo suočeni?

TEME O KOJIMA SE OVDJE RASPRAVLJA:

1. ksenofobija
2. diskriminacija
3. rasizam
4. granice tolerancije
5. odnosi među rasama
6. odnosi unutar jedne grupe
7. uloga vjerskih zajednica
8. uloga medija.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Ova vježba potiče našu kreativnost na pronalaženje različitih ideja za scenario.

Moramo izgraditi osobnosti za svaku ulogu, npr. jedna od predstavnica manjinske grupe trebala bi biti žena ili hendikepirana osoba.

Autori: Aleksandra Rajkova i Antje Rothemund (1998)

Vježba 2. Mirna borba za vlastita prava (Raspravljanje igranjem uloga)

- SCENARIO A

Vi ste pozorišna grupa koja za svoje potrebe koristi prostor Omladinskog centra dva puta sedmično. Ne postoji još jedno takvo mjesto u vašem gradu i dijelite taj prostor sa *rock*-skupinom i kompjuterskim klubom koji se prostorom koriste ostalim danima u sedmici.

Trebate prostor u subotu – dodatni dan – kako biste se pripremili za važan nastup i isplanirali turneju po svojoj zemlji za manje od mjesec dana. Zato morate održavati dodatne i pojačane probe. Takođe planirate postaviti pozorišnu predstavu koja bi na programu bila svake subote, počevši od sljedećeg mjeseca.

Na kraju, gledate na *rock* muzičare kao na *primitivce*. Za vas su oni samo ljudi koji stvaraju buku.

- SCENARIO B

Vi ste kompjuterski klub koji za svoje aktivnosti koristi prostor Omladinskog centra dva dana u sedmici. Sličnog mjesta nema u vašem gradu pa dijelite prostor s *rock*-grupom i pozorišnom grupom i obje se koriste prostorom ostalim danima u sedmici.

Ali, trebaćete prostor subotom za dodatni dan jer postoji povećan interes ljudi za vaš kompjuterski kurs, i ne možete sve rasporediti na dva dana u sedmici. Članstvo vam se udvostručilo i imate izgleda da dobijete više novaca za vaš projekat *Kompjuterski kursevi*.

U poređenju sa *rock*-grupom *Primitivci* i pozorišnom grupom *Dame i gospoda* smatrate da je vaša aktivnost jedina korisna u Centru.

- SCENARIO C

Vi ste *rock*-grupa koja se koristi prostorom u Omladinskom centru za probe i koncerte dva puta sedmično. U vašem gradu nema sličnog mjesta i dijelite prostor s kazališnom grupom i kompjuterskim klubom koji koriste prostor ostalim danima u sedmici.

Ali trebaćete ovaj prostor sljedeće subote – dodatni dan – jer ste dogovorili sa svakim članom grupe da vježbate poslijepodne i imate koncert svake od sljedeće četiri subote naveče.

Mislite da pozorišna grupa ne radi ništa posebno i da su *mlakonje*, i da su članovi kompjuterskog kluba *štreberi* (dječaci i djevojčice koji u školi naporno rade, ali se ne zabavljaju).

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Analiza i međukulturalna komponenta igranja uloga

Šta se obično događa? Neka uopštena zapažanja iz trenerskog ugla gledanja:

Pobjednici osjećaju kako su se veom trudili da pobijede, pa je zato njihov početni osjećaj pozitivan zbog *poštenog ishoda*. *Pobjednička grupa* se počinje osjećati neugodno kada im njihova pobjednička strategija postane jasna i počnu ispitivati takmičarski moment igre.

Drugi su počeli u dobrom raspoloženju vjerujući da je njihova strategija ispravna. Njihova volja pomalo je slabila, ali je u cjelini trajala do kraja igre. Zato nisu ni pobijedili niti izgubili .

Gubitnici nisu bili motivirani. Njihove vještine argumentacije smanjivale su se tokom igre, dok je njihova nervoza rasla kada su njihovi nerealni argumenti odbačeni. Obrt se dogodio tokom srednjeg dijela igranja uloga kada su nemošto počeli objašnjavati svoju frustriranost. Raspoloženje grupe nakon toga se popravilo. Niti jedna grupa nije dovodila autoritet sudaca u pitanje ni u jednom trenutku. Ponekad, ali veoma rijetko, pojavile su se određene agresivne reakcije tokom igre.

Mišljenja učesnika o igri:

- zabava;
- snažan timski duh
- nisu je shvaćali ozbiljno
- bili su manje ili više usredotočeni
- timski duh varirao je od grupe do grupe
- pojavljivali su se osjećaji isključenosti i uključenosti.

Raspravljalo se o tome jesu li se svi osjećali uključenima i jesu li se bavljali unutar grupe. Osjećala se i povezanost, iako su učesnici vladali engleskim jezikom na različitim razinama.

Pozitivne i negativne osobine vježbe i njen efekat: je li ili nije primjerena vježba međukulturalnog dijaloga?

NE	DA
Grupna dinamika ne govori o učenju međukulturalnih razlika. Vježba je namijenjena osnaživanju grupe. Vježba ne pokriva dovoljnoj mjeri učenje o temu međukulturalnih razlika.	Grupa je međukulturalna pa zato učesnici uče jedni od drugih, uključujući i načine zajedničkog rada. U nekim grupama pojedini učesnici nisu dobro govorili engleski jezik pa su im ostali učesnici pomogli kako bi razumjeli pravila.

Povratna informacija o interakciji i individualnosti:

Ova vježba od učesnika zahtijeva izgradnju zajedničkog grupnog duha, ali i istodobnu interakciju s ostalim grupama pa su zato učesnici primorani ispitati vlastite vrijednosti tokom izvođenja vježbe: Zašto se ponašam na ovaj način? Kako opravdam svoje stavove? Kako postavljam granice? Kako sam naučio/la postavljati granice? Razumiju li ostali moje vrijednosti/logiku i obrnuto? Kako se te vrijednosti odnose prema širim pitanjima?

Učesnici obično naglašavaju kako je jedno od osnovnih obilježja ove vježbe bilo izgrađivanje vrijednosti. Otkrivanje pravila igre i osjećaj da je ishod igre poznat od samog početka – i njihova reakcija na te osjećaje – takođe je bio važan dio igre.

Zbog čega ovakva igra uloga?

Uključuje razmišljanje o načinu na koji se predstavljamo u procesu grupne dinamike; kako stvaramo kulturu; naše mjesto u novostvorenoj kulturi i kako kontrolišemo osjećaje.

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Vježba pobuđuje veze sa:

- raznim procesima u zajednici
- politikom i međunarodnim smjernicama
- pitanjima vezanim uz okolinu.

Na kraju svakog razmišljanja o vježbi, učesnici su dobili zadatak pod nazivom kulturna autobiografija. Od učesnika bi se tražilo razmišljanje i pismeni izraz o vlastitom iskustvu s kulturološkog aspekta:

- o njihovom životu u društvu
- o njihovom radu s mladima.

Rezultati ličnog razmišljanja obično su predstavljeni unutar raznih grupa za promišljanje, u kojima se razgovaralo o kulturološkom i međukulturalnom učenju između članova u grupi.

Osiguravanje povratne informacije

Povratna informacija je posebna vrsta komunikacije između dvije osobe. Osoba A izvještava osobu B o impresijama i reakcijama koje je osoba B izazvala u njemu/njoj. Ako je povratna informacija o nekoj radnji osobe B, onda osoba A daje usmenu povratnu informaciju naglašavajući pri tome ponašanje. Povratna informacija tiče se objašnjenja o tomu šta je učinjeno i kakav je učinak na osobu A. Ako osoba A daje povratnu informaciju o nekom dokumentu (pisanom materijalu) koji je napisala osoba B, on/ona se usredotočuje na opisivanje sadržaja, stila i ostalih važnih dijelova pisanog izražavanja, i tako osigurava analizu pisanog djela.

Ukupni cilj ovog postupka je da osoba B nauči više o sebi, kako bi postala svjesna na koji način njena/njegova djelovanja posmatraju drugi. Pružaocu povratne informacije postupak može pomoći da postane još osjetljiviji i objektivniji (sa manje osuđivanja) u komunikaciji sa drugim ljudima. Primaocu povratne informacije pružena je prilika da iskustveno spozna razliku između slike o sebi i slike koju drugi imaju o nama.

Davanje povratne informacije podložno je pravilima koja se tačnim redoslijedom moraju pratiti, kako bi bilo djelotvorano i korisno svima. Redoslijed pravila je ovakav:

1. Opisnost

Da bismo pružili pravu povratnu informaciju, ne možemo reći kako je nešto dobro ili loše! Ova vrsta komentara je veoma subjektivna i ljudi ga često tumače lično. Zato bi nakon čitanja nekog dokumenta trebalo samo opisati pročitano i reći kakav utisak ostavlja. Ne bi trebalo ništa reći dok nas to ne zatraži osoba kojoj je povratna informacija upućena.

2. Konkretnost

Treba biti što više konkretna. Ovo je previše složeno neće puno pomoći. Bolje je reći, npr. čitajući ovaj odlomak imao/la sam utisak da sadrži previše dugih rečenica sa previše nerazumljivih riječi.

3. Primjerenost

Povratna informacija mora odgovarati na potrebe primaoca, a ne njezinog odašiljaoca. Prije davanja povratne informacije treba provjeriti da li je ono što želimo ovdje reći primjereno tom određenom kontekstu i određenoj osobi.

4. Korisnost

Ako osoba ne može promijeniti neki određeni elemenat, bolje je ne spominjati ga jer to može izazvati frustraciju na obje strane.

5. Željenost

Povratna informacija je djelotvorna samo kad je željena.

6. Pravovremenost

Ako je moguće treba je dati čim je pripremljena.

7. Jasnoća

Uvijek treba provjeriti da li je druga osoba razumjela povratnu informaciju

Poglavlje 4. Rad s mladim ljudima u društvu poslije sukoba

Zaključak

U ovom poglavlju predstavio sam svoj pogled na neformalno obrazovanje i njegovo mjesto u tradiciji obrazovanja u zajednici i obrazovanju odraslih. Važni aspekti ovog pristupa su otvoreno učenje i međukulturalno učenje. Kontekst u Bosni i Hercegovini čini važnim stvaranje uključujućih grupa i osiguravanje obilja ledolomaca i podizača energije, u cilju zadobijanja pažnje učesnika. Opšti nedostatak političkih predstavnika i političkog angažmana mladih ljudi rezultira jakim cinizmom protiv kog se možemo uspješno boriti samo ako damo mladima dovoljno prostora za izražavanje.

Primjeri vježbi tokom treninga ne moraju se eksplicitno usredotočiti na međukulturalno učenje; njihov izgled osigurava upotrebu bilo kog oblika diskriminacije kao primjera. Ovo je posebno primjereno vježbi tokom koje niz organizacija raspravlja o nasilju počinjenom na pojedincu. Druga vježba tokom treninga uključuje puno skupnog rada koji je uvijek dobra prilika za postavljanje pitanja koja se javljaju u grupama ili između grupa. Svaki put je važno primijetiti ko je član grupe i koji su osjećaji izazvani učestvovanjem. Igra 'pronađi predmet' daje priliku za slušanje mladih dok govore o svom porijeklu i razumijevanje odnosa između porijekla i osjećaja koje su imali u grupi.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Paula Raužan i Irena Barišić Milunić Agencija lokalne demokratije, Sisak, Hrvatska

Muškarci i žene nisu samo ljudska bića;
oni su takođe dio zavičaja u kom su rođeni,
stan u gradu ili farma gdje su napravili prve korake,
igre iz djetinjstva, stare priče koje su slušali,
hrana koju su jeli, škole koje su pohađali,
sportske aktivnosti kojima su se bavili,
pjesme koje su pročitali i Bog u kog su vjerovali.
(W. Somerset Maugham, „Rub oštrice“)

Uvod

Nakon što je u avgustu 1995. godine, vojno – policijskom akcijom, Hrvatska u potpunosti oslobodila okupirana područja, pa tako i područja Sisačko moslavačke Županije, na njima je od tog perioda započeo povratak izbjeglih Hrvata. Isto tako, od tog perioda pa do danas traje i povratak izbjeglica - povratnika srpske nacionalnosti, koji su nakon hrvatske vojno policijske akcije izbjegli u Srbiju i Bosnu i Hercegovinu (vidi tablice od 5.1 do 5.3 na kraju poglavlja). Hrvatska je od tog perioda pa sve do danas u potrebi obnavljanja ratom narušene strukture svojih područja kako u gospodarskom, tako i u ekonomskom, socijalnom, političkom i psihološkom smislu.

Ratna događanja na području Hrvatske, njena okupacija, izbjeglištvo i izbjeglički uslovi života uticali su na značajan razvoj pozitivnih i negativnih stavova prema različitim osobama, objektima i pojavama koji su često neopravdani i koji nemaju uvijek logičku osnovu u činjenicama. Različite grupe ljudi, različitih dobnih kategorija, političkih uvjerenja, nacionalnosti, vjeroispovijesti, društvenog i socijalnog statusa u posljednjih desetak godina traži određene odgovore u odnosu na svoj i tuđi etnički i nacionalni identitet.

Snimajući potrebe terena, na području Sisačko-moslavačke županije, Agencija lokalne demokratije Sisak upravo je u svrhu revitalizacije međuetničkih odnosa razvila različite oblike programa i projekata u kojima je osnova zaštita ljudskih prava i razvoj demokratije. U zaštiti ljudskih prava i razvoju demokratije, Agencija lokalne demokratije Sisak usmjerila je svoj rad na djecu, mlade, učitelje, žene, pripadnike etničkih i nacionalnih manjina i zajednica, pripadnike većine, predstavnike lokalnih vlasti, vjerskih zajednica i različitih političkih stranaka.

Svakako, jedna od posebno ranjivih kategorija bile su žene. Tokom ratnih godina, dok su im bračni partneri uglavnom bili na ratištu, žene su preuzimale dvostruku ulogu u brizi za djecu i očuvanje porodične strukture. Nakon povratka s ratišta veliki dio muškaraca prolazi različite oblike psihičke krize i susreće se s teškoćama u ostvarenju svojih prava, što se u velikoj mjeri reflektuje na normalno funkcioniranje porodičnog života. Žene tragaju za svojom ulogom, koju su imale u porodici prije ratnog perioda, i prolaze značajne krize u psihosocijalnom smislu. Veliki broj žena koje su prošle izbjegličku nevolju traži svoj etnički identitet i svoje mjesto u društvu.

Programi u kojima se radi na stereotipima, predrasudama i diskriminaciji, a koji se od 1998. godine provode na području Sisačko-Moslavačke Županije, imaju vrlo visok odaziv ciljanih grupa i velikim dijelom ostvaruju postavljene ciljeve. Svi ovi programi naše korisnike uče i poručuju im da, iako se međusobno razlikuju, ne smiju izgubiti povjerenje u ljude, jer je ono u samoj biti liberalne demokratije, kao i da će različite nacionalnosti i vjeroispovijesti, odnosno različite grupe, moći živjeti u miru i skladu u jednoj državi, u jedno, kantonu, samo ako tu raznolikost shvate kao obogaćenje.

PROGRAMI AGENCIJE LOKALNE DEMOKRATIJE SISAK

Agencija lokalne demokratije Sisak primijenila je sljedeće programe:

1998-2001 „INTEGRACIJA PROGNAKNIKA I POVRATNIKA U HRVATSKO DRUŠTVO“. U sklopu programa radilo se u osnovnim školama s djecom u dobi od 9 do 14 godina.

2000 „INTERKULTURALNA EDUKACIJA UČITELJA“. Ovaj program je uključivao razmjenu iskustava hrvatskih i talijanskih učitelja

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

2000 „RADIONICE S MLADIMA “. Program se sastojao od niza radionica sa srednjoškolcima na područjima od posebnog državnog interesa.

2002-2003 „ŠKOLA GRAĐANSKOG DRUŠTVA : Instrumenti, prava i dužnosti pripadnika etničkih i nacionalnih manjina i zajednica“. Program je uključivao pripadnike nacionalnih manjina koji žive i djeluju na području Sisačko-moslavačke županije, predstavnike lokalnih vlasti, nevladinih organizacija, kao i predstavnike različitih političkih stranaka i međunarodnih organizacija

2003-2004 „ŠKOLA GRAĐANSKOG DRUŠTVA : Prava i dužnosti pripadnika etničkih i nacionalnih manjina i zajednica “. Program se odvijao u samo tri opštine i grada na području Sisačko–moslavačke županije, zbog specifičnosti odnosa predstavnika etničkih i nacionalnih manjina i predstavnika nacionalne većine.

2004 „KALENDAR LJUDSKIH PRAVA“. Ovaj program sastojao se od radionica sa srednjoškolcima u Hrvatskoj Kostajnici, u dobi od 15-16 godina. Probni projekat nagradila je Republika Francuska za njegov doprinos promociji ljudskih prava među mladim ljudima.

2005-2006 „SEMINARI U SKLOPU TRENINGA ZA OBRANU I PRAVA ZA VIJEĆA ETNIČKIH MANJINA“. Ovaj projekat se primjenjuje u Sisačko-moslavačkoj županiji i uključuje učesnike iz različitih vijeća etničkih manjina, lokalnih i regionalnih vlasti, vjerskih zajednica i međunarodnih organizacija.

Korisnici:

Korisnici ovih programa su:

- Djeca i mladi (prognanici, povratnici, naseljenici, domicilno stanovništvo).
- Učitelji.
- Žene.
- Pripadnici etničkih i nacionalnih manjina i zajednica s područja Sisačko-moslavačke županije (Srbi, Talijani, Česi, Bošnjaci, Romi, Židovi, zajednica naseljenih Hrvata iz BiH).
- Pripadnici vjerskih zajednica (katolici, pravoslavci, baptisti, evangelisti, adventisti, pentekostalci).
- Predstavnici lokalnih vlasti.
- Predstavnici nevladinih organizacija.
- Predstavnici različitih političkih stranaka.
- Predstavnici međunarodnih organizacija.

Uslovi izvođenja projekata

Programi su primjenjivani u kontekstu šire okoline obzirom na sljedeće:

- Izrazito veliki uticaj politike na opšti odnos prema pripadnicima etničkih i nacionalnih manjina.
- Otpor prema ovoj vrsti programa.
- Otežana saradnja s lokalnim vlastima.
- Stigmatizacija.
- Visok stepen opšte nezaposlenosti, a posebno pripadnika nacionalne manjine.
- Siromaštvo.
- Rast nasilja u porodici; posebno povezan s PTSP-om i alkoholizmom.
- Nejednak razvoj i nizak stepen obrazovanja.
- Otežan međuetnički dijalog.
- Nizak stepen tolerancije u područjima u kom se provode projekti.
- Visok stepen predrasuda.
- Prekid programa u trenutku kada se počnu nazirati neki pozitivni koraci u rušenju diskriminacije – kao rezultat finansijskih problema

Metode rada

Djelujući izvan formalnog sistema obrazovanja, specijaliziramo se za neformalno obrazovanje. Neformalna edukacija je bilo koja obrazovna aktivnost izvan uspostavljenog formalnog sistema. Osnovana je na učenju iz iskustava u kome je početna tačka

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

konkretno iskustvo pojedinaca u ciljanoj grupi. Proces učenja je aktivan jer ljudi žele znati zašto uče određene stvari kako bi povezali svoje znanje/vještine sa svakodnevnim životnim iskustvom ili poslom. Žele uticati na oruđa treninga i uključiti se u određivanje načina obrazovanja. Ljudi žele biti slobodni u izražavanju svog mišljenja i ideja i ne žele da ih se 'kažnjava' ili kritikuje zbog njihovih grešaka.

Moguće prepreke učenju su nedostatak motivacije, pitanja vezana uz samospoznaju, strah od promjene, nedostatak interesa i osjećaj nesigurnosti. Uloga moderatora radionice u neformalnom obrazovanju je da olakšava proces učenja, postavlja pitanja prije od davanja odgovora, potiče ljude da sami pronađu odgovore, stvori prostor za pronalaženje odgovora i iskoristi razmišljanja ljudi koja će smatrati važnima. Prednost neformalnog obrazovanja je njegova dostupnost svakome i iskoristivost i u grupama hendikepiranih ljudi.

Najčešće korišteno sredstvo u našim aktivnostima je radionica. Najuobičajeniji elementi radionice (ne neophodno tim redom) su: aktivatori, predstavljanje, oluja ideja, teorijski podaci, interaktivna igra, zasjedanje s povratnim informacijama, evaluacija i kraj.

U zavisnosti od veličine grupe, mjestu, temi i cilju rada ostale se metode takođe mogu koristiti i kombinovati.

Aktivatori

Aktivator uvijek pomaže pri *probijanju* leda, izgradnji grupnog duha, pridobijanju pažnje i podizanju nivoa energije. Aktivatori ne bi trebali biti predugi ni presloženi. Trebaju uključivati sve, biti prilagođeni određenim grupama, zabavni, prizvati unutrašnje dijete u svakom od nas, i biti dovoljno zanimljivi da pridobiju pažnju ljudi. Aktivatori bi takođe trebali biti prilagođeni tonu dana i temi radionice. Mogu se provoditi prije početka radionice, ali takođe i u sredini radionice, kada nivo energije pada. Ipak, ponekad ga treba izbjegavati, npr, ako je grupa već dovoljno energična, ako je aktivnost koja slijedi stvarno ozbiljna ili ako grupa nije zainteresovana za igranje igara. U takvim slučajevima mogu se umjesto aktivatora primijeniti igra povjerenja, posredovanja ili lančane poruke. Ove se vrste vježbi preporučavaju za smirivanje grupe ako okolina u sredini radionice postane previše haotična

Predstavljanje

Predstavljanje je potrebno kako bi ukratko rekli naša imena, naše ciljeve (ciljeve projekata i radionice) i raspored radionice. Ono daje učesnicima jasnu sliku toga šta će i zašto raditi. Ovo je takođe trenutak u kome se učesnici predstavljaju u obliku koji je prilagođen veličini grupe.

Oluja mozgova (brainstorming)

Oluja mozgova pomaže voditelju radionice u određivanju nivoa znanja učesnika o određenoj temi i njihovog razumijevanja određene teme.

Teorijski podaci

Koristimo ih za edukovanje, informiranje, poticanje korisnika na razmišljanje, osvješčivanje njihovih postojećih znanja o toj temi.

Interaktivne igre

U našem radu na programima diskriminacije koristili smo interaktivne igre koje su bile metoda u poučavanju i razvoju znanja, vrijednosti i vještina, a koje su zahtijevale stvaran angažman učesnika, obuhvatale kontakt sa samim sobom, kontakt sa ljudima oko sebe i sa okolinom, te omogućavale puni razvoj pojedinca. U odnosu na druge pristupe, interaktivni pristup najbliži je stvarnom životu i priprema je za izazove i mogućnosti koje život često stavlja pred čovjeka, pa je tako omogućio i vježbanje komunikacije za stvarne životne situacije u susretu s diskriminacijom. Interaktivni pristup sadrži obilježja biheviorističkog i humanističkog pristupa, a uključuje tehnike individualnog rada, rada u parovima, u manjim i većim grupama. Takođe smo u interaktivnom pristupu kao tehnike rada koristili: grupne igre, oluju ideja, ljudski barometar, kviz, igranje uloga, simulaciju, slobodno pisanje, intervjuisanje, razgovor, pričanje priče, dovršavanje priče, stvaranje priče.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Zasjedanje s povratnim informacijama (debriefing):

Potrebno je nakon svake aktivnosti imati zasjedanje s povratnim informacijama koji se ne smije izostaviti jer učvršćuje proces učenja. Tokom zasjedanja s povratnim informacijama učesnici sagledavaju ono što su naučili tokom aktivnosti. Čak će i nepričajni učesnici, uz nenametljivu i gotovo nevidljivu pomoć voditelja, doći do nekih zaključaka. Važno je pozvati se na osjećaje učesnika, pitati ih što su naučili, i jesu li usvojili neke nove informacije.

Rad socijalizacijskih grupa i individualni rad

Rad u socijalizacijskim grupama omogućava različitim kategorijama korisnika da, kroz interaktivno učenje i različite socijalne aktivnosti, osvijeste vlastite i tuđe stereotipe, predrasude te diskriminacijske oblike ponašanja, ali i kroz oblike učenja iz iskustava usvoje neke vještine i modele ponašanja koji su od pomoći u suočavanju s njima. Često je potreban individualni oblik rada (najčešće savjetovanje i podrška) sa korisnicima, naročito sa djecom, kada se oni ne znaju ili ne mogu nositi i postaviti spram nekih oblika diskriminacijskog ponašanja. Osnovni cilj individualnog rada je takvo sazrijevanje i razvoj pojedinca u kome podrška iz okoline prelazi u podršku samom sebi.

Igre

Igre su jedan od najboljih oblika posrednog učenja, pošto je učenje usko povezano sa zabavom. Zato smo u našim programima pošli od pretpostavke da je putem igre moguće korisnicima približiti neke sadržaje, motivisati ih za određene aktivnosti, educirati ih o nekim važnim činjenicama, pružiti širi izbor modela ponašanja, upoznati ih bolje sa samima sobom i sa svijetom koji ih okružuje. Svaka igra ima svoj specifični cilj, pažljivo uklopljen u širu tematsku cjelinu, područje na kome se radi sa djecom. Neke igre se provode na način da se prije igre objasne pravila igre i način na koji se igra, a nakon igre se raspravlja o njezinom toku, o tome kako ju je ko doživio i kako se osjećao, šta je dobio od igre, a šta nije. Druge se igre igraju bez suvišnih racionalnih objašnjenja, ostajući na doživljajnom nivou. Igre mogu razvedriti atmosferu, posebno kada se radi nešto ozbiljno ili emocionalno naporno, ili će tek uslijediti.

Kreativne (ekspresivne) tehnike

Razvijanje umjetničkih potencijala nije ni u kom slučaju jedini cilj kreativnih tehnika, nego samo jedan od ciljeva u kontekstu grupnog rada. Kod primjene kreativnih tehnika ne ocjenjuje se kvaliteta radova, nego se uočava njihovo simboličko značenje unutar svijeta svakog pojedinog učesnika. Isto tako, kreativne tehnike su važan medij pomoću kojeg učesnici lakše izražavaju svoje stavove i osjećaje. Kreativne tehnike (ekspresivne) tehnike – slikanje, modeliranje, šaranje, zamišljanje, maštanje, slaganje – su adekvatni načini izražavanja dječijih emocija djeci pružaju iznimno iskustvo doživljavanja sebe, što je bilo posebno važno u radu na preventivnim programima predrasuda, stereotipa i diskriminacije.

Diskusije

Osnovne karakteristike grupnih diskusija su mogućnosti da svako otvoreno iskaže svoje mišljenje o bilo kom pitanju, da čuje mišljenje svih drugih i da učestvuje u konstruktivnoj raspravi i mogućem odgovoru. Voditelji grupe usmjeravaju i potiču rasprave, često ih započinju, ali to nije pravilo. Osim verbalnog, intelektualnog segmenta diskusije, koji se odnosi prije svega na poznavanje činjenica, stavove i sisteme vrijednosti koje korisnici iskazuju o temi o kojoj se govori, u grupnoj diskusiji do izražaja dolaze i oblici emocionalnog reagovanja, neverbalnog izražavanja, a isto tako i odnosi i pozicije djece unutar grupe, kao i stepen suradnje i uvažavanja drugih.

Postoje razni alternativni načini vođenja grupne diskusije: npr. grupa se podijeli u dvije manje, u kojima po jedan voditelj vodi diskusiju, ili se grupa podijeli u više malih u kojoj izaberu svog voditelja koji na kraju prezentuje zaključke i tok diskusije. Čak i vrijeme provedeno u parovima može pomoći ljudima u suvislom i sigurnijem izražavanju stajališta pred velikom grupom.

Stvaranje plana aktivnosti

Ovo može biti posebno korisno kod osmišljavanja budućih kampanja ili aktivnosti etničkih i nacionalnih manjina. Ipak, uvijek je dobro praktično se fokusirati na sljedeće korake čak u treninzima za većine; ovo zadržava efekat treninga čak i kada se učesnici vrate svojoj svakodnevnom životu.

Javne debate

Javne debate su oblik javne rasprave o pitanjima važnim za određeno društvo ili zajednicu, kao što je problem stereotipa, predrasuda i raznih oblika diskriminacije. One daju jasniji uvid u temu/problem i osiguravaju priliku za učesnike da javno iskažu svoje stavove i u pravom smjeru upute svoja pitanja i sumnje.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Treninzi

Kroz treninge učesnici se usmjeravaju na prihvatanje toga da učenje nije isključivo upijanje činjenica i stvaranje mišljenja, već da pravo učenje rezultira akcijom i promjenom. Pokazalo se da je učenje kroz akciju, dovelo do jačanja sposobnosti učesnika za rješavanje konkretnih problema u suočavanju s diskriminacionim oblicima ponašanja.

Seminari, regionalne i međunarodne konferencije

Kroz seminare i konferencije omogućeno je ne samo direktnim korisnicima, nego i svima onima koji su na bilo koji način zainteresovani za određenu tematiku (direktni korisnici, relevantne institucije i zainteresirani građani), da se uključe, razmjene iskustva i steknu neka nova saznanja.

Rad sa različitim grupama

Kako bi se osigurali da će naš posao prenijeti poruku na pravi način, različite grupe zahtijevaju različite metode.

U radu s djecom najbolji efekat se postiže kroz metode igre, kreativnih i ekspresivnih tehnika. Djeci je kroz igru moguće približiti sadržaje vezane uz predrasude, stereotipe i diskriminaciju i na taj način pružiti im ispravne modele reagiranja i ponašanja te ih bolje upoznati sa njima samima. Naša iskustva pokazuju da ona djeca koja žive u sredini bez predrasuda, a u porodicama u kojima postoje predrasude, i sama razvijaju te iste predrasude koje vode u diskriminacione oblike ponašanja. Isto tako, ona djeca koja žive u sredini koja ima predrasude, a u porodicama u kojima one ne postoje, sami nemaju predrasude. Jedna od otežavajućih okolnosti u našem radu sa djecom na problemima predrasuda, stereotipa i diskriminacije bila je ta što nismo bili u mogućnosti paralelno i u isto vrijeme raditi s njihovim roditeljima, tako da je naš rad proizveo samo određeni napredak. Isto tako, svakako je bilo važno što smo u radu s djecom paralelno, na istoj problematici, radili sa njihovim učiteljima. Pokazalo se da su učitelji uključeni u programe međukulturalnog obrazovanja imali na početku našeg rada relativno visok stepen predrasuda i stereotipa kojih nisu bili, u psihološkom i sociološkom smislu, u potpunosti svjesni. Kroz metode igranja uloga, diskusije i rasprave učitelji su dobili jasniji uvid u svoje i tuđe stavove po pitanju određenih stereotipa, što im je omogućilo pozitivniji odnos prema pripadnicima različitih etničkih, vjerskih i nacionalnih grupa.

Najvažnija metoda rada s mladima zasniva se na osobnim iskustvima (igranje uloga, rasprava, studija slučaja, kreativne tehnike). Na taj način mladi dobivaju mogućnost uvida u vlastiti doživljaj odbačenosti, stereotipnih i diskriminacijskih oblika ponašanja. Svakako, to im tada omogućava više ispravan i kritičniji odnos i pogled na različitosti. Važno je naglasiti da mladi sadržaje usvajaju putem interaktivnog učenja, i da ne vole prevelika teoretisanja o pojedinoj temi.

U radu s pripadnicima različitih etničkih i nacionalnih manjina i zajednica najbolja metoda je kombinacija teorije i iskustvenog učenja (rad u malim grupama, diskusija i rasprava). Naša iskustva pokazuju da u radu s nacionalnom manjinom i nacionalnom većinom postoji nizak stepen međusobnog razumijevanja, prihvatanja i tolerancije, te samim tim visok nivo stereotipnih i diskriminacionih oblika ponašanja. Kako bismo ublažili predrasude, i uticali na smanjenje diskriminacije, kroz informisanje (teoriju) i iskustvenu radionicu, nastojali smo učesnike upoznati s načinima i socijalnim i psihološkim elementima koji se mogu koristiti kada je susrećemo u svakodnevnim radnim i životnim situacijama. Metode koje smo primjenjivali u radu s ovim grupama su teorija i iskustvene radionice. Izrada plana djelovanja i osmišljavanje aktivnosti pripadnika etničkih i nacionalnih manjina i zajednica i nacionalne većine je važan rezultat zajedničkog rada i razbijanja uzajamnih predrasuda.

Kako bismo uticali na smanjenje nasilničkog ponašanja u porodici i osvijestili položaj žena različitih etničkih grupa u hrvatskom društvu, provodimo različite oblike edukacija i javnih rasprava namijenjenih mjerodavnim institucijama koje mogu na to uticati, kao što su učitelji, socijalni radnici, psiholozi, pedagozi, javni tužitelji, policija i mediji. Metode koje smo primjenjivali u radu s ovim grupama su: teorija, iskustvene radionice, interaktivno učenje, kreativne i ekspresivne tehnike, igranje uloga i simuliranje stvarnih situacija. Osim toga, važni elementi su i promotivno-edukativne aktivnosti kroz štampanje letaka, brošura, plakata i priručnika.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

PRIMERI RADIONICA

RADIONICE SA DECOM U OSNOVNIM ŠKOLAMA

RADIONICA 1

[Osmislilo hrvatski Crveni križ za rad u izbjegličkim centrima]

Cilj: Osjetiti diskriminaciju i predrasude prema drugačijim ljudima

Šta još postićemo ovom radionicom?

- pokazujemo međusobne razlike
- pozitivan interes djece za pripadnike stranih kultura i ljudi
- razvijamo saosjećanje sa odbačenim i diskriminiranim osobama
- izazivamo solidarnost
- podstičemo kreativno izražavanje

Vrijeme: 90 min

Veličina grupe: 10-15

Materijali:

Kartonski i kolaž papir,

Ljepilo, makaze, flomasteri, bojice.

Voditeljica/voditelj treba pripremiti onoliko potpuno jednakih silueta izrezanih od kartonskog papira koliko djece očekuje na susretu.

Razgovor o priči i izrada kolaža:

Susret započinje razgovorom o siluetama (ko je ovo, kakvi su oni, jesu li isti...). Djeca ih opisuju i pridaju im karakteristike (dobar, pametan i sl.), a nakon toga se sa njima razgovara o tome kako su zaključili da je jedan ovakav, a drugi onakav lik, a sve su siluete iste. Razgovor ne treba trajati suviše dugo (desetak minuta). Nakon razgovora treba ispričati priču (likovi mogu imati druga imena ili ih uopšte ne moraju imati).

Vežba – priča:

Na jednom malom ostrvu živjelo je dvoje staraca, Jolko i Mila. Voljeli su se jako, ali su bili nesretni jer nisu imali djece. Jednog je dana strašno nevrijeme izbacilo na obalu pred njihovu kuću ogromnu ribu. Jolko i Mila su je u čudu gledali i odlučili su je vratiti u more. Strašno su se namučili kako bi tešku ribu vratili nazad u more. Kada su konačno uspjeli, riba je živnula i progovorila: „Zovem se Tin Lin i jako sam vam zahvalan što ste mi spasili život, zato ću vam ispuniti vašu najveću želju.“ Jolko i Mila su se zamislili i rekli: „Hvala ti, dobra ribo, ali mi imamo sve što nam je potrebno. Imamo kućicu dovoljno veliku za nas dvoje, imamo čamac i psa i mačku. Ono što bismo najviše željeli, bojimo se da nam ti ne možeš ostvariti. Naša je najveća želja da imamo dijete.“ Tin Lin se nasmijao i rekao: „Nema problema. Sjedite na moja leđa, idemo na kratak put.“ Jolko i Mila su zbudjeni sjeli na Tin Linova leđa, čvrsto se uhvatili za njegovu peraju i vrtoglava vožnja je počela. Ubrzo su stigli do obala daleke Kine. Na obali je žalosno sjedilo dvoje malih Kineza, djevojčica i dječak. Tin Lin je rekao: „Evo idite njima i povedite ih kući. Oni nemaju nikog, mali su i uplašeni.“ Jolko i Mila su se zgrozili: „Ali, Tin Lin, pa pogledaj ih! Kakva su to djeca?! Žuta su i imaju oči potpuno drugačije od naših. Ne, mi njih ne želimo.“ Tin Lin se malo naljutio, ali nije ništa rekao, samo je krenuo dalje. Odveo je Jolka i Milu do obala Južne Amerike gdje su živjeli Indijanci. Ponovo je pronašao dvoje djece bez roditelja, ponovo je rekao Jolku i Milu da su to djeca koja trebaju roditelje, ali su Jolko i Mila bili zgranuti: „Pa kakvi su tek ovi, smiješna ribo?! Njihova je koža crvena, a odjeveni su u perje? Zar zaista misliš da bismo njih povelili našoj kući?“ Tin Lin se razbjesnio i bacio Jolka i Milu u duboko, duboko more. Valovi su ih gušili, stalno su tonuli, borili se za vazduh i napokon se onesvijestili. Kada su konačno progledali, nisu vjerovali da su živi. Sve je oko njih bilo čudno. Čuli su bubnjeve kako odzvanjaju, ugledali su kućice od šiblja, a pokraj njih je stajalo dvoje malih crnčića, dječak i djevojčica. „Tko ste vi?“ upitali su Jolko i Mila. Djeca se nasmijaše i rekoše: „Talasi su vas bacali uokolo, mi smo vas spasili s našim čamcem koji su nam ostavili roditelji. Možete ostati s nama koliko god želite, bit će nam baš zabavno.“ Jolko i Mila su se postidjeli: „Kako smo samo bili glupi! Kako smo mogli govoriti i misliti loše o drugim ljudima samo zato što izgledaju drugačije? Ova djeca su nas spasila i pružaju nam utočište u svom domu. Oni su dobri i dragi. Pitaćemo ih da li bi htjeli živjeti sa nama.“ Dječak i djevojčica bili su presretni jer su ponovo dobili roditelje, a Jolko i Mila su konačno ostvarili svoju najveću želju – imali su djecu. Živjeli su zajedno sretni i zadovoljni na malom ostrvu.“

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Zasjedanje s povratnim informacijama:

Nakon čitanja priče djecu treba pitati znaju li kako izgledaju pripadnici drugih kultura, gdje su ih vidjeli (televizija, slikovnice, knjige, časopisi, uživo). Treba ih pitati po čemu se oni međusobno razlikuju u svojoj grupi, i šta misle, je li to dobro ili loše? Nakon kraćeg razgovora i komentara priče siluete se oblače, ukrašavaju kolaž-papirom, bojicama, flomasterima, kao pripadnici različitih kultura (svako dijete može svoju siluetu ukrasiti kako želi). Dobro je siluete izraditi s raširenim rukama i po završetku izrade staviti ih na pano tako da se drže za ruke.

Napomene za voditelja/icu radionice:

Važno je podsticati djecu na otvoreno izražavanje svojih osjećaja i mišljenja o drugim ljudima oko njih, a koje smatraju drugačijima, te zbog čega se žele ili ne žele sa njima družiti i razgovarati, a tek onda ih voditi u smjeru prednosti koje nam pružaju međusobne razlike.

Izražavanje svojih osobnih mišljenja i osjećaja o drugim ljudima pomaže osobama uključenim u ovu vježbu da čuju različite stavove, usklade ih sa svojim vlastitim, daju sebi mogućnost da razumiju druge i uvide kako nešto izgleda iz "tuđe perspektive".

RADIONICA 2

[Preuzeta od Vijeća Evrope 1995.]

Cilj: Povećanje osjetljivosti za emocionalno doživljavanje odbacivanja i izoliranja (pozicija diskriminiranog)

Što još postizemo ovom radionicom?

- Uživljavanje u negativan osjećaj kada druge odbacujemo.
- Razvijamo odbrambene mehanizme i pronalazimo izlaze iz takvih situacija.

Vrijeme: 60 min

Veličina grupe: 10-15

Materijali:

Papiri i hemijske olovke

Bojice i markeri

Vježba – „Nisu me htjeli“:

Grupa se podjeli na manje podgrupe od kojih svaka sjedi oko jednoga stola. Objasnite im da se svako za sebe pokuša sjetiti neke situacije kada se sa njim nisu htjeli igrati, nisu ga pozvali na rođendan... Zatim svakom djetetu date papir koji je podijeljen na 4 jednaka prozorčića. Svaki prozorčić ima svoju uputu za crtanje prema sljedećim pitanjima:

1. Nacrtaj sebe kao glavnog junaka svoje priče.
2. Nacrtaj gdje su drugi bili pozvani, a ti si želio isto ići, ali te nisu htjeli i željeli pozvati.
3. Nacrtaj šta si tada radio i kako si se osjećao.
4. Nacrtaj kada i kako bi trebala tvoja priča završiti.

Zasjedanje s povratnim informacijama:

Na osnovu crteža svako dijete priča svoju priču. Cijela grupa raspravlja o pričama. Ukoliko neko ne želi pričati svoju priču ili ne želi da se o njoj raspravlja može to reći pred svima i to onda treba poštivati. Međutim, važno je da učesnici ispričaju svoju priču i da se o njoj raspravlja, jer to daje mogućnost da dobiju uvid u emocionalno stanje osoba koje su ponekad iz različitih razloga bile odbačene. Takođe, diskusija daje mogućnost učesnicima da pronađu što objektivniji razlog tog odbacivanja, ojačaju jedni druge i pronađu one modele ponašanja koji će im omogućiti da takve i slične situacije bolje razumiju i lakše sa njima izlaze na kraj.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

RADIONICE S ČLANOVIMA RAZNIH ETNIČKIH I NACIONALNIH MANJINA I ZAJEDNICA

RADIONICA 3

Naziv: „DISKRIMINACIJA U NAŠEM DRUŠTVU“

[Osmislila ALD, Sisak]

Ciljevi:

- Učenje i razvijanje svijesti o manjinskim zajednicama, strukturama u zemlji i međunarodnim organizacijama u vezi s različitim oblicima diskriminacije prisutnim u našem društvu.
- Učenje o zakonu, socijalnim i psihološkim mehanizmima iskoristivim u borbi protiv diskriminacije u svakodnevnom životu ili radnim situacijama.

Vrijeme: 3-4 sata

Veličina grupe: 15-40

Materijali: Flipchart, Markeri

Teoretska pozadina:

Uvodno predavanje zasnovano je na historijskom, teoretskom i političkom kontekstu tumačenja zločina govora mržnje u Hrvatskoj. Svaki teoretski dio je takođe praćen konkretnim primjerima iz našeg društva. Zločin govora mržnje smatra se intervencijom u javnoj sferi komunikacije i karakterizira ga:

1. Namjerno korištenje karakterizacije pune negativnih vrijednosti (uključujući uvrede i klevetu) o osobama, osobnostima i posebno grupama bez uvjerljive osnove u pozadini argumenata;
2. Korištenje emocionalno opterećenih termina, posebno onih povezanih uz nacionalnu tradiciju, i predrasuda protiv etničkih ili drugih zajednica;
3. Izražavanje apsolutno negativnih želja, nada ili pozitivno procijenjenih iskustava povezanih uz opstanak etničkih ili drugih zajednica.;
4. Korištenje teorije zavjere;
5. Javno promicanje antagonizma prema liberalizaciji društva.

U teoretskom dijelu Deklaracije iz Schlaininga Protiv rasizma, nasilja i diskriminacije ova radionica je takođe predstavljena.

Rad u malim grupama:

Učesnici su podijeljeni u podgrupe. Zadatak je analizirati poseban oblik diskriminacije, njene oblike i elemente zaštite.

Sljedeći oblici diskriminacije ponuđeni su svakoj maloj grupi:

- nacionalna diskriminacija
- religijska diskriminacija
- diskriminacija zasnovana na spolu
- diskriminacija zasnovana na obrazovanju.

Zasjedanje s povratnim informacijama:

Nakon rada u malim grupama, voditelj radionice otvara raspravu tokom koje svi imaju priliku izreći svoja pitanja i komentare.

RADIONICA 4

[Osmislila ALD, Sisak]

Naslov: „POZICIJA I ODNOSI IZMEĐU VJERSKIH ZAJEDNICA NA PODRUČJU SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE“

Ciljevi:

- predstavljanje pozicije vjerskih zajednica u Hrvatskoj
- utvrđivanje njihovih osnovnih osobina
- otkrivanje njihovog stvarnog učinka na sadašnju situaciju

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Vreme: 3-4 sata

Veličina grupe: 15-40

Materijal: Flip chart

Markeri

Teoretska pozadina:

Predavač predstavlja podatke dobijene u socijalno-religijskim anketama provedenim u Hrvatskoj u posljednjih pet godina. Očito je da tokom prijelaznog perioda sve više ljudi želi pripadati religijskoj zajednici i za nju pokazuje zanimanje. Prema podacima, 76,6% stanovništva su katolici, 11% su pravoslavci, 1% članovi islamske zajednice i ostatak, manje od 1%, su članovi raznih protestantski i kršćanskih zajednica, 4,5% pripadaju ostalim religijama i 3,9% stanovništva deklarišu se kao nevjernici.

Slične ankete pokazuju da se, kada je riječ o religijskom opredjeljenju, 80% anketiranog stanovništva se smatra religioznima i 50% se vide kao veliki vjernici. Rezultati nekih starijih istraživanja pokazuju da je religija u Hrvatskoj vrlo orjentisana prema crkvi, tradicionalna, kolektivna i snažno vezana uz porodicu i naciju.

Osim indikatora ovog tradicionalnog oblika religijske prakse, učesnici su upoznati sa osobinama različitih religijskih zajednica i uče kriterije za raspoznavanje šta je, a šta nije vjerska zajednica.

Predstavljanje:

Nakon prezentacije, predstavljaju se učesnici iz raznih zajednica, ističu prepreke u svom djelovanju i naglašavaju načine i oblike međusobnog i sporazumijevanja unutar grupe i saradnje koje smatraju zadovoljavajućim.

Rad u malim grupama:

Učesnici su podijeljeni u podgrupe. Zadatak je raspraviti stavove o sljedećim temama:

- Vjeronauka u školama – za ili protiv (zašto)?
- Treba li država finansirati religijske zajednice – da ili ne (zašto)?
- Koji su kriterijumi prema kojima se odlučuje da li je neka zajednica vjerska ili ne (zašto)?
- Da li je crkva u Hrvatskoj odvojena od države ili ne (zašto)?
- Jesu li manjinske zajednice u Hrvatskoj diskriminirane ili ne (zašto)?

Rasprava:

Predstavnici malih grupa iznose zaključke svoje grupe. O ovim zaključcima se raspravlja na plenarnoj sjednici.

Zasjedanje s povratnim informacijama:

Naš zaključak je da su ovakvi susreti dobrodošli i potrebni jer bolje razumijevanje i saradnja između sljedbenika raznih religija mogu pomoći u poboljšanju sadašnje situacije, s obzirom na poštivanje raznih manjina i ljudskih prava svakog pojedinca ili pripadnika grupe.

Postojalo je veliko zanimanje za ovo pitanje, sa obzirom na činjenicu da je vjera važan dio svakodnevice u Hrvatskoj i ima važan utjecaj u svakom segmentu društvenih kretanja.

RADIONICE SA MLADIMA

RADIONICA 5

[Usvojeno od Service Civil International 2003]

Naziv: „LJUDSKA PRAVA I JA“

Ciljevi:

- Podsticati razmišljanje o iskustvima koja se tiču ličnih ljudskih prava.
- Upoznati učesnike s diskursom i doktrinom ljudskih prava.

Vrijeme: 90 min

Veličina grupe: 7-15

Materijali: Papiri i hemijske olovke, Flipchart, Materijali o teoriji ljudskih prava

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Vežba zagrevanja (energiser) – Pingvini i rode:

Odredite područje u kome se učesnici mogu kretati. Jedan učesnik igra rodu, a ostali su pingvini. Roda se kreće skačući na jednoj nozi, a pingvini se kreću teškim koracima, širom rastavljenih nogu. Roda pokušava da uhvati sve pingvine, koji postaju roda nakon što su uhvaćeni.

Vježba – individualni rad:

Učesnici individualno odgovaraju na sljedeća pitanja:

1. Kako ljudska prava utiču na vaš svakodnevni život?
2. Jeste li ikada bili svjedok kršenja ljudskih prava?
3. Imaju li ljudska prava isto značenje za sve?

Vježba – rad malih grupa:

Učesnici su podijeljeni u male grupe. Zadatak je razgovarati o njihovim odgovorima na pitanja i razmijeniti iskustva.

Teorijska pozadina:

Voditelj radionice predstavlja kratku verziju historije ljudskih prava, pozadinu, osobine i najvažnije dokumente. Preporučava se korištenje raznih vizualnih sredstava da bi se prezentacija učinila zanimljivijom i lakšom za praćenje. Prije prezentacije, voditelj radionice može provesti 5 minutnu vježbu oluje ideja na riječi Ljudska prava (po izboru). Na taj će način učesnici i voditelj grupe čuti prve asocijacije ljudi na koncept ljudskih prava i procijeniti već postojeće znanje o temi.

Rasprava:

Voditelj radionice pita učesnike u kojoj mjeri se stvarnost podudara s teorijom i šta svako od njih može učiniti da bi teoriju (ljudskih prava) učinio što primjenjivijom. Na kraju radionice, učesnici dobivaju materijale

Evaluacija:

Svaki učesnik dobija list papira na komu je crtež dlana. Jedno pitanje je napisano na svaki prst:

1. Šta je bilo dobro?
2. Šta treba poboljšati?
3. Šta nije bilo tako dobro/Šta je bilo loše?
4. Šta ste naučili?
5. Kako ste se osjećali?

Učesnici odgovaraju na pitanja iskreno i anonimno. Ova evaluacija dobro je prihvaćena među mladima zbog vizualnog oblika zbog kojeg ga ne doživljavaju kao obični upitnik.

Savjet:

Ova radionica može poslužiti kao dobra priprema za sljedeću.

RADIONICA 6

[Usvojeno od izdanja Vijeća Evrope: Svi različiti – svi jednaki, obrazovni paket, Vijeće Evrope, Uprava za mlade, Strasbourg, Francuska, 1995]

Naslov: „DISKRIMINACIJA I KSENOFOBIA“

Ciljevi:

- Podstaknuti učesnike da misle o svojim predrasudama i stereotipima.
- Naučiti razliku između 'predrasuda' i 'stereotipa'.
- Pokazati kako predrasude i stereotipi mogu voditi ka diskriminaciji i povredi ljudskih prava.

Vreme: 90 minuta

Veličina grupe: 7-20

Materijali: Flipchart, Papiri i hemijske olovke, Markeri, Kolaž papiri (nije obavezno)Papiri i olovke

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Aktivator – Krug povjerenja:

Učesnici stoje u čvrstom krugu. Jedna osoba je u sredini i ima zatvorene oči. Ta osoba se prepusti padu, a netko iz kruga je uhvati i nježno gurne nazad u sredinu. Ovo se također može provesti u grupama od troje ljudi, s jednom osobom u sredini i dvije koji je hvataju. Igra je dobar početak za ozbiljniju radionicu (aktivnost), ili za smirivanje grupe. Takođe je i dobra igra povjerenja. Savjet: može se dogoditi da ne funkcioniše dobro u grupama u kojima se ljudi već ne poznaju od prije barem malo.

Vježba – „Euro-voz“:

Voditelj radionice kaže učesnicima da zamisle da su sami na sedmodnevnom putovanju vozom. Svaki sudionik samostalno napiše tri osobe s popisa pored kojih bi radije sjedili u kupeu voza i 3 osobe s popisa s kojima ne bi sjedili.

Sljedeće su osobe zapisane na flipchart:

- Skinhead s tetovažom kukastog krsta
- Žena s malom bebom
- Krupan čovjek koji jede masnu hranu
- D.J. koji sluša glasnu muziku
- Homoseksualni par koji se ljubi
- Opatica koja priča o pobačaju
- Crnac reper
- Narkoman koji je očito pod uticajem droga
- Tražilac azila iz Turske
- Čovjek bez nogu s velikim koferom
- Mlada porodica Roma

Nakon što su učesnici odabrali, od njih se traži da učine isto u malima grupama. Moraju se složiti oko svojih izbora i sačiniti zajednički popis likova.

U tom procesu svi dijele svoje stereotipe s ostatkom grupe, objašnjavajući svoje izbore. Kasnije, zajedničke rasprave svake grupe predstavljaju se u plenarnoj sjednici, na kojoj se raspravlja o tim izborima i upoređuju se rezultati među grupama.

Nakon rasprave, voditelj radionice iznosi definiciju stereotipa i predrasuda.

Zasjedanje s povratnom informacijom:

Voditelj radionice pita učesnike o predrasadama i stereotipima s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu i da li je moguće biti bez predrasuda. Zasjedanje s povratnom informacijom bi trebalo pokazati da je nemoguće biti bez predrasuda i stereotipa, ali je važno pokazati učesnicima kako bi napredovali prema ukidanju diskriminacije.

Evalvacija:

Učesnici vrjednuju zasjedanje (u odnosu na značaj, naučene nove stvari, korisnost itd.) dajući ocjene. Potrebno je izraditi skalu, npr. stavljajući kolaž papire s brojevima (1-10) na pod/zidove, i tražiti od učesnika da stanu kraj broja koji predstavlja njihovo mišljenje. Ukoliko postoje značajne razlike u mišljenjima, možete zatražiti od nekih učesnika da komentarišu i objasne svoje mišljenje.

Savjet:

Likovi se mogu mijenjati zavisno o zemlji ili zajednici u kojoj se radionica sprovodi i o njezinim problemima. Npr. ispred likova se može postaviti sklop nacionalnosti ili dodati novi likovi. Naslov aktivnosti se također može izmijeniti zavisno o mjestu gdje se sprovodi, npr. azijski voz, ruski voz itd.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

RADIONICE S UČITELJIMA, SOCIJALNIM RADNICIMA, PSIHOLOZIMA, PEDAGOZIMA, JAVNIM TUŽIOCIMA, POLICIJOM I MEDIJIMA

RADIONICA 7

[Preuzeto od Vijeća Evrope: Svi različiti – svi jednaki, obrazovni paket, Vijeće Evrope, Uprava za mlade, Strasbourg, Francuska, 1995]

Naslov: „IZBACI ULJEZA“ Ko želi biti u njihovoj grupi?

Obrađivana pitanja:

- Većinsko-manjinski odnosi
- Diskriminacija

Ciljevi:

- Započeti raspravu o različitim grupama u društvu
- Podići nivo svijesti o predrasudama i diskriminaciji
- Poticati empatiju s iskustvima odbacivanja i isključivanja.

Vreme: 10 minuta

Veličina grupe: 16+

Materijal: Obojene ljepljive tačke od papira. Na primjer, za grupu od 16 ljudi trebate 4 plave, 4 crvene, 4 žute, 3 zelene i jednu bijelu tačku.

Vežba:

1. Zalijepite jednu tačku na čelo svakog igrača. Igrači ne bi trebali znati koje je boje tačka na njihovu čelu.
2. Recite igračima da se okupe u grupu s onim igračima koji imaju tačku iste boje.
3. Niko ne smije pričati; smije se koristiti samo neverbalna komunikacija.

Zasjedanje s povratnom informacijom i evaluacija:

Pomozite grupi u istraživanju njihovih osjećaja o tome šta su radili i šta su naučili:

- Kako ste se osjećali u trenutku u kom ste prvi put sreli nekoga s tačkom iste boje kao što je vaša?
- Kako se osjećala osoba s drugačijom tačkom?
- Jeste li jedni drugima pokušali pomoći kako bi se rasporedili u grupe?
- Kojim različitim grupama pripadate, npr. fudbalskom timu, školi, crkvi/džamiji?
- Može li se netko pridružiti tim grupama?
- Ko su uljezi (drugačiji) u našem društvu?

Savjeti za voditelja:

Budite svjesni toga ko dobiva bijelu tačku. Možete iskoristiti priliku da namjestite konačne grupe, ali ne činite to tako da bude očito. Neka igrači vjeruju kako su tačke raspoređene slučajnim odabirom. Ova aktivnost se može koristiti i kao ledolomac i za formiranje grupa za drugu aktivnost.

Varijacije:

1. Koristite tačke papira u boji kao što je opisano, ali bez uljeza, tako da na kraju svi završe u grupama.
2. Priprema kao za prvu verziju. Zamolite učesnike da se okupe u grupe, tako da svi završe u nekoj grupi, ali ni jedna grupa ne smije imati više od jedne osobe s isto obojenom tačkom tj. dobićete višebojnu grupu.
3. Koristite 'slagalice' od slika koje će potaknuti raspravu

Savjet:

Nalijepite slike na karton prije nego što ih izrežete

Prijedlozi za popratne aktivnosti:

Ponovite kodekse članstva u vašoj grupi ili organizaciji. Može li se iko pridružiti? Šta možete učiniti da bi vaša organizacija postala otvorenija i svima pristupačnija?

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Biti uljez ne znači uvijek da smo isključeni; ponekad to može biti naš izbor, kada želimo biti po strani i razlikovati se od ostalih.

RADIONICA 8

[Preuzeto od Vijeća Evrope: Svi različiti – svi jednaki, obrazovni paket, Vijeće Evrope, Uprava za mlade, Strasbourg, Francuska, 1995]

Naslov: „SAMO TO UČINI“

Ponekad ljudi, kao što su roditelji, šefovi i odrasli, mogu biti vrlo uskogrudni..., ali zar to nismo ponekad i mi sami? Ova aktivnost je simulacija.

Obrađivana pitanja:

Diskriminacija ljudi koji su različiti. Mehanizmi koji zadržavaju manjine u našem društvu u ugnjetavanom položaju.

Ciljevi:

- Iskusiti diskriminaciju.
- Analizirati načine na koje diskriminiramo određene društvene grupe i u isto vrijeme ih krivimo za situaciju u kojoj se nalaze.
- Podići nivo razumijevanja o tome kako pomažemo u očuvanju nepoštenih društvenih struktura.

Vrijeme: 60 minuta

Veličina grupe: Najviše 40. Treba podijeliti učesnike u 4 podgrupe

Materijali:

- 4 velika lista papira
- 4 stara časopisa
- 4 para makaza
- 4 pakovanja tankih flomastera u boji
- 4 tube ljepila
- Nije obavezno: 4 kompleta ostalih sitnica: npr. konop, vuna, dugmad, spajalice.
- Papir i olovka za posmatrača
- Zidni ili ručni sat

Vežba:

1. Podijelite igrače u četiri grupe i zamolite svaku grupu da sjedne u ćošak prostorije u kom se može udobno smjestiti i raditi.
2. Zamolite svaku grupu da imenuje jednog posmatrača koji će bilježiti šta govore članovi grupe.
3. Objavite da ćete redom obilaziti grupe kako bi im dali materijale i upute za rad.
4. Idite prvoj grupi, dajte im komplet materijala i jasno kažite: „Imate list papira, časopis, makaze i ljepilo. Trebate napraviti kolaž proljeća. Za to imate 20 minuta. Počnite kad želite.“
5. Onda priđite drugoj grupi, dajte im komplet materijala i jasno kažite: „Imate list papira, časopis, makaze i ljepilo. Trebate napraviti kolaž proljeća. Za to imate 20 minuta. Počnite kad želite.“
6. Zatim idete u treću grupu, dajete im njihove materijale i kažete: „Imate list papira, časopis, makaze i ljepilo. Trebate napraviti kolaž proljeća. Imate 20 minuta. Počnite kad želite.“
7. Nakon toga priđite posljednjoj grupi, dajte im njihove materijale i jasno kažite: „Mso, flosamd lorerabtbz losnise bauqvxa poyeks, nseioamans sajiyudo laverza losifalitome. Za to imate 20 minuta. Možete početi kada želite.“
8. Dok grupe rade, obilazite ih, ohrabrujte i podržavajte prve tri grupe, ali kudite četvrtu grupu zbog toga što ne rade ono što ste im rekli.
9. Nakon 20 minuta prekinite aktivnost i tražite grupe da predaju kolaže. Ako prve tri grupe nisu završile dajte im još 3 ili 4 minute.

Zasjedanje s povratnom informacijom i evaluacija:

Počnite od onih koji su igrali. Pitajte ih kako su se osjećali tokom aktivnosti, kako su saradivali i jesu li svi učestvovali?

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Zatim pitajte posmatrače da kažu šta se događalo u svakoj grupi. Onda uključite sve u raspravu o vezama sa stvarnošću:

- Vidite li ikakvu povezanost sa stvarnim životom?
- U našem društvu, ko je u četvrtoj grupi?
- Na koji način smo skloni kriviti žrtve društvene nepravde?
- Kako ljudi koji se osjećaju kao žrtve društvene nepravde reaguju?
- Reaguju li na isti način kao što su reagovali ljudi iz četvrte grupe?

Savjeti za voditelja:

Ako radite sa samo nekoliko ljudi prilagodite igru i stvorite dvije podgrupe, prvu s jasnim uputama i drugu sa zbunjujućim. Umjesto davanja besmislenih uputa, četvrtoj grupi možete dati upute tako da ih izgovorite vrlo brzo ili na drugom jeziku.

Imajte na umu da ova igra može izazvati snažne reakcije od članova četvrte grupe, zbog toga što su frustrirani, ne razumiju uputstva i još ih se za to krivi. Ponekad se naljute na voditelja i odu; ponekad svoju frustraciju usmjere prema drugim grupama i ometaju ih u njihovom radu; ponekad zadržavaju svoje osjećaje i ostavljaju agresiju za kasnije. Zato predložimo sljedeće:

- *Pobrinite se za to da su grupe sastavljene nasumično kako bi se izbjeglo da se bilo tko u grupi osjeća kao žrtva.*
- *Prije početka evaluacije ključno je razjasniti da je ovo bila simulacija i da moramo izaći iz svojih uloga.*
- *Važno je ostaviti vrijeme tokom evaluacije za izražavanje osjećaja svih učesnika prije nego što se pređe na analizu onoga što se dogodilo. Ako to ne napravite, ti osjećaji će kasnije isplivati na površinu, što će otežati dobru evaluaciju.*

Varijacije:

Ako želite igru učiniti izazovnijom ili nemate materijala, možete tražiti od grupa da izvedu mali skeč. Ovo donosi još više stresa četvrtoj grupi koja će se, u tom slučaju, morati brinuti o tome da izvede skeč i pri tom ne ispadne glupo.

Prijedlozi za popratne aktivnosti:

Dalje razmotrite grupe u našem društvu. Kako vidite ljude koje bi opisali kao društvene gubitnike i one koje vidite kao društvene pobjednike? Osjećaj isključenosti se stvara kako bi učesnici dobili jasniji uvid u situacije u kojima su sami bili diskriminirani ili u kojima su oni diskriminirali druge. Sprovođenje ove radionice sa raznim grupama pokazalo nam je da rasprava o osjećajima odbačenosti i dijeljenje tih emocija s ostalima u prvi plan stavlja osjećaje koji su se nakupljali kroz dugi period vremena. Preporučava se radionicu provoditi u grupi koja već radi zajedno neko vrijeme i u kojoj već postoji određen nivo uzajamnog povjerenja.

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

APENDIKS

Tabela 5.1 Sastav stanovništva prema popisu stanovništva iz 2001.

Republika Hrvatska

	Broj	%
Stanovništvo ukupno	4 437 460	100
Hrvati	3 977 171	89,63
Od čega:*	331 383	7,47
Albanci	15 082	0,34
Austrijanci	247	0,01
Bošnjaci**	20 755	0,47
Bugari	331	0,01
Crnogorci	4 956	0,11
Česi	10 510	0,24
Mađari	16 595	0,37
Makedonci	4 270	0,1
Nijemci	2 902	0,07
Poljaci	567	0,01
Romi	9 463	0,21
Rumuni	475	0,01
Rusi	906	0,02
Rutenci	2 337	0,05
Slovaci	4 712	0,11
Slovenci	13 173	0,3
Srbi	201 631	4,54
Italijani	19 636	0,44
Turci	300	0,01
Ukrajinci	1 977	0,04
Vlasi	12	0
Židovi	576	0,01
Ostali	21 801	0,49
Neizjašnjenih prema nacionalnosti		
Od čega	89 130	2,01
Izjašnjenih prema regionalnom ključu	9 302	0,21
Nepoznato	17 975	0,41

* Deklarisane manjine

** Ljudi iz Bosne i Hercegovine. Termin Bošnjaci ovdje nije prihvatljiv.

Zajednički zbir Hrvata, (3 977 171), deklariranih manjina* (3 31 383) i ostalih, onih koji se nisu izjasnili i nepoznatih (128 906) čini ukupan broj stanovništva (4 437 460).

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Tabela 5.2 Sastav stanovništva prema popisu stanovništva iz 2001.

Sisačko-moslavačka županija

	Broj	%
Ukupno stanovništvo	185 387	100
Hrvati	152 196	82,10
Od čega*	26 053	14,05
Albanci	511	0,28
Austrijanci	6	0
Bošnjaci**	1 137	0,61
Bugari	12	0,01
Crnogorci	70	0,04
Česi	670	0,36
Mađari	148	0,08
Makedonci	125	0,07
Nijemci	54	0,03
Poljaci	19	0,01
Romi	708	0,38
Rumuni	8	0
Rusi	20	0,01
Rutenci	11	0,01
Slovaci	243	0,13
Slovenci	181	0,1
Srbi	21 617	11,66
Italijani	192	0,1
Turci	5	0
Ukrajinci	309	0,17
Vlasi	1	0
Židovi	6	0
Ostali	2 137	1,15
Neizjašnjenih prema nacionalnosti		
Od čega	4 442	2,4
Izjašnjenih prema regionalnom ključu	2	0
Nepoznato	559	0,3

* Deklarisane manjine

** Ljudi iz Bosne i Hercegovine. Termin Bošnjaci ovdje nije prihvatljiv

Ukupan zbir Hrvata (152 196), od čega* (26 053) i ostalih, onih koji se nisu izjasnili i nepoznatih zajedno (3 150) čini ukupan broj stanovnika (185 387).

Poglavlje 5. Borba protiv etničke diskriminacije u Hrvatskoj

Tabela 5.3 Sastav stanovništva prema popisu stanovništva iz 2001.

Grad Sisak

	Broj	%
Ukupno stanovništvo	52 236	100
Hrvati	43 402	89,09
Od čega*	5 684	10,88
Albanci	149	0,29
Austrijanci	0	
Bošnjaci**	795	1,52
Bugari	3	0,01
Crnogorci	40	0,08
Česi	100	0,19
Mađari	28	0,05
Makedonci	62	0,12
Nijemci	16	0,03
Poljaci	6	0,01
Romi	436	0,83
Rumuni	1	0
Rusi	5	0,01
Rutenci	2	0
Slovaci	13	0,02
Slovenci	90	0,17
Srbi	3 897	7,46
Italijani	15	0,03
Turci	3	0,01
Ukrajinci	21	0,04
Vlasi	0	
Židovi	2	0
Ostali	1 420	2,72
Neizjašnjenih prema nacionalnosti		
Od čega	1 611	3,08
Izjašnjenih prema regionalnom ključu	0	
Nepoznato	119	0,23

* Deklarisane manjine

** Ljudi iz Bosne i Hercegovine. Termin Bošnjaci ovdje nije prihvatljiv.

Ukupan zbir Hrvata (43 402), od čega* (5 684) deklariranih manjina i ostalih, onih koji se nisu izjasnili i nepoznatih zajedno (3 150) čini ukupan broj stanovnika (52 236).



Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Stanka Parac, Agencija lokalne demokratije Subotica, Srbija i Crna Gora

Uvod

Razdoblje poslije sukoba u Jugoistočnoj Europi (JIE) obilježeno je procesom političkih i ekonomskih reformi karakterističnih za zemlje u tranziciji, i intenziviranim zakonodavstvom i ostalim mjerama usmjerenim prema evropskim integracijama. Multietnički i multikulturalni sastav stanovništva bivše Jugoslavije prošao je kroz brojne promjene nakon godina rata, etničkog čišćenja i masovnih migracija. To se većinom vidi u povećanom broju izbjeglica koje traže sklonište u opštinama širom Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske (uglavnom Srbi, Hrvati i Bošnjaci iz ratnih područja i interno raseljeni ljudi na Kosovu). U trenutnom stadijumu procesa povratka i lokalne integracije ovih etnički homogenih grupa još uvijek traje, dok se njime bave međunarodna zajednica, različiti nivoi državnih vlasti te nevladine organizacije država o kojima je riječ.

Kratak prikaz problema koji izviru iz ostavštine prošlih sukoba uključuje:

- povećano udaljavanje i nesnošljivost između naroda
- etničku diskriminaciju (posebno zajednice Roma)
- govor javne mržnje (nerazvijenu kulturu političkog dijaloga)
- nesposobnost pomirenja sa nedavnom prošlošću

Osim usvajanja određenog broja međunarodnih pravila u području zaštite ljudskih prava i manjinskih prava, obrazovanja i informatizacije, premalo se postiglo pri uspostavljanju primjerenog institucionalnog okvira za borbu protiv prethodno spomenutih etničkih nesnošljivosti, i još uvijek postoji očita potreba za opipljivijim rezultatima političkog djelovanja i uključenosti NGO-a na nivou lokalnih opština i unutar okvira međunarodne saradnje. Upravo se na lokalnom nivou javlja najviše problema, ali samo se ograničen broj može uspješno rješavati zbog smanjenog raspona moći lokalnih vlasti. Istovremeno se prekogranična saradnja unutar regije koja povezuje bivše zaraćene strane još uvijek ne prihvata kao instrument ili sredstvo šireg društvenog i ekonomskog napretka, nego prije kao potencijalni izvor napetosti.

Multietničke lokalne zajednice u regiji (posebno u pograničnom dijelu Srbije) u tome pogledu su suočene s brojnim problemima, koji uključuju:

- nedostatak društvenog, socijalnog ili političkog koncenzusa, što predstavlja prepreku procesu odlučivanja na svim nivoima vlasti
- nedostatak lokalnih razvojnih strategija
- rijetko ili slabo razvijene mehanizme učešća na lokalnom nivou (sveuključujući pristup)
- sukobe između novopridošlih izbjeglica, raseljenih osoba i starosjedilačkih manjinskih grupa
- nedostatak lokalnih institucija/mehanizama za zaštitu ljudskih/manjinskih prava
- izostanak pristupa „razmjene dobronamjernog djelovanja“, odnosno prekograničnog učenja ili širih regionalnih iskustava.

Izgradnja lokalnih kapaciteta je jedan od glavnih ciljeva primijenjenih programa koji su osmišljeni radi podizanja razine svijesti (uključenih ciljanih grupa i većine) o potrebi postojanja sveobuhvatnih institucionalnih, političkih, ekonomskih i zakonskih reformi. Programi takođe nastoje:

- pomoći povećavanje poznavanja vještina neophodnih za tolerantan politički dijalog u multikulturalnoj okolini
- podržati stvaranje savremenog, društveno osjetljivog političkog vođstva razvijanjem sposobnosti komunikacije, timskog rada i upravljačkih vještina
- podržati proces stvaranja nove kulture političkog dijaloga utemeljene na demokratiji, građanskoj odgovornosti, političkom pluralizmu i toleranciji
- doprinijeti ponovnom uspostavljanju i osavremenjivanju sveuključujućeg koncepta lokalne zajednice (uključujući njene decentralizirane oblike)
- pokušati razviti novi politički pristup bez predrasuda i nesnošljivosti
- predstaviti nove informacije o trendovima u drugim državama i podići standarde djelovanja mladih lokalnih političara do stepena koji je prihvaćen u Europi
- poučiti političare međukulturalnom dijalogu i toleranciji.
- omogućiti mladim političkim vođama iz susjednih zemalja susrete, razmjenu znanja i sticanje vještina za kvalitetno izvršavanje zadataka lokalne vlasti.
- nakon mnogih godina izolacije pod autoritarnim režimom u Srbiji stvoriti priliku za uspostavljanje i razvijanje prekogranične i međunarodne suradnje

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Aktivnosti koje je primijenila ALD iz Subotice u mnogo čemu predstavljaju doprinos širom rasponu inicijativa koje preduzimaju različite strane zainteresovane za restrukturiranje demokratije na lokalnom nivou (lokalne vlasti, nevladine organizacije i mreže nevladinih organizacija, i obrazovne organizacije). Međunarodna saradnja, iskoristivost naših potencijala, partnerstava i zajedničkih programa uvelike predstavljaju dodatnu vrijednost naših programa.

Većina programa za trening koje je primijenila ALD iz Subotice s partnerskim organizacijama osmišljeni su i pripremljeni za sljedeće ciljane grupe:

- članove različitih etničkih manjina
- izabrane, odnosno imenovane mjesne vijećnike (iz etnički mješovitih grupa)
- mlade političke vođe (iz etnički mješovitih grupa)
- lokalne nevladine organizacije i aktiviste iz susjednih zajednica.

Od 1993. do 2000. programi ALD-a koji uključuju manjinske zajednice sastojali su se uglavnom od trening seminara o međunarodnim instrumentima za ljudska i manjinska prava, otvorenih, tj. javnih rasprava o mjesnoj toleranciji te promotivnim kampanjama vezanim uz ta pitanja. Škola građanskog društva bila je na primjer višegodišnji program namijenjen članovima lokalnih manjinskih zajednica i grupama mladih koji promoviše saradnju i razmjenu programa sa partnerskim nevladinim organizacijama i obrazovnim institucijama susjednih zemalja Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Važno je spomenuti teškoće kod uspostavljanja komunikacije, uzimajući u obzir tadašnju autoritarnu vladu u Srbiji (odnosno Saveznoj Republici Jugoslaviji), izolovanost zemlje i etničke napetosti. Sveopšta percepcija nevladinih organizacija od strane javnosti i vladajućeg režima u to vrijeme bila je krajnje negativna, pa je njihov rad smatran izdajničkom. Podjela na „rodoljube“ i „izdajnike“ bila je produbljivana različitim aktivnostima službenih i neslužbenih počinitelja etničke mržnje i netolerancije.

Nakon demokratske promjene vlade 2000. godine, aktivnosti vlade i NVO-a u Srbiji usmjeravaju se na:

- a) usvajanje zakona usklađenih s međunarodnim standardima (posebno na polju zaštite ljudskih i manjinskih prava, te lokalne samouprave i obrazovanja)
- b) sveukupne aktivnosti usmjerene na podizanje svijesti o potrebi reforme te stvaranje šire okoline pogodne za primjenu zakonskih promjena.

Programi za trening i brojni oblici programa neformalnog obrazovanja za demokratiju su pokrenuti u različitim sektorima, uključujući profesionalne grupe, (uglavnom učitelje ili novinare), grupe mladih, manjinske grupe i političare. ALD je u Subotici bila uključena u programe treninga namijenjene gore navedenim ciljanim grupama na lokalnom nivou. Neka važna zapažanja iz našeg iskustva o širem kontekstu ovih programa uključuju sljedeće:

- opšte podjele u društvu (posebno vezane uz etničko porijeklo)
- opšte osiromašenje
- snažan upliv politike
- nizak nivo kulture i političkog dijaloga
- jaku zatvorenost i izostanak saradnje s drugim državama
- radikalni nacionalizam u sukobu s demokratskim liberalizmom
- nedovoljan protok informacija i saradnje
- nedostatak pouzdanja u institucije (nedovoljna vladavina zakona)
- visok stepen korupcije.

Programi namijenjeni manjinskim grupama, a najviše hrvatskoj i mađarskoj zajednici, usmjereni su na podizanje svijesti o međunarodnim standardima i obavezama državnih vlasti koje se odnose na njihovu primjenu. Specifične ciljane grupe bile su NVO-i lokalnih etničkih manjina, vijeća etničkih manjina postepeno osnovana u Vojvodini, lokalne obrazovne institucije i udruženja učitelja. Sprovedene aktivnosti uključivale su seminare, radionice, studentska putovanja i javne rasprave.

Programi za lokalne izabrane/imenovane vijećnike uključivali su trening seminare o radu u lokalnoj samoupravi, ulogama lokalnih vijećnika i ljudi koji odlučuju, stvaraju smjernice, omogućavaju ili barem olakšavaju procese. Radionica treninga je sadržavala vježbe za razumijevanje postojanja različitih pogleda. Ciljana grupa sastavljena je od članova ne samo iz Subotice već i iz ostalih opština u Vojvodini.

Programi treninga za mlade političke vođe takođe su bili ciljani na rad lokalne samouprave, proces donošenja odluka i učestvovanje građana. Posebna pažnja usmjerena je na upravljanje sukobima.

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Sa obzirom na procjenu potreba i rezultata gore spomenutih aktivnosti ALD-a, neki važni rezultati vrijedni spomena su:

- uključenost korisnika beneficija i njihovo aktivno učestvovanje u životu lokalne zajednice (izabrani vijećnici, uključene u druge projekte)
- povećana svijest o potrebi reformi, posebno na lokalnom nivou.

Ograničenja pri preduzimanju aktivnosti uglavnom se odnose na kritičan stav prema mogućnosti promjene i, u nekim slučajevima, odviše formalan pristup sadržaju programa. Nedostatak komunikacije između manjinskih grupa i bilo kojeg oblika međusobne saradnje takođe su izdvojeni kao specifični problemi. Nisu stvoreni primjereni uslovi za primjenu stečenih vještina i znanja. Politička pripadnost takođe je činila slučajnu prepreku kreativnom učestvovanju i vjeru u mogućnost promjene. Nedostatak međusobnog povjerenja još je jedan faktor koji je odigrao ulogu, kako u manjinskim grupama tako i između manjinskih i većinskih grupa. Spomenuto je naglašeno opštim nedostatkom povjerenja u institucije vlasti.

Metodologija

Primijenjena metodologija je utemeljena na teoretskim temeljima koje je osigurala grupa autora iz Centra Ujedinjenih naroda za ljudska naselja (UN habitat) predvođenih profesorom Fredom Fisherom, uglavnom u priručnicima o upravljanju sukobom, zajedničkom planiranju i vještinama rukovođenja. Taj niz priručnika o demokratskoj preobrazbi lokalne samouprave dizajniran je u Centru Ujedinjenih naroda za ljudska naselja, ispitan i potom primijenjen u zemljama JIE u tranziciji počevši od sredine 80-ih (Slovačka, Poljska, Rumunjska i Češka), te od sredine 90-ih u Srbiji, Bosni i Hercegovini; Hrvatskoj i Makedoniji. Njihov tematski raspon pokriva koncepte vještina rukovođenja u savremenoj lokalnoj samoupravi, vještine upravljanja sukobom i proces zajedničkog planiranja. Takođe su primijenjene tehnike i vještine stečene širokim spektrom treninga za trenere koje su organizovale međunarodne organizacije i konsultacijske grupe. Ovdje ćemo predstaviti dva primjera metodologije organizovanih treninga:

1. trening kroz seminare za mlade političke vođe (višegodišnji program)
2. trening kroz seminare za lokalna nevladina udruženja i javne službenike (višegodišnji program)

Oba primjera treninga kroz seminare sastoje se od uravnoteženih prezentacija teoretskih koncepata i praktičnih vježba. Prvi se više usmjerava na teorijske ideje, uzimajući u obzir predavačeve prezentacije različitih aspekata funkcioniranja lokalnih samouprava, dok je drugi primjer usmjeren isključivo na koncepte upravljanja sukobom i praktične vježbe u vezi sa strategijama upravljanja sukobom. Obje grupe učesnika su članovi različitih etničkih zajednica u subotičkim opštinama ili iz susjednih opština, u dobi od 23 do 55 godina (što ne odražava nužno ukupnu etničku proporcionalnost lokalnog stanovništva).

Vježbe i primjeri iz prakse

Razumijevanje prirode sukoba: različite percepcije

Sukob je posljedica postojećih razlika kojima treba rukovoditi. Sukob je zato neizbježan, neutralan ili čak pozitivan (u suprotnosti s njegovom uvijek negativnom percepcijom), o opštim je pitanjima (ne ličnim) i može biti izvor energije. Sukob je rezultat razlika, a ne njihov uzrok. Rečeno je da percepcija tvori 99% stvarnosti (ili nešto manje), ali utvrđivanje različitih percepcija predstavlja dobar početak u suočavanju s izazovom rukovođenja sukobom. Ako mislimo da je nešto stvarno, to i jeste stvarno dok ne utvrdimo drugačije.

Vežba zagrevanja

Ciljevi učenja: Usvojiti gledište o postojanju više načina posmatranja problema ili sukoba.

Potrebno vrijeme: 20 do 30 minuta

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Proces:

1. Nacrtati veliku tabelu (kao što je prikazano) na flipchartu bez previše objašnjavanja ili uvodnih primjedbi. Zamoliti učesnike da pažljivo pogledaju tabelu i na papiru odgovore na sljedeće pitanje: „Koliko kvadrata vidiš?“

2. Dati učesnicima 30 sekundi za pismeni odgovor.
3. Kada svi napišu, trener prikuplja odgovore i razne brojeve bilježi na isti flipchart tako da budu cijelo vrijeme vidljivi (odgovori obično variraju od 16 do 30)
4. Nakon što zabilježi sve odgovore, trener pita učesnike koji je pravi. Neki učesnici mogli bi shvatiti da se pitanje odnosi na broj kvadrata „koji vide“, a ne koliko kvadrata „ima“ i upravo ta reakcija sadrži njihovu ličnu percepciju onoga što je tačno i daje im priliku da to otkriju ili kažu drugima. (Naša percepcija je stvarnost koju uočavamo cijelo vrijeme).
5. Pitati učesnike šta su osjećali kad bi netko utvrdio da je vidio više kvadrata nego oni (sumnja, znatiželja, nesigurnost,...). Drugo korisno pitanje je šta su činili kada su shvatili da je neki drugi učesnik/ca vidio više kvadrata (jesu li ponovno provjeravali, dokazivali ili utvrđivali).
6. Započeti raspravu o vezi između različitih mišljenja o broju kvadrata i načina na koji ljudi doživljavaju pitanja u konfliktnim situacijama.

Kroz vježbu je prošlo nekoliko grupa mladih političkih vođa različitog etničkog porijekla unutar programa treninga koji je primjenjivan tokom posljednjih pet godina (nakon demokratske promjene u vladi Srbije 2000.).

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Uzroci sukoba i strategije intervencije

Primjer iz prakse: Susjedstvo se pokrenulo

(Konfliktna situacija u potrazi za razumijevanjem i rješenjem)

Članovi ste istraživačkog tima koji je zamoljen da pruži pomoć malom gradu u vašoj regiji u kome su napetosti među građanima sve veće. Zapravo su se u posljednje vrijeme dogodili određeni ružni sukobi. Gradonačelnik je izjavio da razumije uzrok sukoba, ali potrebe i pogledi ljudi izvana bazirali su se više na činjenicama nego na emocijama. Taj grad sa 10000 stanovnika poznat je kao tržišno, uslužno i poljoprivredno središte, ali mnoge okolne farme više nisu produktivne, pa je pad poljoprivredne proizvodnje uticao na opštu ekonomsku situaciju. Stopa nezaposlenosti u gradu i okolini je velika.

Kao što gradonačelnik opisuje prirodu nedavnih sukoba, oni se javljaju u jednom posebnom stambenom području grada. Mjesna zajednica u kojoj je sukob najoštriji je starije stambeno područje grada s određenim brojem praznih kuća i kuća koje odsutni vlasnici iznajmljuju porodicama sa niskim prihodom koje su se doselile iz drugih slabije razvijenih područja tokom nedavnih godina.

Naselje je smješteno između dvije vodene pritoke koje se ulijevaju u veću rijeku u centru. Vlažno zemljište smješteno uz ove tokove stanovnici su tradicionalno koristili za obrađivanje vrtova. Sve manje starosjedilaca uređuje vrtove, a obale vodenih tokova postale su odlagališta smeća. Jedan od novih stanara u naselju čak je dovukao staro vozilo na rub parcele na kojoj živi. Postoje glasine kako planira napraviti smetlište, jer se čini da nema zakona koji bi to zabranio.

Stariji stanari koji tamo žive generacijama ponose se kako su svoje posjede i susjedne otvorene prostore održali u nedirnutom stanju. Ali, mnogi od njih sada su u odmakloj životnoj dobi i nedostaje im izdržljivosti da brinu o svome posjedu kao nekada. Ipak, uznemiruje ih promjena u njihovom susjedstvu. Često su zvali policiju kako bi se požalili na buku, prljavštinu i nebrigu njihovih susjeda da održe posjede i javne prostore u dobrom stanju. Kao što je jedan od starih stanara rekao istraživačkom timu:

„Ne razumijem kako ljudi mogu ovako živjeti! Nemaju poštovanja za privatno vlasništvo, njihova djeca divljaju po ulicama; bacaju prazne konzerve piva u potoke i smeće uz njihove obale. Zašto se ne vrate u zemlju iz koje dolaze?“

Većina pridošlica pripadaju određenoj etničkoj grupi koja je na glasu po različitom stilu života od lokalnog stanovništva. Došljaci su društveniji, uživaju u začinjenoj hrani, zabavljaju se dugo nakon što susjedstvo utone u san, zarađuju za život trgujući robom i uslugama koje u to područje stižu iz drugih zemalja. Nemaju mjesta za parkiranje svojih kamioa vikendima i ovo je također kamen spoticanja među susjedima, kao što je istraživač saznao u jednom od prvih prikupljanja podataka.

Cilj učenja: sakupljanje podataka o sukobu, povećavanje sposobnosti razumijevanja prirode sukoba i potencijalnih rezultata upotrebe raznih strategija upravljanja sukobom.

Uvodne bilješke trenera sadrže opis stepena sukoba i njegovu analizu:

Stadiji sukoba:

1. Predviđanje: nema sukoba, ali dogodila se promjena politike ili je donesena nepopularna mjera.
2. Neizražena razlika: početak napetosti koje još nisu otvoreno izražene (latentni sukob).
3. Rasprava: uključivanje izražavanja razlika, često od ljudi koji imaju slična mišljenja, bez pokušaja utvrđivanja ili rješavanja razlika.
4. Otvoreni sukob: jasne razlike; uključeni akteri misle da su oni u pravu, a drugi u krivu.
5. Otvoreni/neproduktivni sukob: obje strane su duboko uključene, dok se na ishod gleda kao na „mi pobjeđujemo, vi gubite“.

Analiza sukoba (pitanja koja treba postaviti kako bi pomogli razumjeti prirodu sukoba):

- Ko najviše dobiva/gubi nastavlajući sukob?
- Ko je u pozadini sukoba?
- Koji je glavni uzrok sukoba?
- Koliko dugo sukob traje?
- Kako se sukob manifestuje?

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

- Kada se sukob pojavljuje?
- Gdje se sukob održava?
- Koje bi bile posljedice razrješenja sukoba?
- Koje kulturne aspekte (razlike) sukob uključuje?
- Zašto sukob postoji?

Grupni zadatak je razviti plan i alate procjene konfliktna situacije prije spajanja strana u pokušaju nadvladavanja njihovih razlika. Dok se u plan procjene mogu uključiti razni alati procjene, od grupa se očekuje da razviju upitnik za intervju kako bi dobili odgovore na pitanja kao što su:

- Koja su pitanja u srcu sukoba?
- Ko je uključen i na koji način?
- Koliko dugo sukob traje?
- Šta je već učinjeno kako bi se sukob riješio?
- Koje bi mogle biti posljedice nepronalaženja načina za rješavanje sukoba?

Po završetku svog zadatka grupe pripremaju izvještaj, uključujući sve podatke i opis sukoba. Podsticane su na izmjenu stajališta i raspravu o sličnostima/razlikama u svojim opažanjima, pristupima procjeni, metodologiji i vrijednostima sistemskog prikupljanja podataka prije intervencije za rješenje sukoba.

Rasprava o ulogama

Cilj učenja: Razumjeti kako da se razjasne i promijene očekivanja u vezi sa ulogama i odnosima pojedinaca ili odnosima među članovima grupe.

Ova vježba sastoji se od utvrđivanja očekivanja u vezi s ulogama i odnosima unutar specifičnih grupa od kojih se očekuje zajednički rad. Proces zahtjeva simulaciju vježbu (igranje uloga u kojima učesnici preuzimaju uloge saradnika, članova organizacije, grupe zaposlenika, poslodavaca/upravnika, formalnog udruženja ili tima zaduženog za primjenu projekta) i predstavnika vlasti (jedan učesnik). Tehnika pretpostavlja da je rad u grupi povezan s interakcijom čak i u slučaju neriješenog sukoba, različitosti ili nesporazuma. Od dvije grupe učesnika (koji su upoznati sa već definisanim sukobom i pripadajućim ulogama) traže se odgovori na sljedeća tri zahtjeva vrste „trebao bih“:

- Trebao/la bih ovo raditi češće kako bi svi povećali svoju efektivnost.
- Ovo bih trebao/la raditi rjeđe (ili prestati) kako bi svi povećali svoju efektivnost.
- Trebao/la bih nastaviti raditi stvari (navesti) koje su nam svima pomogle pri djelovanju.

Nakon prezentacija grupa, voditelj pruža potrebna pojašnjenja čija je uloga tumačiti pitanja koja zabrinjavaju grupe. Posljednji stadijum je davanje prednosti pitanjima oko kojih bi se lako postigao dogovor i koja bi se lako predstavila u obliku pismenog ugovornog sporazuma između uključenih strana kao konačni rezultat vježbe.

UGOVORNI SPORAZUM

Pristajemo prihvatiti i raditi na poboljšanju vršenja uloge kao što je navedeno.

Direktor/ica pristaje:

1. _____

2. _____

3. _____

Udruženje nastavnika pristaje:

1. _____

2. _____

3. _____

Koristi moći: svađa oko građevinske dozvole

Cilj učenja: Uvježbavanje vještina u pripremi za posredovanje i stvarno posredovanje u svađi oko provođenja zakona o gradskom urbanističkom uređenju.

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Proces:

Studij slučaja rasprave o građevinskoj dozvoli pruža materijal za vježbu simulacije i tiče se svađe između gradskih vlasti i lokalne proizvodne kompanije kojoj nije izdata građevinska dozvola za izgradnju tvornice zbog kršenja zakona o gradskom urbanističkom uređenju. Učesnici su podijeljeni u grupe kao što je opisano.

Šefica kancelarije za zaštitu okoline odbila je odobriti gradnju nove proizvodne tvornice na području grada zbog formalnosti oko ispuštanja gasnih sastojaka koji za 5% prelazi dozvoljenu vrijednost. Ona ima podršku nekoliko lokalnih organizacija za zaštitu okoline i opštinskog/općinskog vijeća.

Nakon što su čuli odluku Kancelarije za zaštitu okoline, gradska uprava i lokalna privredna komora održali su konferenciju za štampu na kojoj su kritikovali ovu odluku te pritom potvrdili kako komora također brine za zaštitu okoline. Na konferenciji za štampu bio je prisutan i glasnogovornik proizvodne kompanije koji planira uložiti 2,5 miliona eura u tvornicu. On je izjavio da je kompanija spremna pronaći drugu lokaciju ako se ovaj problem očitog *birokratskog apsurda* ne riješi.

Nedavno izabrani gradonačelnik u svojoj kampanji je obećao povećati mogućnosti za zapošljavanje u gradu. Nova proizvodna fabrika otvoriće 1500 radnih mjesta očajnički potrebnih u gradu i regiji u neposrednoj blizini. Ali gradonačelnik je također poznat po svojoj odanosti i poštovanju zakonskih regulativa. Kada se prije tri godine kandidovao za mjesto gradonačelnika, imao je i podršku organizacija za zaštitu okoline i njihovih članova, i poznat je po svojim čvrstim stavovima o zaštiti okoline.

Gradonačelnik je upravo objavio sazivanje sastanka na kojem će čuti argumente obje strane i razmotriti ih prije donošenja konačne odluke.

Zadatak:

PU svojoj grupi podijelite uloge kako su navedene i osmislite argumente koje ćete predstaviti na sastanku sa gradonačelnikom.

Grupa I: voditelj kancelarije za zaštitu okoline, okolne zajednice, članovi opštinskog / općinskog vijeća.

Grupa II: član gradske uprave, investiciona kompanija, privredna komora, Zavod za zapošljavanje.

Ova studija slučaja (uključujući varijante prilagođene postojećim i lako ustanovljivim lokalnim situacijama) obično se primjenjuje u grupama koje se sastoje od različitih zainteresovanih strana (dioničara ili ulagača) i daje izvrsne rezultate u pogledu pažnje i aktivnog učešća. Mogu se stvoriti stvarne životne situacije u kojima bi vježbali igranje uloga, provođenje vlasti i proces donošenja odluka. Ovo je jedna od najviše korištenih i najbolje primljenih interaktivnih vježbi koju smo do sada primijenili.

Učenje načina kulturnog razgovora

Štap koji priča:

Štap se dodaje od jednog do drugog učesnika, kako bi označili ko je na redu da govori. Obično se ova igra radi sa grupama mladih političara, da bi se spriječilo istovremeno pričanje i usporila zahuktala rasprava.

Pravila:

Odabran je jedan predmet razgovora o kome učesnici govore najmanje tri rečenice kada na njih dođe red. Vježba se može primijeniti (ili ponoviti) ili na početku rada ili tokom pauza, i može se koristiti za bolje međusobno upoznavanje.

Zadatak:

Učesnici odabiru temu za koju vjeruju da bi mogla biti predmet potencijalnog sukoba (predlaže je trener ili oni sami: odnosi među spolovima, istospolni brakovi, politika, trenutno sporno pitanje u njihovoj zajednici, zemlji ili regiji).

Posmatrači daju svoje utiske i specifičan pogled na to jesu li ili nisu članovi grupa tokom rasprave slijedili predložena uputstva.

Pretpostavke o identitetima

Učesnici dobijaju spisak raznih zanimanja (zatvoren popis) i drugi spisak (s istim brojem linija) različitih nacionalnosti. Cilj je povezati nacionalnosti i zanimanja, i tako otkriti brojne skrivene predrasude o kojima se nakon toga raspravlja u grupnom radu. Primjenjuje se kao dio samoprocjene, i u većoj mjeri se koristi u treningu sa izabranim/imenovanim vijećnicima. Nakon otkrića i prezentacija moguće je izazvati zanimljive rasprave.

Poglavlje 6. Trening za demokratiju u Srbiji i Crnoj Gori

Ovo su popisi:

- | | |
|-----------------|---------------|
| 1. Pilot | 1. Amerikanac |
| 2. Vozač | 2. Srbin |
| 3. Miner | 3. Holanđanin |
| 4. Čistač ulica | 4. Makedonac |
| 5. Službenik | 5. Italijan |
| 6. Krojač | 6. Hrvat |
| 7. Trgovac | 7. Mađar |
| 8. Pjevač | 8. Rom |
| 9. Menadžer | 9. Nijemac |
| 10. Sveštenik | 10. Bugarin |

Nivo prihvatanja vježbi i igara korištenih sa raznim grupama bila je različita na svakom od do sada održanih treninga. Zanimljivo je da su mladi politički lideri različito reagovali na neke iste vježbe (4 grupe u 4 godine), što se može objasniti postupnim promjenama šire okoline tokom prethodne četiri godine. Rasprave sa izabranim/imenovanim vijećnicima pokazuju veću potrebu za metodologijom koju bi primijenili u svom svakodnevnom radu. Ovo se ne podudara sa određenim pretpostavkama koje kažu da izabrani lideri nisu voljni da se podvrgnu ovom procesu učenja zbog pristupa „*izabrani su, kompetentni i sve znaju*“.

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Katerina Šalajeva, Lobi mladih žena, Ukrajina

Ovo poglavlje predstavlja uvodni modul antidiskriminacione djelatnosti. Sastoji se od osnovne i unaprijeđene verzije. Modul se može koristiti za jednodnevne kurseve treninga, ili se može organizovati na kurs od nekoliko dana. Filozofija modula počiva na pretpostavci da se prije izricanja mišljenja i preduzimanja aktivnosti treba steći detaljno znanje i zauzeti određeni stav.

Ukrajinski kontekst

Ukrajina stiče nezavisnost 1991. suočavajući se s ekonomskom, političkom i socijalnom krizom, Ukrajina je bila na rubu etničkog sukoba i pod značajnim ekonomskim i političkim uticajem Rusije, pa je njeno stanovništvo sačinjavalo veliki broj izvornih Rusa koji su došli u Ukrajinu u dva talasa, od kojih je prvi bio tokom vladanja ruskoga cara, a drugi nakon sovjetskog režima. Za vrijeme nezavisnosti Ukrajina se suočila sa povećanim brojem deportovanih povratnika (među njima su krimski Tataři, Grci, Nijemci i drugi) koji su prošli kroz dva talasa deportacije u osamnaestom i devetnaestom vijeku. U tim nimalo lakim uslovima Ukrajina je morala pronaći način uspostavljanja demokratskog i istinski multikulturalnog društva.

Gledajući historijski, Ukrajina je bila mjesto gdje su zajedno živjele razne kulture, vjere, etničke tradicije, jezici i načini života. Prema popisu stanovništva iz 2001. u Ukrajini živi 48,2 miliona ljudi, uključujući više od 130 etničkih grupa. Velika većina stanovništva izjašnjavaju se kao etnički Ukrajinci (77,8%). Druga grupa po veličini su Rusi (17,3%) i više od 130 etničkih grupa čini preostalih 4,9%.

Ovi brojevi pokazuju da stanovništvo Ukrajine u stvarnosti čine dvije glavne etničke grupe. Svaki šesti državljanin Ukrajine ima rusko porijeklo, a svaki treći čovjek u Ukrajini sa porijeklom etničke manjine je Rus. Za to postoji historijsko objašnjenje i trenutno čini ukrajinsko-ruske odnose primarnim pitanjem.

Detaljna studija etničkog sastava savremene Ukrajine ukazuje na dodatnu važnu informaciju o povijesti etničkih veza, kao i na mogućnost trenutnog suživota raznih etničkih grupa unutar Ukrajine.

Šesnaest je etničkih grupa sa brojem stanovnika između 30.000 i 300.000. (vidi Tabelu 7.1.)

Trinaest etničkih grupa imaju broj stanovnika od 3000 do 12000 ljudi. (vidi Tabelu 7.2.)

Ostale etničke grupe imaju broj stanovnika od 1000 do 3000 (vidi Tabelu 7.3.)

Etničke grupe s brojem stanovnika od 300 do 500 uključuju krimske Jevreje (406); Burjate (391) i mešketske Turke (336).

Ipak, jezička identifikacija ukrajinskog stanovništva razlikuje se od etničke. Zato 71% Poljaka, 42% Čeha, 41,5% Slovaka, 21% Roma, 16,5% Bjelorusa i 14% Židova smatraju ukrajinski svojim maternjim jezikom, dok 88,5% Grka, 83% Židova, 62,5% Bjelorusa, 58% Litvanaca i 43% Armenaca smatraju ruski svojim maternjim jezikom. Među onima koji se smatraju Ukrajinacima samo 85% (prema ukrajinskom popisu stanovništva) govore ukrajinski kao maternji jezik, dok neke empirijske studije navode nižu stopu od 71% (Khmelko). Većina ukrajinskog stanovništva je u najmanju ruku dvojezična.

Svaka etnička grupa ima vlastitu Historiju u Ukrajini. Posebna pažnja je usmjerena prema domicilnim grupama kao što su krimski Tataři (248.200 osoba), Karaimi (1200 osoba) i krimski Židovi (40 osoba) jer se stvaranje njihovih etničkih entiteta dogodilo isključivo unutar teritorije Ukrajine i nikada nisu bili dio bilo koje državne tvorevine izvan Ukrajine. Domicilno stanovništvo čini 0,5% od ukupnog broja pa se na Krimu, gdje većina i živi, taj postotak penje na 12,3%.

Tri su vrste etničkih manjina prisutne u Ukrajini: autohtone, tradicionalne i nove. Autohtone manjine (Moldavci, Mađari, Rumuni, Gagauzi i Slovaci) broje 604.500 osoba i djelomično se razvijaju kao etnički entiteti unutar teritorije Ukrajine. Tradicionalne manjine (Bjelorusi, Bugari, Poljaci, Židovi, Armenci, Grci, Tataři, Romi, Nijemci, Litvanci, Česi i Albanci) broje 1,09 miliona stanovnika i kroz historiju žive na teritoriji Ukrajine. Nove manjine (Azerbejdžanci, Gruzijci, Korejci, Uzbekistanci, Čuvaši, Mordvinci, mešketski Turci, Kazahstanci, Letonci, Oseti, Lezgjijanci, Votjaci, Tadžikistanci, Baškirci, Marijci, Turkmenistanci, Ostjaci, Čečeni, Estonci, Komii, Dagestanci, Karelijci, Avari, Abhazijci, Kirgistanci i Lačani) čine 194.200 ljudi u ukupnoj populaciji. Nastanili su se u Ukrajini tokom dvadesetog vijeka i nemaju historiju života u Ukrajini prije toga (Nakhmanovych, 2004.).

Takođe je bio prisutan pozitivan priliv novih zajednica imigranata tokom nekoliko posljednjih desetljeća. Najveće od tih su Afganistanci, Iračani, Kurdi, Arapi, Kinezi i Vijetnamci i svi zajedno broje 1,5 miliona ljudi. Službeni broj izbjeglica prikazan je u tabeli 7.4. Većina takvih imigranata živi u Ukrajini ilegalno jer ne dobijaju svi boravišne dozvole.

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Tabela 7.1. Grupe u Ukrajini sa brojem stanovnika od 30.000 do 300.000

	(Ukupan broj)	(% od ukupnog broja stanovnika)
Bjelorusi	275,800	(0.6%)
Moldavci	258,600	(0.5%)
Krimski Tatari	248,200	(0.5%)
Bugari	204,600	(0.4%)
Mađari	156,600	(0.3%)
Rumuni	151,000	(0.3%)
Poljaci	144,100	(0.3%)
Jevreji	103,600	(0.2%)
Armenci	99,900	(0.2%)
Grci	91,500	(0.2%)
Tatari	73,300	(0.2%)
Romi	47,600	(0.1%)
Azerbejdžanci	45,200	0.1%)
Gruzijci	34,200	(0.1%)
Nijemci	33,300	(0.1%)
Gagauzi	31,900	(0.1%)

Izvor: Nacionalni sastav stanovništva Ukrajine prema rezultatima nacionalnog popisa stanovništva u Ukrajini 2001., Državni odbor za narodnosti i migracije, dostupan na internet adresi: www.scnm.gov.ua (na ukrajinskom, ruskom i engleskom jeziku).

Tabela 7.2. Grupe u Ukrajini s brojem stanovnika od 3000 do 12000 ljudi

Korejanci	12,700	(0.03%)
Uzbekistanci	12,400	(0.03%)
Litvanci	7,200	(0.01%)
Slovaci	6,400	(0.01%)
Česi	5,800	(0.01%)
Kazahstanci	5,500	(0.01%)
Letonci	5,100	(0.01%)
Oseti	4,800	(0.01%)
Tadžikistanci	4,300	(0.008%)
Baškiri	4,200	(0.008%)
Turkmenistanci	3,700	(0.007%)
Albanci	3,300	(0.006%)
Asirci	3,100	(0.006%)

Izvor: Nacionalni sastav stanovništva Ukrajine prema rezultatima nacionalnog popisa stanovništva u Ukrajini 2001., Državni odbor za narodnosti i migracije, dostupan na internet adresi: www.scnm.gov.ua (na ukrajinskom, ruskom i engleskom jeziku).

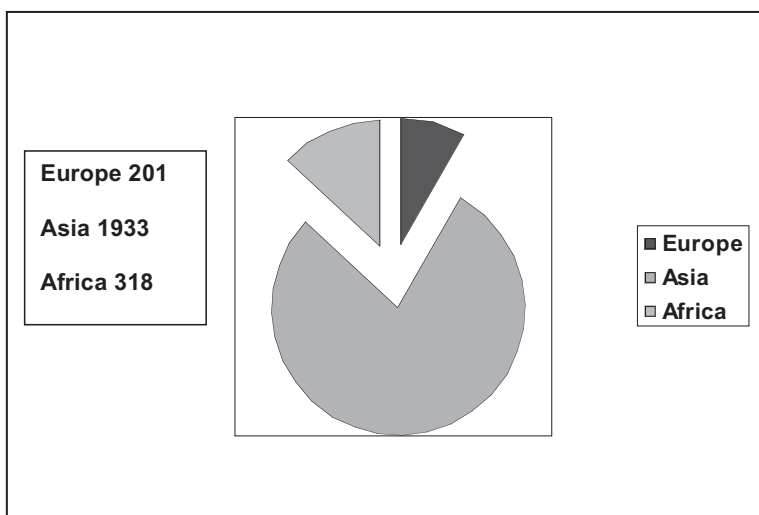
Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Tabela 7.3 Grupe u Ukrajini s brojem stanovnika od 1000 do 3000

Estonci	2,900	(0.005%)
Kurdi	2,100	(0.004%)
Karaimi	1,200	(0.002%)
Komi-Permijaci	1,200	(0.002%)
Kirgistanaci	1,000	(0.002%)

Izvor: Nacionalni sastav stanovništva Ukrajine prema rezultatima nacionalnog popisa stanovništva u Ukrajini 2001., Državni odbor za narodnosti i migracije, dostupan na internet adresi: www.scnm.gov.ua (na ukrajinskom, ruskom i engleskom jeziku).

Tabela 7.4 Kontinent porijekla izbjeglica u Ukrajini na dan 1. januara 2005.



Izvor: Državni odbor za narodnosti i migracije, Zemlja porijekla izbjeglica u Ukrajini na dan 1. januara 2005.,dostupan u elektronskom obliku: www.scnm.gov.ua (na ukrajinskom, ruskom i engleskom jeziku).

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

U tom kontekstu je važno naglasiti da empirijska istraživanja pokazuju da 62% ukrajinskog stanovništva misli da u zemlji postoje etničke napetosti, a 7% njih misli kako su napetosti veoma ozbiljne. U isto vrijeme 27% misli kako u savremenoj Ukrajini nema etničkih napetosti (Centar za društvena istraživanja, 2004.). Čak šta više, etnička razlika povećava se između većinskih etničkih grupa i novih manjina i izbjegličkih zajednica. Većina novih ukrajinskih stanovnika slijedi kulture, vjere, jezike i načine života koji se razlikuju od starosjedilačkog, većinskog dijela stanovništva. Prije deportovani povratnici, kao što su krimski Tatari i većina izbjeglica iz Azije i Afrike su na primjer muslimani, što povlači stara pitanja u novom kontekstu.

Konkretno, pitanja koja zahtijevaju hitno razmatranje su:

- Visok stepen asimilacije manjih etničkih grupa koji vodi do slabljenja multikulturalne prirode društva.
- Emigracijski trendovi među manjinskim etničkim grupama koji ograničavaju njihovu motivaciju za učestvovanje u izgradnji društva.
- Nedostatak historijske kulture bavljenja novim manjinama, prije deportiranim ljudima i izbjeglicama.
- Nedostatak kulturne tolerancije prema onima koji žive u istinski višjejezičnom društvu.
- Internalizirano ugnjetavanje unuta ukrajinskog društva koje se pretvorilo u potragu za odgovorom na pitanje „ko je dovoljno Ukrajinac?“
- Velika etnička razlika između historijskih većinskih grupa i novih etničkih grupa.
- Prevazilaženje etničkog omalovažavanja u masovnoj kulturi, kao i korištenje etnički uvredljivih šala i nadimaka.
- Nizak stepen političke i javne debate o aspektima višestrukih identiteta te o multikulturalnim, višjejezičnim i multireligijskim aspektima ukrajinskog društva, što rezultira svakodnevnom diskriminacijom, koja uključuje fizičko nasilje protiv manjih etničkih grupa

Publika

- Donosioci odluka
- Svi državljani
- Međunarodna zajednica
- Mlada generacija
- Žene
- Novinari
- Akademski radnici

Ovaj modul je za one koji donose odluke u vladi, zajednicama, NVO- ima. Prošavši treninge koji uključuju takvu filozofiju, nadamo se kako će lideri naših društava, nevezano za područje u kojem rade, prepoznati etničku netoleranciju, sukob i diskriminaciju kao svoju direktnu odgovornost i razumjeti da u temeljima društvenog razvoja leže kulturna različitost i mir.

Taj modul je uopšteno primjenjiv za građane. Politika vlade odražava vrijednosti izbornog tijela. Ako građani vjeruju u mir, vlada se neće ponašati agresivno unutar ili izvan zemlje. Kada bi ljudi ostali ravnodušni, ne bi kontrolisali, niti ograničavali prirodno širenje moći, i na kraju bi patili.

Modul je za međunarodnu zajednicu. Preduzimanje akcije solidarnosti preko međunarodnih granica može stabilizirati situaciju i pomoći u održanju mira. Ljudi mogu stati na kraj užasima, ako preuzmu odgovornost za svoje živote, živote svojih komšija unutar i preko granica.

Ovaj modul je za mladu generaciju u čije ime su se odluke uvijek donosile. Čovječanstvo je uložilo godine, desetljeća i vijekove u sukobe. Trošilo je prirodne resurse, ljudski potencijal, živu energiju i individualno povjerenje u nešto od čega niko nema koristi. Ovaj modul je za one koji mogu zamisliti napredak koji bi ljudska vrsta postigla kada bi sve to uložila u mir.

Ovaj modul je za žene koje su dobro upoznate sa diskriminacijom. Zašto ne promijenimo situaciju? Kroz ovaj modul možemo naučiti kako je to osjetiti diskriminaciju. Možemo naučiti sarađivati. Ovaj modul je o jačanju kolektiviteta.

Ovaj modul je za novinare. Mi, ostali ljudi, gledamo svijet vašim očima. Istina i prevara koju vidimo na ekranu može nas uplašiti ili oslabiti, učiniti nas hrabrijim i jačim. Ovaj modul poziva na profesionalnu etiku novinara.

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Ovaj modul je za akademske radnike. Znanje je moć. Ohrabrujemo vas za učešće u javnom životu da bi ojačali toleranciju. Ignorišući agresiju, govor mržnje i etničke napade, dopuštamo razvijanje sukoba.

Za svu ciljanu javnost modul je osmišljen za ljude koji žele nešto promijeniti.

Principi

Kada smo opisali potencijalnu publiku, možemo formulisati tri glavna principa našeg modula treninga. Ovaj modul osmišljen je radi:

- izgradnje solidarnosti
- razmišljanja o vrijednostima
- pokretanja promjena.

Tehnike

Između raznih tehnika koje smo koristili u treningu odabrali smo nekoliko koje najbolje odražavaju prirodu modula treninga jer:

1. integriraju sve tri vrste opažanja: audielno, vizuelno i kinestetičko
2. izazivaju raspravu, dozvoljavaju raznovrsna mišljenja, ali ne predlažu konačnu odluku za sve.
3. Nadograđuju individualna iskustva i pomažu pri saosjećanju sa drugima.

Vježbe treninga predstavljene u ovom modulu odražavaju prirodu pristupa treningu kroz učešće i ukorijenjene su u širokom spektru koncepata, metoda i pristupa koje sam upotrebljavao tokom posljednjih godina. Zahvalan sam svim učesnicima u vježbama i onima koji su radili sa mnom kao treneri i tako dali doprinos razvoju ovdje opisanog modula.

Osnovna verzija modula treninga faza. Uvodne vježbe.

Stepen 1. Uvodna vježba

„Vrteška“ (trajanje: od 45 minuta)

Cilj: pokrenuti pitanje, razjasniti pozicije i vježbati debatiranje u većoj grupi.

Opis: Grupa sjedi u krugu licem u lice. Pet učesnika nalaze se u središtu kruga takođe licem u lice. Trener postavlja glavno pitanje rasprave, npr. „Ima li svaka etnička grupa pravo na osnivanje države?“

Ljudi u sredini počinju raspravljati i mogu izraziti svoje mišljenje o tome pitanju. Ako se neko iz vanjskog kruga želi uključiti u raspravu, ona/on se pomiče u sredinu, što znači da se neko iz sredine mora pomaknuti prema vanjskom dijelu kruga. U unutrašnjem krugu može biti najviše šest ljudi odjednom.

Da bi zaključili vježbu, zamolite učesnike u oba kruga da se uhvate za ruke i zatvore oči. Neka zamisle da ruke koje drže u svojim pripadaju različitim ljudima, neprijateljima i prijateljima, bliskim ljudima i potpunim strancima.

Varijacija: Grupa može raspraviti ranije pripremljena pitanja koja jedno po jedno predlaže trener kada su završili sa prethodnim pitanjem. Broj pitanja zavisi o raspoloživom vremenu i situaciji u krugu. Preporučujemo najviše četiri pitanja za ovu vježbu. Učesnicima iz vanjskog kruga možemo dati priliku da svoja pitanja postave učesnicima u unutrašnjem krugu.

Bilješke:

- Idealan broj učesnika za ovakvu vježbu je do 24, ali je možemo raditi i sa najmanje dvostruko većom grupom. Debata postaje energičnija, ali to može zahtijevati postavljanje većeg broja ljudi u središte.
- Ova vježba dobra je za uvježbanu publiku, kao i za početnike i miješane grupe. Dobra je kako za nacionalne tako i za međunarodne grupe.
- Ne preporučujemo ovu vježbu kao prvu za grupe koje su proživjele etnički sukob i teže pomirenju. Ipak, vježbu možemo koristiti u završnom stadijumu treninga, onda kada osjetimo da je grupa spremna za manje konfrontacione debate. Tada bi pitanja trebala biti usmjerena na pomirenje sukobljenih grupa

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Stepen 2. Produbljivanje i razmišljanje

„Lica“ (trajanje: od 60 minuta)

Cilj: Razmotriti sebe, razmijeniti emocije i osjećaje na više strukturiran i tolerantiji način, vidjeti tuđim očima

Opis: Jedan po jedan postaviti na zid nekoliko listova papira za flipchart. Ovo je područje naše vježbe. Dati grupi A4 papire i markere. Usmjerite učesnike da razmišljaju o etničkim sukobima. Tražite od grupe da nacrtaju krug i podijeli ga na četiri dijela, crtajući dvije linije koje se presijecaju.

U gornji lijevi dio kruga upišite „nasilje“. U donji lijevi dio napišite „diskriminacija“. U gornji desni dio upišite „ja“. U donji desni dio upišite upitnik „?“.

Sada se grupa može fokusirati na pronalaženje riječi i slika koje povezujemo sa svakim od imenovanih dijelova kruga. Učesnici mogu crtati ili pisati ili samo pratiti markerom oznake na papiru. Dio kruga označen sa „?“ ostaje prazan. Ovdje učesnici mogu izraziti nešto novo, nešto što ne spada u kontekst imenovanim dijelovima kruga.

Kada su razmislili o pojedinačnim listovima papira (što može trajati od 10 do 20 minuta ili do više od jednoga sata, a to zavisi o vremenu kojeg imamo na raspolaganju), učesnici postepeno prilaze zidu i precrtavaju crteže na velike listove papira. Kao rezultat dobijamo plakat sa raznim „licima“ koja odražavaju stavove grupa o proučavanom predmetu.

Svako može nacrtati onoliko „lica“ koliko misli da je potrebno.

Nakon što su precrtali lica na jedan plakat (crteži se mogu samo objesiti na zid ako nema vremena za precrtavanje), grupa može provesti do 30 minuta u tišini. Nakon toga trener omogućava razmjenu mišljenja. Učesnici opisuju šta su nacrtali i šta misle da govore (znače) ostali crteži.

Bilješke:

- Ova vježba funkcionira u bilo kojoj grupi i posebno je korisna za međunarodne grupe, za djecu i tinejdžere, kao i za grupe s jezičkom preprekom.
- U područjima koja se nalaze u periodu poslije sukoba ova vježba pomaže pri razmjeni emocija u neverbalnoj situaciji, samim tim ograničava mogući govor mržnje i pokazuje da svi patimo zbog istih stvari.
- Precrtavanje na zid ima svoj razlog. Osigurava dodatnu priliku za razmišljanje o sadržajima dijelova kruga i omogućava učesnicima da originale zadrže za sebe. Ali, ukoliko nemamo dovoljno vremena pametno bi bilo preskočiti precrtavanje i umjesto toga samo okačiti originalne crteže na zid.

Stepen 3. Uređivanje grupne dinamike aktivatorima

„Pokrenimo se“ (trajanje: od 30 minuta)

Cilj: Približiti sukobljene strane, izmiriti sukob temeljen na kinestetičkom iskustvu te neverbalan osvrt na građane.

Opis: Zamolite grupu da ustane i sklonite sve stolice. Trebate slobodan prostor. Sada tražite od učesnika da se polako kreću i recite im da slijede vaše upute (ideja preuzeta od Macy i Young Brown 1998.).

1. Zamislite da se krećete kroz gužvu u bučnoj ulici. Žurite se. Imate važnog posla. Nervira vas što drugi nemaju nikakvog posla. Oko vas su samo lijeni ljudi. Krećete se određenim tempom. Ako neko hoda istim putem kao vi, promijenite pravac. Ne koncentrišite se ni na što. Nastavite svoj put kroz gužvu. Sprečavaju vas u kretanju. Stalno su vam na putu. Jako ste ljuti jer ste tako važna osoba.
2. Ovdje usporite. Počinjete primjećivati druge ljude i priznavati njihovo ljudsko dostojanstvo. Čini se da niste jedini na Zemlji. Sada pokušajte gledati sitne detalje na njihovim haljinama, licima, njihov hod i izgled. Ne zaboravite da morate hodati određenim tempom.
3. U ovom trenutku susrećete se licem u lice. Nađite nekoga pred sobom i stanite. Međusobno se pozdravite osmijehom, klimnite glavom, rukujte se ili na bilo koji drugi način, ali u tišini. Zapitajte se „Imate li išta zajedničko?“, „Koja iskustva možda dijelite?“, „Kako možete međusobno pomoći jedan drugome u rješavanju pravih pitanja koja imate danas?“

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

4. Napravite još jedan korak prema toj novoj osobi, pozdravite je i sjedite zajedno sa njom. Sada možete razgovarati i podijeliti svoje utiske o vježbi. Ako vrijeme dozvoli neka učesnici provedu oko 30 minuta u parovima.

Varijacija: Treneri mogu pripremiti nekoliko važnih pitanja o kojima se može raspravljati nakon vježbe. Nakon rasprave u parovima cijela grupa može formirati krug, tako da svi koji žele govoriti to mogu i učiniti. Trener, takođe, može postaviti određena pitanja za cijelu grupu, npr. „Kako ova vježba pomaže ukloniti diskriminaciju?“

Bilješke:

- Važno je da učesnici imaju dovoljno vremena u parovima. Ako završe sa razgovorom, mogu samo ostati u tišini. Ako postoji jezička prepreka, trener može zamoliti učesnike da crtaju ili glume.
- Crtanje ili gluma može biti glavna metoda komunikacije u parovima. To će pomoći u uspostavljanju neverbalne veze između učesnika i uključiti vizuelno opažanje kao dodatak (verbalnom i kinestetičkom opažanju) za iskazivanje znanja i osjećaja.
- Ovo je snažna vježba pomirenja. Učesnici ne znaju na kojoj strani će završiti svoje kretanje. Primamljivo je za ljudsku prirodu posmatrati ljude koje smo prije smatrali neprijateljski nastrojenim ili strance i udruživanje sa „suprotnim taborom“ može donijeti mnoga iznenađenja i izazove.
- Ako učesnici nisu voljni pronaći partnera, trener ih može lagano spojiti u parove
- Ako se učesnici nerado kreću, pokušajte ih ohrabriti. Na primjer, trener se može početi kretati zajedno sa grupom.

Stepen 4. Evaluacija.

„Zapis za budućnost“ (trajanje zavisi od veličine grupe, od 30 minuta)

Cilj: Omogućiti prostor za razmišljanje u grupi, osigurati predanost aktivnosti.

Opis: Zamoliti grupu da se vrati u početni krug, ali sada samo jedan krug. Reći učesnicima da je ovo prilika da razmisle o rezultatima modula i zabilježe svoje osjećaje. U tom zapisu obratićemo se budućim generacijama ili čak sebi samima, ali u desetljećima od sada. Ovo je naša prilika reći ljudima sutrašnjice stvari koje će ih spriječiti da počine iste greške koje vode diskriminaciji te o rezultatima ovog treninga.

Varijacija: Pravimo zapise kako bi informisali: budući rad iste grupe; drugu grupu koja radi paralelno ovoj ili za vanjski svijet sa ciljem promoviranja rasprave o toj temi. Zapisi se mogu iskoristiti u izvještavanju, razvoju preporuka za smjer djelovanja i planiranje propratnih aktivnosti.

Bilješke:

- Zapisi se mogu vršiti kasetofonom ili kamerom. Svi trebaju pričati po nekom redu ili biti tihi. Za vizualno bilježenje moramo dobiti saglasnost svakog člana grupe.
- Kada grupa uđe u krug, zamolite ih da se drže za ruke kao u početnoj vježbi i zahvale svojim kolegama na uzajamnom poštovanju i strpljenju.

Povratna informacija o modulu

U probnoj fazi zamolili smo učesnike da daju povratnu informaciju o modulu treninga. Bilo nam je važno razumjeti kako bi trening bio prihvaćen među različitim učesnicima i da li bi profesija, starost, jezik ili kulturno iskustvo predstavljali prepreku uspješnoj realizaciji treninga. Odgovor nam je pomogao u osiguravanju dodatnih, specifičnih komentara vježbama treninga. Nakon rasprave učesnici su dali sljedeće povratne informacije o modulu treninga:

- Živopisan i zanimljiv trening;
- Ne samo da je izazvao raspravu već je i pomogao razvoju kulture debatanja;
- „Vrteška“ pomaže u produbljanju problema, izbjegavanju površnosti ili kategoričkog pristupa;
- „Vrtuljak“ omogućava učesnicima uspostavljanje prvog kontakta;
- Stvoreno je prijateljsko okruženje;
- Nema podsticaja za davanje jednog pravog odgovora već za raspravu o problemu;
- Kao nastavni/ca mogu koristiti „Vrtešku“ kao praktično sredstvo u teoretskoj i akademskoj raspravi;
- „Lica“ donose lična iskustva kroz raspravu unutar igre;
- Mogli smo osjetiti vlastitim doživljajima;

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

- U „Licima“ je važno razgovarati preko slika jer želimo sa nekim podijeliti stvari (osjećanja);
- Proizvodi vrijedne nove misli;
- Riječi i crteži su bili neočekivani i iznenadili su me;
- Nakon „Lica“ četiri su odjeljenja u mojoj glavi, sve se složilo;
- Vježba „Pokrenimo se“ izaziva osjećaje, usmjerava nas prema određenim iskustvima;
- Vježba hodanja stvara povjerenje;
- Naglašeno hodanje nakon kojega dolazi opuštanje dobra je kombinacija;
- Izaziva razmatranje stila treninga koji je vrlo specifičan;
- Ima elemente igre, intelektualne rasprave, introspekcije ljudskih odnosa.

Unaprijeđena verzija modula treninga

U ovom dijelu predlažemo neke vježbe koje će pomoći trenerima u obogaćivanju modula antidiskriminacionog rada korištenjem unaprijeđene verzije.

Vrsta: Ledolamac/Aktivator
„Sretan život – aktivna pjesma“

Cilj: Stvoriti pozitivnu okolinu i probiti led

Riječi pjesme:

Ako živiš sretan život napravi ovo: JEDAN, DVA, TRI

Ako živiš sretan život napravi ovo: JEDAN, DVA, TRI

Ako živiš sretan život, smiji se desno i smiji se lijevo!

Ako živiš sretan život, napravi ovo: JEDAN, DVA, TRI

Bilješka za trenere:

- JEDAN, DVA, TRI predstavlja pokret (npr. pljeskanje rukama) koji je isti za sva četiri stiha.
- Trener vodi oko tri kruga s određenim pokretima i onda predlaže učesnicima da nastave pjevati sa novim vođama iz grupe.
- Ova vježba može se iskoristiti kao «ledolamac» tokom uvodnog dijela i kao dobar provodnik energije između dijelova.
- Ponekad učesnici uvode pjesmu tokom cijelog trajanja događaja. Ako se grupi sviđa pjesma možete je koristiti za stvaranje atmosfere prije početka grupne evaluacije.
- Melodija pjesme je ritmična.

Veličina grupe: nije ograničena

Vrijeme: kako odredi trener

Komentar: NE bi je trebalo koristiti u područjima sukoba

Vrsta: Grupna vježba
„Stvaranje veze“

Cilj: Podstaknuti kritičko mišljenje o raznolikosti i višestrukosti ljudskih veza koje mogu pomoći u prevladavanju diskriminacije u današnjem svijetu

Opis:

1. Zamoliti učesnike da nacrtaju kartu Evrope (ili svijeta, vaše zemlje ili neke teritorije zavisno o porijeklu učesnika) i označe zemlje (zajednice ili grupe) koje su predstavljene na tom događaju.
2. Zamoliti učesnike da nacrtaju granice među zemljama (zajednicama ili grupama) ukoliko znaju za određene veze među njima.
3. Objasnite da te veze nisu ograničene na historiju, kulturu, turizam, porodične veze itd.
4. Učesnici bi trebali pronaći što više veza između određenih ili u svim zemljama i opisati pronađene veze na istom komadu papira ili na novom papiru, i to riječima ili simbolima.
5. Kada su to učinili, učesnici stavljaju svoje crteže na izložbeni zid i mogu hodati uokolo da bi pregledali sve crteže.
6. Učesnici će možda željeti da predstave svoje crteže, pa bi tada trener trebao pronaći vremena za takvu aktivnost.

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Ukupno vrijeme: 40-60 min

Broj učesnika: do 40 ljudi (ali može se koristiti za veće grupe uz posebne izmjene)

Materijali: A4 papir, markeri.

Vrsta: Studije slučaja/Vježba za trening

„Jezero problema: Shvaćanje etniciteta i pola“

Cilj: Integrirati viziju spoja etniciteta i spola; razmotriti temu sa različitih aspekata; utvrditi strategije ili instrumente treninga za bavljenje predmetom

Opis prve faze

1. Ova vježba razvijena je za trening spolova i kasnije korištena za druge teme slične prirode kao što su etnicitet i rasa, uključivanje, nasilje itd. tamo gdje je bilo potrebno izraditi detaljnu studiju situacije u specifičnom području, zemlji ili regiji.
2. Svaki sudionik dobiva A4 papir i od njega treba napraviti čamac. Trener pokazuje na koji način.
3. Učesnici trebaju napisati svoju zemlju (regiju ili zajednicu) na vrh čamca i specifična obilježja spolnih i etničkih problema na dno čamca.
4. Učesnici donose svoje čamce na određeno mjesto, koje je obično u sredini prostorije i koje simbolizira jezero u kojem plove čamci s problemima.
5. Trener crta tabeću koju će iskoristiti za sistematizaciju raznih problema po vrstama. Predložimo četiri osnovne vrste za kolone u tablici:
 - a. tijelo – svi problemi koje uzrokuju uglavnom tjelesni odnosi;
 - b. stereotipi – svi problemi koje uzrokuje uglavnom krut način razmišljanja;
 - c. strukturalna diskriminacija – svi problemi koje uzrokuje uglavnom raspodjela moći u društvu;
 - d. ostalo – svi problemi koji ne spadaju u utvrđeni sustav ili su kontraverzni.
6. Trener nasumice uzima čamce, proziva zemlju (regiju ili zajednicu) i problem ili probleme sa dna čamca. Autor čamca može kratko komentarisati probleme prema svojoj želji.
7. Po završetku rada sa svim čamcima trener čita cijelu tabelu.

Trajanje prve faze: 90 min

Bilješka za trenere:

- Ako postoji potreba, možete odlučiti da dublje proniknete u svaku od četiri vrste odmah nakon što je tabela popunjena ili joj se vratiti u kasnijoj fazi treninga/seminara.
- Na nivou seminara za uspostavljanje kontakta dovoljno je proći samo prvi dio vježbe.

Opis druge faze

1. Učesnici su zamoljeni da odaberu grupu koja će raditi sa jednom od kolona. Po mogućnosti bi trebao jednak broj učesnika raditi u svakoj grupi.
2. Svaka grupa radiće sa jednom vrstom (tijelo, stereotipi, diskriminacija ili ostalo).
3. Na tematskom seminaru zadatak za grupe je, kao prvo, raspraviti sve ili određene probleme spomenute u njihovoj koloni i, kao drugo, razviti strategije za rješavanje problema.
4. Na treningu za trenere zadatak grupe je, kao prvo, da rasprave određene probleme spomenute u njihovoj koloni i, kao drugo, da pronađu srodne tehnike treninga.

Trajanje druge faze: 90 min

Opis treće faze

1. Svaka grupa predstavlja rezultate svoga rada. Sve ostale grupe imaju priliku postaviti jedno pitanje. Na tematskom seminaru svaka grupa ima 10 minuta. Na seminaru za trenere svaka grupa ima 25 minuta.
2. Konačna rasprava i komentari.

Poglavlje 7. Rad na Antidiskriminaciji u Ukrajini

Trajanje treće faze na tematskom seminaru: 60 min

Trajanje treće faze na seminaru za trenere: 180 min

Ukupno trajanje tematskog seminara: 4 sata

Ukupno trajanje treninga za trenere: 6 sati

Broj sudionika: 24

Materijali: A4 papi, flipchart papir, markeri

Vrsta: Vježba simulacije

Moć i sudjelovanje: Izgradnja novog društva

Cilj: Razviti viziju principa za mirnu izgradnju društva; podučavati vještine u harmoničnoj društvenoj interakciji s raznim grupama.

Priča (za pročitati/podijeliti učesnicima):

Nalazite se među 40 (n= broj učesnika i trenera) ljudi koji su preživjeli brodolom. Talasi okeana donijeli su vas na nenastanjeno ostrvo. Na ovom ostrvu niko nikad nije živio niti je njime vladao. Imate jedinstvenu priliku ispočetka započeti svoj život. Četvero sa broda (treneri) odabrani su kako bi nadgledali izgradnju novog društva na ostrvu. Četvorka je odlučila sazvati izbore za Vijeće mudraca.

Kako bi se izbori održali, od svakog učesnika se očekuje da:

1. Se ujedini s ostalima kako bi osmislili program grupe koji mora sadržavati
 - prioritete u izgradnji društva;
 - sistem liderstva i način donošenja odluka na ostrvu;
 - strategije izborne kampanje.
2. Provodi kampanju sa svojom grupom da bi promovirao program grupe.
3. Glasa tajnim glasanjem ne za više od dva programa grupa.
4. Dođe i izrazi svoje mišljenje o izborima na Opštem sastanku preživjelih

Bilješka za trenere:

- Treneri dijele učesnike po grupama ili oni sami biraju grupu kojoj se žele pridružiti, pod uslovom da u jednoj grupi ne radi više od 7 i manje od 6 osoba.
- Ukupan broj učesnika najmanje je 24, a najviše 60 (ali može biti i veća grupa uz posebne izmjene).
- Vrijeme (sa grupom od oko 40 ljudi): izrada programa traje 40 minuta, kampanje 50 minuta, glasanje 10 minuta i evaluacija 40 minuta.
- Izvođenje kampanja može biti organizovano redom, tj. Grupe jedna za drugom prezentuju svoje programe.
- Sredstva: velika soba za zajednički sastanak i nekoliko manjih prostora za rad grupa, materijali za kampanje (flipchart papiri, papiri u boji, markeri, makaze, ljepljiva traka, itd.), kutija za tajno glasanje, A5 papiri za glasačke listiće

Predložena pitanja za evaluaciju na Opštem sastanku preživjelih:

- Kakvi su bili prioriteti različitih programa grupa?
- Koje vrste liderstva su predložene?
- Koje metode provođenja kampanje su korištene?
- Kakve su slike i poruke korištene?
- Kakva je bila podjela uloga u vašoj grupi?
- Koja je bila vaša motivacija za glasanje?
- Šta ste naučili?

Bilješka za trenere: U ovoj fazi se može koristiti bilo koja srodna tehnika raspravljanja.

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

Vadim Karastelev, Odbor za ljudska prava Novorusisk i Škola mira, Rusija

Uvod

Okrug Krasnodar jedno je od najprosperitetnijih područja na jugu Rusije sa velikim prirodnim bogatstvima i ugodnom klimom. Ipak, uočljiva etnička i rasna diskriminacija, nesnošljivost i sukob među nacionalnostima prvenstveno su izazvane postupcima lokalnih vlasti. Tokom prošlog desetljeća političke vođe u regiji su davale antisemitske i rasističke izjave, a federalne vlasti sklone su ih direktno ili indirektno podržavati. Nezavisni novinari i publikacije su rijetki, a nivo korupcije jedan je od najviših u Ruskoj Federaciji. Gotovo svi oblici masovnih medija su vlasništvo regionalnih vlasti, a ostali su pod njihovom kontrolom. Većina organa lokalne vlasti, gradonačelnici gradova i okruga te organi vlasti svih nivoa vlasti su zavisni od državne vlasti, usprkos formalnoj nezavisnosti organa lokalne vlade od državne moći. Čak i institucije pod federalnom upravom – FSS (Federalna služba sigurnosti), sudovi, pravne institucije i policija – zavise od odluka koje donese uprava regionalne vlasti. Ova regija je, kako navodi autor, u tom pogledu jedinstvena u Ruskoj Federaciji, što istraživanje okruga Krasnodar čini posebno zanimljivim. To je još uvijek slučaj zato što su predsjednik Ruske Federacije Vladimir Putin i ostali ruski vlastodršci na vrhu su više nego jednom podržali regionalne vlasti u njihovim nastojanjima koja uključuju npr. diskriminacionu politiku prema mešketskim Turcima.

U posljednjih nekoliko godina jedino je Čečenija ispred okruga Krasnodar po učestalosti pojavljivanja u izjavama aktivista za ljudska prava. Regionalne vlasti stvorile su mitski krug problema i razvile poseban diskurs za opravdavanje svoje diskriminativne politike. Osim ovoga, donesen je i novi zakon koji protivriječi kako međunarodnom tako i federalnom zakonu. Npr. od 1992. Turci su kao pripadnici etničke grupe podvrgnuti posebnom diskriminacionom tretmanu od strane regionalnih vlasti. 24. aprila 1996., Zakonodavno vijeće okruga Krasnodar (ZVKK) donijelo je Odluku 291-P prema kojoj su odrasli mešketski Turci obavezni prolaziti posebne procedure prijavljivanja lokalnoj policiji svaka tri mjeseca. Od tada je u regiji doneseno još nekoliko zakona koji utvrđuju posebne zahtjeve prijave za mešketske Turke. Ovim se u praksi određenoj etničkoj grupi uskraćuje mogućnost prijave u mjestu prebivališta. Čak i mešketski Turci koji su dobili rusko državljanstvo i koji su registrovani izvan regije, dok u stvari žive unutar regije, također su subjekti takvog diskriminacijskog tretmana. Sama odsutnost prijave čak šta više vodi uskraćivanju ostalih prava.

Organi vlasti u okrugu Krasnodar često izjavljuju da će stvoriti nepodnošljive uslove za Turke i ostale „ilegalne migrante“, kako bi ih otjerali iz regije. Ruski predsjednik, vlada i javni tužitelj ne odgovaraju na takve izjave usmjerene protiv manjina kao što ne reaguju ni na ilegalne radnje vodstva okruga Krasnodar. Čak šta više, predstavnici Predsjedničke uprave Ruske Federacije izjavili su više puta da nema proturječja između migracijske i etničke politike federalnih vlasti i vlasti u okrugu Krasnodar.

Nakon ukidanja gore spomenute Odluke 291-P 24. aprila 1996., ZVKK donosi sljedeće odluke: 20. februara 2002. Odluku 1363-P „o dodatnim mjerama za smanjivanje napetosti u međuetničkim odnosima u regijama s velikim brojem raseljenih mešketskih Turaka koji privremeno borave na teritoriju okruga Krasnodar“ i Odluku 1381-P 27. marta 2002. „o mjerama za jačanje državne kontrole migracije i administrativnoj deportaciji osoba ilegalno prisutnih na teritoriju okruga Krasnodar.“ Regionalni zakon o dolasku i boravku na teritoriji okruga Krasnodar od 27. marta 2002. također uvodi administrativno tijelo sa nejasnim ovlaštenjima koje nacionalno zakonodavstvo nije predvidjelo: član 4, paragraf 4. Okružna komisija (opštinska, regionalna) za migracijsku kontrolu je tijelo zajednice osnovano prema odluci šefa uprave okruga Krasnodar (odnosno šefa opštinskog obrazovanja u gradovima i regijama) radi rješavanja problema povezanih s ostvarivanjem prava državljana Ruske Federacije, stranih državljana i osoba bez državljanstva na ulazak i boravak u okrugu Krasnodar.

Nakon protesta aktivista za ljudska prava Kancelarija javnog tužioca okruga Krasnodar ulaže žalbu na Zakon 460-KZ okruga Krasnodar „o dolasku i boravku na teritoriju okruga Krasnodar“ od 11. aprila 2002. koji je konačno potvrđen u ljeto 2004. Pošto su ukinuli jedan zakon, izabrani članovi ZVKK odmah su donijeli drugi – Zakon 735-KZ okruga Krasnodar od 2. jula 2004. „o mjerama za sprečavanje ilegalne migracije u okrugu Krasnodar“. Nakon toga voditelj Uprave okruga Krasnodar izdaje Odluku 715-KZ 2. jula 2004. „o mjerama sprečavanja ilegalne migracije u okrugu Krasnodar“ u kojoj su osigurani temeljni komisije za migracijska pitanja.

Dva člana koja slijede su iz Zakona 735-KZ koji je danas na snazi:

Član 1. Dolazak u okrug Krasnodar državljana Ruske Federacije, stranih državljana i osoba bez državljanstva („ilegalnih migranata“) iz ostalih država i Ruske Federacije i/ili njihov boravak na spomenutom teritoriju koji krši odredbe federalnog zakona. „o pravima državljana Ruske Federacije na slobodu kretanja, izbora mjesta stanovanja i boravka unutar granica Ruske Federacije“ i „o zakonskom položaju stranih državljana u Ruskoj Federaciji“ smatra se ilegalnom migracijom.

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

Član 2. Organi državne vlasti u okrugu Krasnodar i organi lokalne vlade u okrugu Krasnodar će saradivati kod društvene integracije migranata koji su zakonski na teritoriji okruga Krasnodar, a u saglasnosti sa ustavnim principom zabrane bilo kakvog praktikovanja prava na slobodu kretanja, odabir mjesta stanovanja i boravka na teritoriji Ruske Federacije pojedinaca koje uključuje kršenje prava i interesa drugih ljudi, uključujući stalne stanovnike okruga Krasnodar.

Ova dva člana sadrže temelj za dalju diskriminaciju. Na naš upit o legalitetu ovog zakona u regionalnom Uredu glavnog tužioca rečeno nam je da je glavni tužilac uložio protest protiv ovih članaka zakona na temelju njihovog neusaglašavanja sa federalnim zakonom. Imajući na umu način na koji su službenici odgovorili na prijašnji tužiočev protest, jasno je da bi čak i ukidanje zakona vodilo samo njegovoj zamjeni novim diskriminacijskim zakonom.

Preporuke međunarodnih i nacionalnih organa i organizacija koje se bave trenutnom situacijom još se uvijek ignorišu.

Prema našem mišljenju, osnovni problem je što federalna, regionalna i lokalna vlast odbija priznati problem etničke diskriminacije; ignoriše pitanja od strane većine masovnih medija i podržava nacionalističke ideje od strane lokalnog stanovništva. Sa našeg stajališta problem etničke diskriminacije potrebno je rješavati u tri faze: prvo: ne dozvoliti pogoršanje problema; drugo: oslabiti i treće: konačno eliminirati diskriminaciono zakonodavstvo i praksu. Da bi se to postiglo predviđamo da se aktivnosti na ovom području moraju sastojati od sljedećih komponenti:

1. Politička – predstavljanje alternativnih izvještaja međunarodnim i partnerskim organizacijama i informisanje predstavnika razvijenih država o situaciji.
2. Medijska – stalan i profesionalan rad sa međunarodnim novinarima i širenje naših materijala.
3. Obrazovna – osiguravanje profesionalnih kurseva za poboljšanje kvalifikacija novinara, predstavnika etničkih manjina i aktivista za ljudska prava.
4. Umrežavanje – efektivna koordinacija uloženi nastojanja zainteresiranih strana.
5. Sredstva – pristup finansijsko-organizacionim bogatstvima nije moguć bez privlačenja pažnje donatora, investitora, dobrotvornih fondova i poduzetnika.

U praktičnom smislu ciljevi određeni za razdoblje od sljedećih pet godina su:

1. Dokumentovanje, publikovanje i sticanje poštenog zakonodavstva u vezi s većinom slučajeva etničke diskriminacije uz pomoć nacionalnih i međunarodnih zakonskih sredstava. Prioritet u odabiru ilustrativnih slučajeva trebaju imati slučajevi etničke diskriminacije djece.
2. Uspostavljanje mreže za stalno i nezavisno nadgledanje etničke diskriminacije. Oni koji vrše nadgledanje trebaju biti školovani ljudi iz rizičnih grupa, tj. predstavnici etničkih manjina koji su osjetili etničku diskriminaciju.
3. Osnajivanje materijalnih i organizacijskih temelja lokalnih NVO-a. Praktično je nemoguće raditi bez kancelarije, sredstava komunikacije, pristupa Internetu, prevoza i tehničkog osoblja.
4. Potreban je sistem aktivnosti za koordinaciju uloženi napora svih zainteresovanih strana, pa je zbog toga potrebno održavati godišnje konferencije pod predsjedanjem autoritativnih državnih i međunarodnih organizacija. Posebna pažnja treba da se usmjeri na osnaživanje i razvoj saradnje između ruskih, međunarodnih i inostranih organa i organizacija.
5. Provođenje istraživanja situacija etničke diskriminacije i aktivnosti raznih subjekata i aktera unutar njih.

Sve gore navedene aktivnosti ne mogu biti provedene bez odgovarajućeg treninga. Trening koji mi sprovodimo usmjeren je na postizanje tih ciljeva. Jedna od osnovnih prednosti ovog treninga je ta što je usko povezan i sa lokalnim problemima u regiji, jezikom učesnika, prakticiranjem ljudskih prava, i isto tako sa kontekstom zajedničkih aktivnosti NVO-a i ostalih zainteresovanih strana.

Učešće raznih subjekata u rješavanju gore spomenutih problema nije veliko. Veoma je teško okupiti 30 ljudi za specijalizovanu konferenciju. Broj NVO-a koji se bave ovim pitanjima veoma je mali, i njihova je efektivnost manjkava. Javlja se paradoksalna situacija u kojoj NVO-i iz Moskve imaju stručnije znanje o problemu i puno su aktivniji od lokalnih NVO-a.

Političko načelo lokalnih organa vlasti glavni je izvor diskriminacije, pa je zbog toga teško zamisliti bilo kakvu saradnju sa njima u budućnosti. Jedine institucije koje su uključene u produktivnu djelatnost na ovom području su Uprava federalnog zatvora i predstavnik za ljudska prava okruga Krasnodar. Ipak, njihove ruke su vezane sa obzirom na to šta mogu učiniti.

Obrazovno područje u velikoj mjeri oživotvorava političke smjernice regionalne uprave. Postoje tek sporadični pokušaji nekih

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

aktivnih škola u razvoju teme ljudskih prava. Čak šta više, ova aktivnost ima samo indirektnu vezu sa problemom uklanjanja diskriminacije. Dugoročno obrazovanje za ljudska prava je veoma važno, ali u srednjoročnom razdoblju (npr. u idućih 10 do 15 godina) neće dovesti do iskorjenjivanja diskriminacije.

Kako bismo pobliže pratili situaciju, otvorili smo liniju za pomoć žrtvama etničke diskriminacije i ukoliko je potrebna trenutna pravna pomoć kao dodatak savjetovanju, osigurana je od strane naših pravnika iz zakonskih ustanova gdje studenti prava završavaju svoj pripravnčki staž.

Naša aktivnost u borbi protiv ksenofobije

Glavni objekti diskriminacije i progona su predstavnici etničkih manjina i organizacije koje se bore za ljudska prava čije je znanje o zakonskoj zaštiti – kao što je pokazalo anketiranje predstavnika etničkih manjina – manjkavo. Određeni broj međunarodnih organizacija, npr. UN, Vijeće Europe i ruske vlasti kao što su javni tužilac, policija i sudovi čine veoma malo kako bi podržali ljudska prava ili smanjili ksenofobiju u okrugu Krasnodar. Ključni razlozi su ti što: nema sistema koji bi osigurao povratnu informaciju između međunarodnih organizacija i lokalnih vlasti, niti bilo kakvog sistema za razvoj pozitivne politike tamo gdje se pojavi; ne postoji dovoljan broj dokumentovanih dokaza koji bi pokazali kršenja prava; prisutan je informacioni vakuum uz raširen govor mržnje u masovnim medijima u vezi zloupotrebe ljudskih prava nacionalnih manjina i, konačno, aktivisti za ljudska prava nisu dovoljno kvalifikovani.

Samim tim, naš rad se usmjerava prema aktivnim članovima etničkih manjina koji su izloženi diskriminaciji u okrugu Krasnodar (70% svih učesnika). Uz njih, na treninzima takođe učestvuju novinari, aktivisti za ljudska prava i predstavnici vlasti (kada je potrebno).

Slabost našeg pristupa je ta što je vrlo teško održati više od pet treninga za jednu godinu, što znači da broj učesnika nije nikada veći od 100 iako je potražnja i veća. Još jedan problem je što treneri takođe rade u organizacijama koje se bore za ljudska prava, pa predstavnici vlasti, poznavajući našu poziciju, ponekad odbijaju učestvovati u treninzima.

Prednosti našeg pristupa su sljedeće:

1. Objektivna izbor učesnika. Ako želimo da aktivisti iz etničkih manjinskih grupa nakon treninga mogu uspješno raditi, moraju učestvovati na treningu uz svoje kolege. Iz tog razloga, kada biramo učesnike, preferiramo one koje su preporučili lideri etničkih zajednica koji su sami učesnici treninga. Razumljivo je da prvi trening omogućava samo upoznavanje učesnika sa konceptima i novim stilovima saradnje. Zbog toga, ako budžet dozvoli, uvijek prolazimo drugo zasjedanje sa drugačijom temom kako bismo učvrstili rezultate.
2. Međusobno djelovanje i okolina koja ulijeva povjerenje dopušta svima da se izraze i učestvuju u svakoj vježbi. Ukupan broj učesnika treninga nikada ne prelazi 25, uključujući trenere i organizatore. Svima se garantuje da bilo šta da su rekli tokom treninga neće biti otkriveno bez njihovog dopuštenja.
3. Rezultati i povratna informacija su poboljšani kroz uključivanje učesnika treninga u planiranje i primjenu događaja i aktivnosti nakon završetka njihovog vlastitog treninga. Zadnjeg dana treninga, koji obično traje četiri dana, planira se rad za sljedeći period.
4. Odabir relevantnih tema i odgovarajućih vježbi za trening. Upitnicima saznajemo koje su teme važne i prilagođavamo sadržaj idućeg treninga.
5. Vodimo računa o pitanjima spola. Žene u etnički manjinskim grupama tradicionalno zauzimaju sekundarne uloge pa je zbog toga teško od njihovih porodica dobiti dozvolu za njihovo učestvovanje u treningu. Puno vremena se provodi u uvjeravanju vođa etničkih manjinskih zajednica kako je učestvovanje žena potrebno. Trenutno se broj žena koje učestvuju u našim treninzima penje.
6. Povratna informacija učesnika. Na kraju svakog dana i na kraju treninga, učesnici su zamoljeni da daju povratnu informaciju o onome šta smatraju da je bilo pozitivno na kursu i šta misle da bi se moglo poboljšati. Pored toga, učesnici na svim zasjedanjima ispunjavaju posebne evaluacijske obrasce i skloni su davati visoke ocjene, kako treningu, tako i konferenciji (vidi dole). Primili smo konstruktivne prijedloge o poboljšanju našeg rada, npr. o povećanju broja učesnika.

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

7. Uključivanje raznih materijala i oblika igara na kojima se vježbe temelje: rasprave, igranje uloga, vježbe zagrijavanja prije svakog zadatka, rad na plakatima, mali fudbal.
8. Moduli treninga mogu se iskoristiti za organizaciju određenih događaja, npr. seminara za studente/učenike, igara sa školskim učenicima i radionica sa plakatima za djecu i odrasle.

Naša metodologija

Naša aktivnost zasniva se na principu „ne podučavamo toliko koliko pokazujemo“. Zbog toga, važnu ulogu u treningu imaju stvarne demonstracije određenih odluka, kao i njihovih posljedica. Danas, na primjer, pojedincu može biti lakše riješiti situaciju tako što će podmiti policajca, dok se sutra može naći na sudu zbog podmićivanja osobe na vlasti i sav novac mu može biti zaplijenjen.

Podučavanje metode razmišljanja je veoma značajan dio naše metode zahvaljujući kojem je postalo moguće ne samo pokazati modele ponašanja u teškim situacijama (pregovori sa vlastima, rješavanje sukoba, komunikacija sa novinarima), već i učiniti nevidljivo vidljivim. Gledamo na razmišljanje kao na kolektivni čin koji nam pomaže da pogledamo šta je učinjeno sa posmatračke tačke gledišta i učvrstimo u određenoj tezi, znaku ili šemi znanje dobijeno ovim zapažanjem. Na primjer, predstavnik diskriminirane etničke manjine igra ulogu policajca i zatim dijeli svoje utiske o tome šta je razumio/razumjela iz ovog atipičnog iskustva, dok ostali učesnici koji promatraju igranje uloga komentarišu. Koristeći ove metode moguće je ostvariti produktivnu saradnju ne samo tokom treninga već i kasnije. Stavljanje zabilješki na ploču (flipchart) takođe je bitan instrument djelotvornog timskog rada. Dobra kombinacija rada malih grupa (5 do 7 ljudi) i rada s ukupnim brojem učesnika omogućava brže odvijanje treninga od onog u kome se koristi tradicionalna tehnologija predavanja i seminara.

Naš pristup se zaista može nazvati „igrajući se trenera“, što znači da podučavamo stvari u kojima sami učestvujemo. Treninzi nisu jedino područje specijalizacije našeg tima; devedeset posto našeg vremena odlazi na savjetodavnu aktivnost povezanu sa uslugama za klijente i zakonskom pomoći, podučavanjem studenata pravnog i fakulteta psihologije za rad na telefonskoj liniji za pomoć, planiranje i izvođenje raznih aktivnosti vezanih uz odbranu ljudskih prava, rad u neformalnim i medijskim područjima, samostalan trening i stručno usavršavanje.

Naša metoda slična je metodi učenja „prenošenja iskustava“, samo što u našem slučaju stavljamo naglasak na stvarnu aktivnost i koliko god je moguće uzimamo u obzir specifičan kontekst i probleme regije dok sami treneri rade u zakonskom području te zbog toga u isto vrijeme rade kao stručnjaci i savjetnici.

Nemamo standardni kurs treninga. Svaki trening kreiran je za jedinstveni problem u stvarnom kontekstu uzimajući u obzir specifične učesnike.

Cilj nam je stvoriti situaciju u kojoj učesnici mogu analizirati svoje ponašanje kako bi postao jasan način na koji se određeni ljudi pozicioniraju unutar treninga kao i izvan njega. Zbog toga, u tri ili četiri dana posla postaje jasno sa kojim učesnicima se može uspješno nastaviti s radom, a sa kojima će biti teško nastaviti raditi. To je zbog toga šta vođa etničke manjine nije samo osoba na papiru i u mislima vlasti, već i u stvarnim komunikacijskim i procesima zaštite ljudskih prava i obrazovanja novih vođa i aktivista za ljudska prava. U ovom smislu naša metoda je dijagnostička, poseban test za saradnju na polju ljudskih prava.

Želimo da ljudi uz pomoć naše metode shvate da je njihova uloga u odbrani ljudskih prava jednako važna kao odbrana države i svjetskih institucija.

Neki primjeri vježbi tokom treninga

Kako učesnike rasporediti po grupama?

Cilj: Stvoriti grupe u kojima vladaju prijateljski odnosi među učesnicima i, ako se ne poznaju, unutar kojih se mogu predstaviti jedni drugima.

Opis: U zavisnosti od broja ljudi, voditelj predlaže da učesnici imenuju nekog od njih kao vođu grupe. Npr. ako ima 25 učesnika, voditelj traži 5 vođa grupa. Zatim se svaki od vođa grupa poimenično obraća preostalim učesnicima – na primjer:

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

„Lena, želio/la bih da budeš član/ica mog tima.“ Lena može odgovoriti pozitivno i pridružiti se vođi grupe ili odbiti i prihvatiti poziv jednog od ostalih vođa grupe.

Vrijeme: 5 – 7 minuta.

Vježba „Monolog iz šešira policajca“

Cilj: Raditi na strahovima učesnika od stvarnih situacija u kojima ljudi postaju žrtve proizvoljnog ponašanja policije.

Komentar: U Rusiji i mnogim post-sovjetskim državama ilegalne radnje policije su uobičajene. Policajci iznuđuju novac i vrijednosti, a mogu i fizički ozlijediti nevine bez straha da će biti kažnjeni. Mnogi ljudi, posebno etničke manjine, do te mjere se plaše ljudi u policijskim uniformama, da nekad ne mogu ni progovoriti kada ih policija zaustavi. U međuvremenu, policija iskorištava taj strah i nastavlja djelovati samovoljno.

Opis: Radi se u zajedničkom krugu 10 minuta. Trener zahtijeva od grupe da nađu predmet u svojoj okolini koji prvenstveno privlači njihovu pažnju i izaziva negativna osjećanja. Šta mislite sa čime bi ti osjećaji mogli biti povezani? Koje vam misli padaju na pamet? (Od početka vježbe na vidljivo mjesto smješten je policijski šešir.) a potom od 5 do 7 minuta učesnici rade u malim grupama od 3 do 4 čovjeka. Svaka mala grupa smišlja priču od policijskog šešira. Priču stvara svaki član grupe po redu, rečenicu po rečenicu. Svaki član grupe dolazi na red nekoliko puta. Priči se mogu dodati crteži prije nego šta svaka grupa predstavi svoju priču (do 7 minuta). Rasprava (30 minuta): tokom rasprave je važno objasniti kako su priče nastale, šta su osjećali učesnici tokom rada, kako se osjećaju nakon izvršenja zadatka i šta žele napraviti dalje.

Vježba „Pokaži mi svoje dokumente!“ „A vaše?“

Cilj: Razumjeti svoje osjećaje tokom zamjene uloga u situaciji interakcije sa predstavnikom policije.

Komentar: Ova vježba nastavlja i učvršćuje efekat prethodne vježbe. U Rusiji policija ne provodi zakon i poslovično se ne predstavlja ljudima niti pokazuje svoje isprave. Zbog toga, u slučaju nezakonitog ponašanja, nemoguće je žaliti se, jer nam pozicija i prezime policajca nisu poznati.

Opis: Grupa je podijeljena u parove, učesnici su međusobno okrenuti licima. Jedan je policajac, drugi prolaznik Na zahtjev policajca „Pokaži mi svoje dokumente!“, prolaznik mora odgovoriti recipročnim zahtjevom „A vaše?“. Razgovor traje 3 minute. Zatim učesnici raspravljaju o zakonskoj osnovi početnog i recipročnog pitanja i dijele svoje osjećaje o igranju različitih uloga (15 minuta).

Materijali: Letak o tome kako se ponašati u slučaju provjere isprava od strane policije dizajniran je tako da stane u pasoš i može se naći na našoj internet stranici na ruskom jeziku (<http://ww.hro.org/ngo/nov/index.php>).

Vježba „Paralelni redovi“

Ovo je vježba izražavanja za parove koji se obraćaju zamišljenom policajcu koji je, u nekom trenutku u prošlosti, bio neugodan i prema nama se odnosio s nepoštovanjem, prekršio naša prava, pa zbog toga i zakon.

Ciljevi: Riješiti negativne reakcije ili posljedice susreta sa predstavnicima koji provode zakon.

Opis: Učesnici su podijeljeni u parove i stoje u dva reda, svaki par jedan nasuprot drugome. U početku svi ljudi u jednom redu govore istovremeno 2 minute na zadanu temu, zatim slušaoci daju povratnu informaciju o svojim osjećajima i utiscima (1 minuta), onda govori drugi red (2 minute) nakon čega ponovno slijedi povratna informacija slušača iz prvog reda.

Osnovni zadatak: razmisli o tome šta želiš reći u okviru zadatka – svi bi trebali zamisliti da se obraćaju nekome ko sprovodi vlast (policajac) i ko ih je ponizio (zasnovano na događaju iz ličnog iskustva). Vaš partner/ica igra ulogu te osobe na vlasti kojoj ste uvijek htjeli reći kako ste se osjećali, ali nikada prije niste imali priliku da to učinite.

Preporuke za slušače: Partner koji sluša ne uključuje se u razgovor, samo sluša ili klima glavom. Osnovno je zadržati svoje osjećaje, ali se ne treba previše koncentrisati na to, nego samo pažljivo slušati govornika.

Preporuke za govornike: Nekoliko riječi možete reći direktno slušaču – npr. „ti si Ivan Petrović“ – ili joj/mu krako objasniti kontekst, iako nije obavezno.

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

Pitanja koja trener postavlja učesnicima (nakon vježbe, tokom davanja povratne informacije): Možete li jednom riječju izreći koji se glavni osjećaj javio tokom vježbe? Šta je bilo najlakše? Šta je bilo najteže?

Tolerantni fudbal za odrasle i djecu

Ciljevi aktivnosti:

- Uspostavljanje veza širokog raspona između djece i tinejdžera učestvovanjem u utakmicama malog fudbala;
- Ohrabrivati toleranciju među djecom i tinejdžerima kroz nova iskustva međusobnog pregovaranja.

Rezultati: Iskustvo pregovaranja i rada u mješovitim timovima radi postizanja zajedničkog cilja; uspostavljanje novih veza među djecom i tinejdžerima.

Organizacija i vođenje fudbala

Pripremna faza uključuje sljedeće aktivnosti:

- Oni odgovorni za scenarij, organizaciju i vođenje aktivnosti imenovani su i odabrani (poželjno je prisutvo psihologa dok se raspravlja o pravilima i dok se uspostavljaju).
- Vrijeme i mjesto utakmice malog fudbala, kao i dob, spol i broj učesnika su određeni. Takođe bi trebalo odrediti dva suca (učesnici najstarijeg razreda škole) i zamjene.
- Mjesto i vrijeme susreta učesnika određeno je, timovi okupljeni, raspravljeno o pravilima i određene prihvatljive strategije igre.
- Objavljeno je vrijeme i mjesto sastanka učesnika za događaj koji predstoji.
- Predložene su nagrade i učestvovanje sponzora.
- Pozvani su novinari.

Tokom sastanka organizatori se unaprijed dogovaraju da:

- svaki tim treba imati najmanje 2-3 djevojke (u zavisnosti od broja igrača u svakom timu)
- svaki tim treba uključivati razne nacionalnosti
- za timove je bitno da su miješani, svaki tim bi trebao uključivati predstavnike različitih grupa (razreda, škola)
- učestvovanje je dobrovoljno
- bilježenje rezultata u svakoj novoj utakmici može početi tek nakon što djevojčica postigne pogodak, a tek ostale pogotke mogu postići dječaci
- Suci dolaze iz završne godine školovanja u nekoj školi

Faza dogovora uključuje sljedeće korake:

- U prisutnosti posrednika predlaže se da učesnici igre prođu kroz pravila po kojima će igrati i upoznaju se sa njima. Nakon što su čuli novopredložena pravila i zabilježili ih na flipchart, učesnici glasaju za cijelu listu pravila ili razmatraju svako posebno.
- Smatra se da je pravilo prihvaćeno tek kada ga učesnici prihvate jednoglasno. Ako je barem jedna osoba protiv, pravilo se ne usvaja.
- Red igre je određen – kao u olimpijskom sastavu (najmanje 2 utakmice za svaki tim) ili će samo prve dvije nagrade biti dodijeljene.
- Formiraju se 4 miješana tima, što se može učiniti unaprijed na sljedeće načine:
 - i) Kapiteni se biraju iz svake od ranije osnovanih grupa i oni odlučuju koga će, od svih koji žele učestvovati, odabrati za svoj tim, a u skladu sa ranije postavljenim pravilima u vezi sastavljanja timova;
 - ii) Nakon toga se predlaže da timovi imenuju svoju novu grupu i dodijele razne uloge u timu (golman, odbrambeni igrač itd.).
- Isto tako, o mehanizmima prema kojima će se posmatrati pravila treba raspraviti i imenovati one koji će, osim sudaca, biti zaduženi za kontrolu i nadgledanje igre.
- Važno je među svim učesnicima postići dogovor o načinu nagrađivanja pobjednika.

Kada se postigne dogovor o pravilima ona se sastavljaju, zapisuju i potpisuju ih svi učesnici igre, uključujući i suce (u živopisnom protokolu). Jedan način za ovo je da se ugovorena pravila na plakatu istaknu na terenu kako bi ih svi vidjeli.

Odmah prije igre predloženo je da kapiteni zdriježbom odluče:

- Ko će igrati protiv koga i kojim redom (koristeći metodu „izvlačenja iz šešira“), npr. jedan od sudaca izvuče komad papira sa napisanim imenima timova.

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

- Ko će braniti koji gol (bacanjem novčića).

Igra (mali fudbal):

- Red igre uspostavljen je na dogovoreni način.
- Navijači bi trebali biti prisutni. Mogu izmisliti pjesme kako bi bodrili svoj tim.
- Ključni trenuci trebaju biti fotografisani, a nakon toga se mogu iskoristiti za zidnu mapu.
- Utisci o utakmici trebaju se tankim flomasterom/hemijskom olovkom zapisati na flipchart odmah nakon njenog završetka.

Radionica izrade plakata tolerancije

Cilj: Razumijevanje i korištenje tolerancije kao forme i sadržaja.

Uslovi za održavanje radionice:

- Trajanje radionice – 3 sata.
- Učesnici radionice podijeljeni su u grupe (najviše 3 u svakoj grupi).
- Na kraju radionice učesnici mogu iskoristiti plakate stvorene u drugim radionicama (ili objavljeni materijal), ali samo nakon što su završili sa radionicom.

Potrebna sredstva za održavanje radionice: plakat se radi od obojenog papira, uz pomoć makaza i ljepila na A1 flipchart formatu. Uobičajeno je da se flipchart položi na sto po dužini, dok se plakat izrađuje.

Osnovne faze radionice:

1. Voditelji grupa i učesnici se upoznaju.

2. Upoznavanje s temama:

- Razlikovanje prirode i ljudske vrste. Koji su zakoni prirodnog svijeta („zakon džungle“)? Koji su principi (pravila) prema kojima se ponaša ljudsko društvo?
- Šta je tolerancija (sposobnost da podnosimo jedni druge, sporazumijevanje, jedinstvo mnogih oblika)?
- Jezik kao oblik komunikacije i saradnje.
- Uvod u diferencijaciju: verbalni (riječ, fraza, priča, roman) i neverbalni (gesta, pokret, pogled, radnja) oblici jezika.
- Grupna rasprava (cijela grupa) raspravlja o tome koji bi jezički oblik pristajao stilu plakata, a koji crtežu ili slici.
- Ilustrativni jezik i oblici komuniciranja njime: crte, znakovi, šeme, oblici koji se prenose kroz sliku ili plakat. Grupa raspravlja o ilustrativnom jeziku slike (crteža) ili plakata. Za plakat to su – crte, simboli, znakovi i šeme, a za sliku – oblici. Od učesnika se treba zatražiti davanje primjera znakova koje poznaju i rasprava o važnosti njihove razumljivosti i prepoznatljivosti.

3. Praktični dio:

- U potrazi za slikom tolerancije svaki učesnik mora individualno nacrtati 3 znaka ili simbola i 3 do 5 riječi ili fraza (slogana) – 10 minuta.
 - Grupa se dijeli u trojke. Svaka trojka raspravlja o raznim znakovima, riječima i frazama individualno stvorenim u prethodnoj fazi – od ovih bi trebali odabrati jednu mogućnost – 15 minuta.
- Izrada plakata – 30-49 minuta. Plakat treba biti razumljiv, suvisao i izražajan.
- Rasprava i organizacija izložbe.

Bilješka: Bila bi prednost za voditelje radionica ako imaju nekakvo umjetničko obrazovanje, iako ovo nije obavezno.

Vježba izgradnje timskog duha (team building)

Rad na izgrađivanju timskog duha i međusobnom razumijevanju u grupi prema zajedničkom stvaranju djela.

Cilj: Doprinijeti dobro organizovanoj aktivnosti u timu, koaliciji ili mreži.

Opis: učesnici su podijeljeni u tri grupe (svaka ima 5 do 7 ljudi). Zadatak je sljedeći: 3 grupe trebaju napraviti triptih kako bi

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

plakat svake grupe doprinio cjelokupnoj slici koja izražava cilj mreže/koalicije/tima. Samo voditelji timova mogu raspravljati o ideji triptiha i tu raspravu ostali učesnici ne bi trebali čuti. Svaki voditelj sa svojom grupom takođe raspravlja o ideji primjene njihovog dijela triptiha. Plakat se radi na A1 papiru. Vježba traje oko 2 sata, a poslije nje slijedi rasprava od oko 40 minuta. Vježba jasno pokazuje kako dobro učesnici saraduju i doprinose timskom radu.

Bilješke: Nadgledanje zadatka ukazuje da približno 70% predviđenog vremena odlazi na planiranje rada, a samo 30% na njegovo stvarno provođenje. Za one organizacije koje ne uspiju završiti zadatak u zadanom vremenu ova vježba je dobra lekcija za razmatranje vlastitog pristupa.

Rad sa posebnim grupama i povratna informacija učesnika

Za set vježbi povezanih sa policijom, ciljane grupe su diskriminirani članovi etničkih manjina, aktivisti za ljudska prava, novinari i mladi ljudi.

Fudbal tolerancije dobar je za školsku djecu, studente ili odrasle, posebno u saradnji sa predstavnicima etničkih manjina. Održane su uspješne mješovite utakmice u kojima su zajedno igrali djeca i odrasli u istom timu, ali nikada jedni protiv drugih. Vježba izrade plakata tolerancije dobra je za učenike umjetničkih škola, školsku djecu iz etničkih manjina i lokalne manjine.

Vježba triptiha pogodna je za aktiviste nevladinih organizacija, novinare, hendikepirane ljude, mlade i ljude različitih profesija koji rade na zajedničkom problemu.

Za nas je bilo pozitivno iskustvo kada smo nakon treninga na temu 'pregovori s lokalnim vlastima' održali konferenciju pod nazivom „Ljudska prava u okrugu Krasnodar: situacije i program aktivnosti“. Učesnici treninga učestvovali su u situaciji igre nakon koje su uključeni u stvarne pregovore sa predstavnicima vlasti koji provode diskriminacijsku politiku. Učesnici su zaključili da bi trebali povećati vlastite vještine, poznavanje zakona, posavjetovati se sa aktivistima za ljudska prava i pravnicima, komunicirati sa novinarima i povećati mogućnost rada na Internetu.

Komentari učesnika uključivali su sljedeće: „Jako mi se sviđelo igranje uloga u vježbi „Pokažite mi svoje dokumente!“ „A vaše?“ „Svidio mi se dio u kome se upoznajemo i postavljamo ciljeve. Ovo je stvorilo osnovu komunikacije i plodonosnog rada, stekao/la sam prijatelje i pronašao/la istomišljenike. Postao/la sam uvjeren u potrebu rada na polju ljudskih prava i da nisam sam/a u tom uvjerenju; „Moram više raditi na ovome. Stekao/la sam samopouzdanje kako imam prava kuda god da pođem.“

O ostalim dijelovima treninga učesnici su napisali sljedeće: „Svidjelo mi se igranje uloga „Pregovori između predstavnika etničkih manjina i vlasti“ i takođe kompetentni komentari stručnjaka koji su uslijedili.“

Na konferenciji koju smo održali rečeno nam je sljedeće: „Svidjelo mi se raditi u malim grupama, jer se brže pronalazi zajednički jezik i ideje koje proizlaze“; „Okrugli sto Ljudska prava u okrugu Krasnodar bio je od pomoći. Uspješno je pokazao međusobnu povezanost između ostvarivanja različitih prava“; „Predstava Pozorišta tolerancije bila je stvarno uspješna, stvarno slikovita“; „Stekao/la sam nove poznanike i saznala njihovo mišljenje o pitanjima rasprave. Razmisliću o tome po čemu se ta mišljenja razlikuju od moga“; „Zacrtili smo moguće vrste saradnje sa različitim organizacijama“; „Iskustvo razgovora sa vlastima i sa braniocima ljudskih prava bilo je plodno.“

U praksi se naše vježbe mogu iskoristiti u radu s bilo koje dvije suprotstavljene strane, ali predstavnici svake strane moraju biti podjednako raspoređeni među grupama. Isto tako, u grupama moraju biti ljudi koji nemaju veze sa sukobom.

Moguće je uzeti različite module sa popisa gore navedenih vježbi i iskoristiti ih u bilo kojoj običnoj prostoriji, bez potrebe putovanja na trodnevni trening. Na primjer, održali smo radionicu izrade plakata tolerancije u zatvoru u Novorusisku sa mladim prestupnicima i psiholozima. Uzimajući u obzir specifičnost ruske situacije, preporučili smo da ljudi iz različitih ćelija nikada ne budu u istoj grupi, jer znaju biti neprijateljski nastrojeni jedni prema drugima. Umjesto makaza za rezanje papira može se koristiti običan lenjir.

Tokom održavanja naše radionice izrade plakata, učesnici ne bi trebali dobivati tanke olovke (penkala), bojice, već samo papir u boji, ljepilo, makaze i obične olovke. U suprotnom slučaju učesnici rade crteže, a ne plakate! Zajednička fotografija učesnika kako drže svoje plakate je dobra ideja.

Poglavlje 8. Borba protiv ksenofobije u okrugu Krasnodar, južna Rusija

Uradili smo vježbu „Pokažite mi svoje dokumente!“ „A vaše?“ sa studentima pedagoškog fakulteta kao predavanje o ljudskim pravima. Nakon uvoda na temu ljudskih prava učesnici su raspoređeni u grupe i tražilo se od njih da stvore model za ponašanje ljudi u susretu sa policajcem. Nakon toga se kratko raspravljalo o modelima, i učesnici su kratko informisani o tome kako bi prema zakonu provjera dokumenata trebala biti sprovedena, ko je ima pravo sprovesti i pod kojim okolnostima. Radi utvrđivanja informacija vježba „Pokaži mi svoje dokumente! A vaše?“ je sprovedena kao i ostali zadaci spomenuti u prethodnom dijelu teksta, u zavisnosti od vremenskog ograničenja.

„Tolerantni fudbal“ se ne bi trebalo provoditi kao običan događaj, nego u posebnim prilikama, kao nešto što ne činimo svakodnevno. Zbog toga bi se priprema, igranje igre, bilježenje rezultata i dodjela nagrada trebale odvijati u veselom ambijentu.

Naš stav je da ne bi trebalo davati tačne procjene o uspješnosti događaja tokom treninga ili nakon njegovog završetka. Tek nakon određenog vremena, obično najmanje dva mjeseca, u mogućnosti smo izvući zaključke o uspjehu našeg rada i to na osnovu analize onog koje su pozitivne stvari učesnici počeli raditi na osnovu dobivenog znanja i vještina.

Poglavlje 9. „Srušimo prepreke“: multietnički kamp za mlade u Bugarskoj

Emilija Dimitrova, NVO forum Trgovište, Bugarska

Uvod

Bugarska je smještena u Jugoistočnoj Europi i, prema bugarskom popisu stanovništva iz 2001., ima blizu 8 miliona stanovnika, sa oko 76% etničkih Bugara, 12% etničkih Turaka, 8% Roma i 4% ostalih. Romi žive u gotovo svakoj regiji i opštini zemlje. Etnički Turci koncentrisani su uglavnom u pet regija, a regija Trgovište je jedna od njih. Trgovište je najveća od pet opština u regiji. Etnička raspodjela, ponovo prema popisu stanovništva iz 2001., lokalnih stanovnika je 10% Roma, 27% etničkih Turaka, 59% etničkih Bugara i 4% ostalih narodnosti.

Bugarska je na pragu ulaska u Evropsku uniju i taj proces bio je najvažnije pitanje u zemlji od pada komunističkog režima 1989. U aprilu 2005. potpisan je predpristupni ugovor ulaska u Evropsku uniju. Gotovo svi ljudi u Bugarskoj se raduju članstvu zemlje u EU: više od 90% Bugara ne samo da odobrava pristup, već se takođe nadaju da će isti poboljšati njihov životni standard. Kako bi se prilagodila zahtjevima EU vlada je poboljšala zakonodavne standarde i tako dala ljudima temelj za dokazivanje spremnosti da žive kao Evropljani i kao takvi dijele ista prava. U odlučnosti da ispuni zahtjeve za članstvo, bugarska vlada je potpisala važne ugovore i sporazume o ljudskim pravima i slobodama, uključujući one u vezi s multietničkim odnosima. Vlada je takođe donijela i revidirala zakone o rasnoj diskriminaciji i manjinskim pravima, što ipak nije dovoljno za promjenu postojećih stavova i uslova za stvarnu primjenu ovih zakona. U cjelini, na nivou vlade, postoji protivrjeđe između objavljenih namjera i primjene u stvarnosti. Primjer za ovo su uslovi u kojima Romi i danas žive. Usprkos novijim programima i projektima za njihovu integraciju, nastavljaju živjeti u siromaštvu, nedovoljno su obrazovani i trpe loše uslove stanovanja. U mnogim naseljima žive u odvojenim četvrtima koji liče na geta u kojima su uslovi života loši, infrastruktura slaba i stvarna nezaposlenost iznosi preko 80%. Kao rezultat tome, ove četvrti su pravi su rasadnici kriminala, gdje siromašni ljudi pribjegavaju krađi kako bi preživjeli. Djeca Roma obično pohađaju škole u kojima se sprovodi podjela. Neki od njih u potpunosti ostaju izvan obrazovnog sistema, dok ostali, zbog nedostatka finansijskih sredstava, jedva uspijevaju završiti osnovnu školu. Lokalne vlasti, predstavljene opštinskim vijećem i kancelarijom gradonačelnika, ne uspijevaju osigurati dovoljna finansijska sredstva da bi uspješno riješili ovaj problem. Vrlo često im nedostaje potrebna motivacija, znanje i vještine za primjenu politike koja bi dovela do stvarne pozitivne promjene u uslovima života manjinskih grupa. Sve ovo ostavlja puno posla za NVO-e.

Iako su, kada gledamo izvana, svi preduslovi za članstvo u EU ispunjeni i Bugarska spremna za moderan, civiliziran multietnički suživot bez predrasuda, unutrašnja slika nije tako ružičasta. U našem radu naglašavamo potrebu za promjenom stavova kao i za primjenom anti-diskriminacijskih zakona i podržavamo lokalne zajednice u posredovanju za vrijeme sukoba. Velika pitanja koja ostaju, a na koja još nema odgovora su: „Kako razne etničke grupe koegzistiraju u ovom svakodnevnom životu?“; „Kako razumiju i pokušavaju riješiti probleme diskriminacije, ksenofobije i rasnih predrasuda?“; „Jesu li se ikakve stvarne promjene dogodile u stavovima Bugara u vezi sa stereotipima i prihvaćanjem razlika?“.

NVO-i u Bugarskoj još uvijek nemaju dovoljno iskustva ni kapaciteta za rad na velikim izazovima prelaska u demokratsko društvo. Neke organizacije u violonterskom sektoru osnovane su na totalitaristički način, tj. osnovane su od strane viših instanci i služe interesima pojedinaca. Generalno gledajući, lokalne mjesne organizacije nemaju potrebnog samopouzdanja, autoriteta, znanja ni vještina za stvaranje resursa u građanskom društvu i za odbranu njihovih interesa. U ovoj fazi sve aktivnosti NVO-a finansiraju uglavnom donatori izvana, pa zbog toga sebi ne mogu priuštiti održavanje konzistentne i dugotrajne politike za postizanje svojih ciljeva. Često ih ni lokalne vlasti ne prihvataju. Odnosno ne gledaju na NVO-e kao na organizacije koje su sposobne da se bave određenim problemima.

Kako bi promijenili stavove većine i nedostatak samoorganizovanja manjina, NVO-i igraju važnu ulogu u obrazovanju. Za sada većinu obrazovnih institucija u Bugarskoj posjeduje država. Ova situacija znatno je uticala na njihovu sposobnost prilagođavanja na nove uslove i zahtjeve društva. Školski sistem u Bugarskoj je jedan od najizolovanijih i najkonzervativnijih sistema u kome je proces uvođenja i sprovođenja novih radnih metoda veoma otežan. Obrazovni sistem je još u mnogo čemu centralizovan, što stvara brojne birokratske i administrativne prepreke učiteljima i ostalim koji svojim radom nastoje postići društvenu promjenu.

Naše udruženje NVO-a u Trgovištu sastoji se od 34 organizacije članice. Njihove aktivnosti usmjerene su na razna područja života u zajednici, kao što su obrazovanje, kultura, pitanja okoline i zdravstvena zaštita. Uključujemo organizacije koje rade s hendikepiranim ljudima, rizičnim grupama djece i ljudima s posebnim potrebama, žrtvama porodičnog nasilja i žrtvama trgovine ljudima. Članovi ovih organizacija dolaze iz sve tri najveće etničke grupe u regiji: etnički Bugari, Romi i etnički Turci.

Poglavlje 9. „Srušimo prepreke“: multietnički kamp za mlade u Bugarskoj

Na osnovu ovog, naše udruženje sakupilo je mnogo vrijednog iskustva u radu na području multietničkih odnosa. Organizacije članice koriste zanimljive i uspješne metode rada na polju odnosa među etničkim manjinama. Ovdje bih posebno naglasila jednu od njih, jer mislim da je vrlo korisna u radu s mladima.

Multietnički kamp za mlade: „Srušimo prepreke“.

Nakon ispitivanja lokalnih potreba direktno povezanih sa problemima ksenofobije, diskriminacije i izloženosti diskriminirajućoj praksi, zaključili smo sljedeće:

1. Mladi ljudi u regiji skloni su etničko-kulturnoj podjeli.
2. Etničke i kulturne podjele stvaraju stereotipe koji su ukorijenjeni u nemogućnosti obrazovanja i nedostatku komunikacije između različitih etničkih kultura.
3. Nedovoljno je razumijevanje među mladim ljudima iz različitih etničkih grupa koje žive na istom području i prisutan je manjak informacija koje imaju jedni o drugima.

Ciljna grupa

Ljudi pozvani u kamp za mlade su: učenici, mladi ljudi, djeca školske dobi koja su ostala izvan obrazovnog sistema i uopšteno tinejdžeri. Smatramo da je ovo najpogodnija grupa za rad na razvoju multikulturalne i tolerantne demokratije. Kao što navodi Durbanska deklaracija (pasus 120-1), uključivanje mladih ljudi je vrlo uspješna strategija i jamči prave promjene. Kamp pohađa 30 do 40 djece ili mladih ljudi iz sve tri veće etničke grupe. Kao dodatak, 15 mladih – takođe članova sve tri etničke grupe, ako je moguće – djeluju kao savjetnici volonteri, a iz lokalne zajednice pozvano je i 13 stručnjaka/profesionalaca iz različitih polja.

Metodologija

Kamp za trening traje devet dana. U idealnim uslovima kamp je postavljen izvan stambenog područja, u čistom prirodnom ambijentu, na mjestu koje pruža odgovarajuću opremu kao što je pozornica, dvorana, kantina, sportske prostorije itd. Za naš kamp koristimo prostorije za smještaj Nacionalnog kompleksa za djecu u selu Jastrebinu. Od grada Trgovišta udaljen je oko 40 km i sadrži sve što je potrebno za trening.

Naša metoda podučavanja uključuje sljedeće ključne stvari:

1. Štampane materijale i predavanja lokalnih stručnjaka i voditelja o odabranim temama.
2. Rasprave u malim grupama nakon predavanja, koje vode savjetodavci koji su na istom nivou kao učesnici (peer educators).
3. Predstavljanje o folkloru različitih etničkih grupa od strane lokalnih tradicionalnih etničkih grupa, uključujući priliku za kratke upute učesnika kampa o predstavljenim pitanjima etničkih grupa.
4. Analiza rezultata (evaluacija stečenog znanja) kroz upitnike koje mladi ispunjavaju prvog i zadnjeg dana u kampu.
5. Zamisao programa zajednice i razvoj materijala za dodatni trening.
6. Ponavljanje obrazovnog procesa među učenicima drugih škola u regiji.
7. Primjena programa timskog saradničkog podučavanja o temama proučavanim u kampu i drugim školama u gradu.

Metodologija multietničkih kampova za mlade uključuje primjenu nekoliko široko poznatih metoda, kao što su: obrazovne metode (uključujući međukulturalno obrazovanje); predavanja (koja osiguravaju didaktičko znanje o temama koje se obrađuju); rješavanje sukoba; igranje uloga; igre; posredovanje; obrazovanje na istom nivou i aktivno slušanje.

Cijeli obrazovni program dizajniran je tako da izazove osjećaje, utvrdi međuetnički razgovor mladih ljudi i stvori prostor za izražavanje razlika među kulturama. Glavna područja i posebne teme iz kojih učesnici stiču znanje i dalje izgrađuju svoje vještine su:

1. Liderstvo – šta znači biti lider? (vrste lidera, osobine dobrog i lošeg lidera)
2. Osnaživanje tima – definicija; razlike između 'grupe' i 'tima'; raspodjela uloga i odgovornosti; pravila primjenjiva na osnaživanje tima.
3. Volontiranje – ko je volonter? Profili različitih vrsta aktivnosti; motivacija; nagrade, učestvovanje u aktivnostima različite strukture.
4. Aktivne vještine slušanja – verbalne i neverbalne tehnike njihove primjene; koristi od njihove primjene.
5. Postupci etničke diskriminacije i ksenofobije; predrasuda i stereotipa – definicije, primjeri (uključujući one iz ličnog iskustva učesnika); studije slučaja; aktivnost objašnjavanja.

Poglavlje 9. „Srušimo prepreke“: multietnički kamp za mlade u Bugarskoj

6. Historija – kratka informacija o proučavanom etnicitetu, od vremena prvih naseljenika na ovom području do danas. Posebno se vodi računa o tzv. „procesu obnove“ koji je bio proces nasilne asimilacije manjinskih grupa, proveden od strane bivšeg komunističkog režima u periodu od 1980. do 1988. Uključivao je zatiranje etničkih obilježja manjina, posebno njihove kulture, jezika, vjere, posebnog načina života, običaja i tradicija. Vrhunac ove crne stranice u bugarskoj historiji bio je nasilni proces promjene imena među pripadnicima etničkih manjina 1985. (nasilna zamjena njihovih imena bugarskim). O ovim pitanjima u kampu se slobodno raspravljalo; učesnicima je data prilika da izraze svoje stavove i osjećaje, od kojih su neki razvijeni kao rezultat činjenice da su njihovi roditelji mogli biti žrtve ovog procesa.
7. Kultura – način života i kultura različitih etničkih grupa predstavljeni su na privlačan način. Etničke kulturne grupe predstavljaju folklor određene etničke grupe. Učesnici uče o nekim njihovim najpoznatijim osobinama (npr. pjevati bugarski oro, zajedno pjevati međunarodno priznato himnu Roma Đelem, Đelem, plesati turski čoček itd.).
8. Demokratija – definicija, vrste; učesnici stiču znanje o osnovnim temama kao što su nacionalnost, nacija, manjine, javni ugovor, politički sistem, itd.
9. Rješavanje sukoba – vrste, upravljanje sukobom, metode rješavanja sukoba; posebna pažnja je data međuetničkim sukobima – primjeri sa Balkana, metode i sredstva prevencije.
10. Postizanje cilja – krakoročni, srednjoročni i dugoročni ciljevi, priprema za njihovo postizanje, značaj odabranih strateških pravaca i tehnički pristupi njihovom ostvarenju.
11. Posredovanje – vrste, svrha, funkcije, uloga obrazovanja posredovanjem, ko može biti posrednik; učesnici su upoznati s osnovnim tehnikama posredovanja.
12. Zdravlje i seksualno obrazovanje – učesnici kampa stiču znanje o preventivnoj zdravstvenoj zaštiti, higijeni, značaju fizičkih aktivnosti i sporta, lošim navikama (duhan, pušenje, alkohol i droge). Posebna pažnja posvećuje se sigurnom spolnom odnosu, AIDS-u i ostalim spolno prenosivim bolestima.

Nivo i složenost materijala obuhvaćenog temama zavisi od starosti učesnika. Krajnji ishodi i rezultati multietničkog kampa za mlade vide se u razvoju kapaciteta zajednice, rezultatima koje su članovi zajednice stekli iz projekta, posebnim ostvarenim ciljevima i postignutoj održivosti. Naše iskustvo govori da multietnički kamp doprinosi razvoju potencijala i kapaciteta zajednice na sljedeće načine:

1. Mladi ljudi su uvježbani da preuzmu obaveze i postanu aktivniji unutar svojih zajednica.
2. Mladi ljudi uče kako da iskoriste novostečeno znanje u razvoju programa zajednice.
3. Mladi ljudi stiču samopouzdanje postajući treneri na istom nivou i omladinski lideri.
4. Dobre lokalne zajednice više su iskorištene zbog poboljšane komunikacije među mladima.
5. Zajednica u cjelosti, a posebno mladi, u velikoj je mjeri upoznata sa pitanjima međuetničke saradnje.
6. Lokalni međuetnički odnosi na ličnom nivou su poboljšani zbog bolje komunikacije između mladih različitog porijekla, koji inače ne bi bili u međusobnoj interakciji.

Nakon sprovedbe multietničkog kampa za mlade zajednica će, kao cjelina, imati značajne koristi. One uključuju: sticanje novih znanja i bolje razumijevanje historije, kulture i tradicije glavnih etničkih grupa u zajednici od strane mladih; sticanje znanja i novih vještina mladih o demokratiji, multietničkom životu, posredovanju, rješavanju sukoba, liderstvu, timskom radu i zdravstvenom obrazovanju. Zajednici će takođe koristiti povećano učestvovanje mladih u aktivnostima zajednice, povećan nivo prihvatanja razlika u zajednici kroz savladavanje predrasuda. Takođe, poboljšaće se aktivna saradnja i razumijevanje između različitih etničkih grupa. Na kraju, zajednica će imati veće znanje o ličnoj higijeni i pitanjima seksualnosti. Kamp takođe pruža priliku primjene i ponavljanja multietničkog kampa za mlade u drugim zajednicama.

Postoje posebni načini organizacije kampova koji ih čine održivijima. Na primjer, opremanje svih učesnika sa pisanim materijalima sa svih predavanja koje mogu upotrijebiti i nakon sprovedbe ovog projekta i stvoriti program zajednice koji mogu iskoristiti u svojim školama tokom iduće školske godine. Da bi omogućili proces prenošenja temeljnih ideja kampa u širu zajednicu, predavači i svi ostali učesnici dolaze iz lokalne zajednice, što osigurava dugoročnost i dostupnost uspostavljenih kontakata. Čak šta više, podrška lokalnih stručnjaka obično se nastavlja nakon završetka kampa, pa se takva vrsta podrške često dogovara tokom kampa.

Poglavlje 9. „Srušimo prepreke“: multietnički kamp za mlade u Bugarskoj

Program kampa za mlade održanog u avgustu 2004

1. i 2. dan – 15 mladih savjetnika pohađaju seminar na teme grupnog posredovanja i olakšavanja, liderstva i timskog rada. To je potrebno kako bi se pripremili za vođenje i pomoć učesnicima kampa u njihovoj potrazi za znanjem.
3. dan – 30 mladih ljudi iz Trgovišta i okolnih sela stižu u kamp. Dobijaju upute kampa, igraju igre za osnaživanje tima i ispunjavaju upitnike.
4. dan – Savjetnici vode grupne rasprave o liderstvu, vrstama i kvalitetama lidera, dobrovoljnom radu (šta su dobrovoljci, koje koristi od volontiranja imaju oni sami i njihove zajednice i sl.). U poslijepodnevnom dijelu mjesni učitelj filozofije vodi raspravu o principima demokratije, posebno o tome zašto je važna i kako funkcionira u Bugarskoj. Nakon toga održali smo grupno glasanje o tome koji ćemo film gledati te večeri. Posljednji dio bavio se temom stereotipa, predrasuda i slike o sebi. Savjetnici su vodili grupnu raspravu o definiciji i razlozima stvaranja stereotipa, kao i primjerima stereotipa u svakodnevnom životu. Nakon toga smo raspravljali o načinima na koje stereotipi utiču na sliku o sebi.
5. dan – Stručnjak za rješavanje lokalnog sukoba je vodio jednodnevni kurs na temu upravljanja sukobom i raspravljalo se o raznim studijama slučajeva i metodama rješavanja sukoba. Održali smo igranje uloga, grupne rasprave i igrali još neke igre.
6. dan – Doktori iz lokalne agencije za sanitarnu inspekciju održali su predavanje na temu opšteg zdravlja, higijene, droge, alkohola, pušenja i polnog zdravlja. Popodne je lokalni stručnjak za bugarsku istoriju održao predavanje o historiji etničkih Bugara. Posljednji sastanak bio je posvećen bugarskom folkloru i tradiciji – lokalna bugarska folklorna grupa predstavila je nekoliko plesova i podučila učesnike kampa izvođenju istih.
7. dan – Model liderstva – grupa lokalnih lidera raspravljala je o svom etničkom porijeklu i zanimanjima, teškoćama sa kojima su se suočavali tokom svog obrazovanja. Postavljeno im je mnogo pitanja na koja su drage volje odgovorili. Popodne je lokalni stručnjak održao predavanje o istoriji turske etničke grupe u Bugarskoj. Posljednji sastanak bio je posvećen turskom folkloru i običajima – lokalna folklorna grupa je predstavila svoju tradiciju i običaje.
8. dan – Vodili smo rasprave o diskriminaciji, ksenofobiji i rasnim predrasudama koje su vodili savjetnici. Predstavljene su definicije, vrste i studije slučajeva. Odglumili smo svoj scenario, da bi ilustrovali pitanja o kojima se raspravljalo. Poslijepodnevne rasprave bile su posvećene istoriji Roma, njihovim običajima i folkloru.
9. dan – Toga dana završen je program za razvoj zajednice i ispunjeni upitnici radi povratne informacije.

Igre

Aktivnosti u velikoj mjeri koriste igranje uloga, interaktivne vježbe i igre sa ciljem sticanja novih životnih iskustava. Neke dobro poznate igre su: boje na leđima, čarobnjak, divovi i patuljci, igra maske, gradnja tornja, igra čvora, utrka štafeta, igra pokrivača i stvaranje mreže. U ilustrativne svrhe opisujem dvije od ovih igara.

Boje na leđima

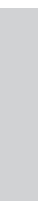
Učesnici su podijeljeni u grupe od 10 ljudi i svakom je dato ime boje koju imaju zalijepljenu na leđima. Trebali bi imati četiri odabrane boje za tri grupe boja po tri boje i jednu sa samo jednom bojom; niko ne bi smio znati svoju boju. Objasnite učesnicima da se trebaju okupiti u grupe koje nose istu boju, bez upotrebe riječi. Dozvoljena je samo neverbalna komunikacija. Recite da ćete mjeriti vrijeme da bi vidjeli koliko brzo to mogu učiniti. Kada je igra završena, razgovarajte o tome kakav je osjećaj kada ste jedini bez svoje grupe, kako su tretirani od grupa i šta su grupe mislile o ovoj osobi. Na taj način učesnici stiču iskustvo o tome kakav je osjećaj biti drugačiji.

Stvaranje mreže

Trebaćete klupko debelog konca ili konopca. Učesnici se okupljaju u krugu. Rečeno im je da bacaju klupko konca osobi preko puta u krugu (ali trebaju čvrsto držati konopac u ruci). Nakon nekoliko bacanja stvara se čvrsta mreža među učesnicima. Snaga mreže demonstrira se tako da se na nju stavi težak teret. Cilj igre je pokazati kako se udruženim naporom ljudi iz različitih etničkih, socijalnih, institucionalnih ili drugih grupa može postići maksimum efektivnosti i otpornosti prilikom ostvarivanja cilja. Igra rezultira sloganom „Efektivniji smo kada smo partneri i kada smo ujedinjeni“.

Poglavlje 9. „Srušimo prepreke“: multietnički kamp za mlade u Bugarskoj

Na temelju rezultata kampova kao metode treninga za mlade ljude u multietničkom okruženju, vjerujemo da se ova metoda može uspješno primijeniti u drugim multietničkim zajednicama u Bugarskoj, kao i u drugim zemljama Istočne Evrope, ili uopšteno u zemljama u kojima je demokratija u razvoju. Rado ćemo dati dodatne informacije o našoj metodi svim zainteresiranim. Detalji o kontaktu sa našom organizacijom navedeni su na kraju priručnika.



Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

Christien van den Anker, Univerzitet Zapadne Engleske, Velika Britanija

Uvod

Ovo poglavlje predstavlja pristup i neke alate koja pomažu u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije. Ti alati se odnose na obrazovanje i trening kako bi promijenili stavove i vrijednosti koja održavaju diskriminaciju kao sistem. Uključuju upotrebu vještina slušanja u grupama, u rasponu od parova preko grupa za podršku od oko 8 ljudi do rada sa većim grupama. Prema posebnoj teoriji u pozadini tih alata, svjesno slušanje pomaže ljudima kod emocionalnog oporavka od bolnih prošlih iskustava. To je dio spontanog procesa ozdravljenja karakterističnog za sve ljude. Povrede mogu biti fizičke ili mentalne, individualne ili sistemske. Ovaj način rada prepoznaje važnost uloge identiteta u ljudskom životu. Ako primijenimo istu osnovnu teoriju na povrede zasnovane na identitetu, dopuštajući izražavanje osjećaja vezanih uz identitet, uspostaviti ćemo efektivnije odnose među ljudima unutar jedne grupe kao i među ljudima iz grupa različitih identiteta. Slijedeći ovaj proces također stvaramo snažnija partnerstva za društvene promjene i sprečavamo sindrom izgaranja ljudi aktivnih pri mijenjanju nejednakosti u društvu.

Ovdje podvlačim kako ta saznanja mogu biti od posebne koristi pri aktivnostima u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije i dajem kratak prikaz o tome kako smo ih mi iskoristili u regijama učesnicama projekta RIME (vidi poglavlje 3. ovog priručnika). Završiću nekim prijedlozima za uopšteno korištenje ovih alata kod aktivnosti trenera i učitelja u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije i predstaviti neke izvore i kontakte za dalje učenje o ovom pristupu.

Osnovna teorija uzajamnog savjetovanja

Efektivno slušanje

Ne činiti:

- komentarisati ili davati savjete
- usmjeravati razgovor na vlastita iskustva
- postavljati znatiželjna pitanja

Šta činiti:

- pokazati zadovoljstvo osobom koja priča
- ohrabriti govornika
- uspostaviti kontakt očima
- dotaknuti govornika ili se držati za ruke (ako je prigodno)

Ovo poglavlje oslanja se na teoriju i praksu savjetovanja za ponovnu procjenu (SP), koje počinje 50-ih godina i danas ga koriste ljudi u više od 96 zemalja. Nedavno osnovana nevladina organizacija Ujedinjeni zaustavimo rasizam (UZR) koristi se njime za aktivnost koja stremi ukidanju rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije. UZR želi podržati postojeće inicijative u ovim područjima predstavljanjem alata savjetovanja praktikantima koji se zalažu za zaustavljanje svih oblika diskriminacije. Osnovna misao je da ljudi ne funkcioniraju efektivno i autentično kada djeluju na osnovu starih bolnih iskustava. Njihovo djelovanje bitno se poboljšava kada imaju šansu da se emocionalno oslobode od tih starih povreda. Ovaj tip oslobađanja uveliko je potpomognut procesom koji počinje jednostavno izmjenom jednako dugih perioda slušanja. Kroz praksu, učenje od iskusnijih savjetnika i literaturu o savjetovanju za ponovnu procjenu ovaj mehanizam može postati složeniji, a ljudi efektivniji u pomaganju drugima da prebrode svoje emocionalne prepreke kako bi funkcionisali moćno i efektivno.

Oblici emocionalnog olakšavanja

- pričanje
- smijanje
- zijevanje
- plakanje
- drhtanje
- znojenje

Govornik, jednom kada je uspostavljeno dovoljno povjerenje, pokazuje svoje duboke osjećaje o bliskom problemu, npr. kada ga/je pitaju da li je doživio/jela diskriminaciju. Emocije se mogu izraziti energičnim govorom, bez ponavljanja, ali isto tako i zijevanjem, plakanjem, smijehom, drhtanjem ili znojenjem. Ovi znakovi emocionalnog olakšavanja odnose se na posebna područja osjećaja, kao što su tuga ili gubitak, strah ili fizička povreda. U svim kulturama ovi znakovi emocionalnog procesa ozdravljenja zabunom će se zamijeniti sa stvarnom boli i zbog toga prekinuti. Svima su nam kroz život govorili da ne plačemo, da se ne smijemo glasno i da ne pokazujemo strah, a svi nam ti oblici ponašanja pomažu da zaliječimo naše povrede.

Sprečavanje izražavanja naših osjećaja od djetinjstva nas dovodi do sve težeg jasnog razmišljanja u posebnim područjima boli. Ovi emocionalni iskazi ponekad se nazivaju praznjenjem. Ukoliko boli nisu izbačene, njihovi efekti se talože i akumulacija ometa naše razmišljanje u tim područjima. Pošto ne liječimo povrede, doživljavamo zbuđenost i ponašamo se na način koji ne predstavlja tačan odgovor na novu situaciju, što nalazimo kao definiciju inteligencije prema teoriji savjetovanja za ponovnu procjenu. Ti slučajevi u kojima reagiramo kao da ponavljamo staru situaciju zovu se uzorci boli. Na primjer, ukoliko nas je

Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

povrijedio neko sa posebnim osobinama, možemo sa strahom reagirati na nove ljude koji liče na osobu koja nas je povrijedila. Ili ako smo bili povrijeđeni tokom posebne vrste vremena, to vrijeme nas može činiti tužnima u budućnosti. U kontekstu etničke diskriminacije mnogi su načini na koje stare povrede određuju odnose među ljudima posebnih grupa. Stereotipi nikada nisu dobra osnova inteligentnog ponašanja, jer nisu zasnovani na tačnim informacijama o osobi, grupi kojoj pripada ili posebnoj novoj situaciji.

Srećom, od povreda se možemo oporaviti i u potpunosti povratiti našu inteligenciju čak i dugo nakon početnog poremećaja. Naizmjeničnim slušanjem i podsticanjem pražnjenja, u isto vrijeme poštujući osobu koja govori, svi se možemo vratiti našem prirodnom procesu izlječenja i povratiti punu inteligenciju. U našim nastojanjima u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije, svi se često susrećemo sa stereotipima i isključivim djelovanjem. Njih bi bilo lakše prekinuti kada bi sa strane ostavili boli koje smo sami iskusili u tom području. Neću razmatrati kako ovdje opisana osnovna teorija djeluje podjednako pri radu sa raznim identitetima koji drže ljude odvojenim i čine ih nejednakim.

Osnovnih pravila koja pomažu dobrom djelovanju na području procesa izlječenja je nekoliko. Svi podaci moraju biti povjerljivi i na njih se ne smijemo pozivati bez dozvole osobe koja ih je izrekla. Kao voditelji objašnjavamo da su svi ljudi rođeni kao inteligentna i potpuno dobra bića; a bilo kakvi podcjenjujući osjećaji prema drugima ili prema sebi rezultat su povreda koja je vodilo usađivanju takvih stavova. Mnogi ljudi se sjećaju tuge koju su osjetili kada im je rečeno da određeni prijatelj više nije dobrodošao zbog svog porijekla. Na kraju, proces pražnjenja djeluje bolje ako se uzdržimo od upotrebe alkohola, kafe, čaja i bilo kakvih droga koje mijenjaju hemiju mozga, uključujući i prepisane lijekove.

Identiteti i oslobađanje od ugnjetavanja

Pitanja korištena u radu s identitetima:

Ko ste vi?

(etnički/nacionalno)

Šta je dobro u tome što ste x?

Na šta ste ponosni zato što ste x?

Šta je teško kada ste x?

Šta više nikad ne želite čuti?

Kao dodatak ovoj temeljnoj teoriji oporavka od prošlih povreda kroz naizmjenično slušanje i pražnjenje, koncept savjetovanja za ponovnu procjenu je razvio teoriju o tome kako možemo iskoristiti ovaj proces u borbi protiv ugnjetavanja. U kontekstu ugnjetavanja žena nalazi se prva spoznaja da ljudi nemaju samo individualne ili lične povrede, nego one koje su počinjene sistematski, prema njihovim identitetima. Nekoliko savjetnica bilo je aktivno u ženskom pokretu i u ranim 70-ima i govorile su o specifičnim načinima na koje su bile vrijeđane kao žene. Savjetnici su se onda okupili u grupama prema njihovim posebnim identitetima, kao što su muškarci, žene, Jevreji, crnci, i kasnije visoka, srednja i radnička klasa. Otkrili su kako su mnoga područja, u kojima nisu mogli ispravno razmišljati zbog prošlih povreda, povezana sa tim identitetima. Da bi se oporavili od tih povreda, razvili su specifična pitanja o identitetima koja su im pomogla u oporavku od tih boli.

Potisnuto ugnjetavanje

Specifičan termin razvijen tokom međusobnog savjetovanja je potisnuto ugnjetavanje. To znači kako pojedinac vjeruje da je poruka stereotipa istinita za njega/nju i druge iz njegove/njezine grupe. „Potisnuto ugnjetavanje je okretanje protiv sebe, svoje porodica i svojih ljudi, uzoraka boli koji nastaju kao rezultat ugnjetavanja od strane većinskog društva“ (Lipsky 1987: 3). Primjer potisnutog ugnjetavanja su djeca, pripadnici manjina, koja vjeruju kako su djeca većinske grupe ljepša, inteligentnija ili privlačnija od njih. Još jedan primjer je kritičnost koju članovi grupe imaju jedni prema drugima, šta ih sprečava u saradnji koja teži socijalnoj promjeni.

Tipovi ugnjetavača

Još jedno otkriće savjetovanja za ponovnu procjenu bilo je da su ljudi koji u svom ponašanju iskazuju stereotipe i sami na neki način bili povrijeđeni. Priroda ponašanja koju su pokazali kao ugnjetavači drugih nije njihova prava priroda kao ljudskih bića. Iako svi imamo obavezu da se tome suprotstavimo i radimo na zaustavljanju ugnjetavanja, ne možemo lično kriviti većinsku skupinu koja vrši diskriminaciju. Arogancija i predrasude nisu prirodne osobine ljudskih bića; ovi stavovi rezultat su sistemnog povređivanja i promatranja ugnjetavačkih stavova i akcija kroz koje ljudi prolaze kao mladi. Bolno je biti tretiran kao da niste ljudsko biće ili vidjeti druge koji su tako tretirani. Takođe je bolno biti tretiran/a kao bolji/a od ostalih, jer doprinosi razdvajanju ljudi po grupama, a zasnovano je na krivim shvatanjima ljudske vrijednosti.

Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

Poznato je da će djeca iz porodica s predrasudama razviti više stereotipa nego djeca iz manje diskriminirajućih porodica (vidi poglavlje Paule Raužan). Koncept savjetovanja za ponovnu procjenu je otkrio da vrijeđanjem drugih pokazujemo da smo prvo i sami bili povrijeđeni. Proces usvajanja diskriminacionih stavova bolan je za samo dijete. Znači gubitak prijatelja koji su različiti zbog toga što roditelji zabranjuju igru s njima. To znači i ostati odvojen od grupa koje diskriminiramo šta je samo po sebi gubitak, jer društveni krug djeteta posljedično ostaje osiromašen.

Primjer 1

Na jednom od treninga u Bugarskoj skupina turskih Bugara dirljivo je pričala o svojim i teškoćama njihovih porodica tokom posljednjih godina. Nakon toga je u malim skupinama jedna od žena koja pripada većini u Bugarskoj jako plakala. Rekla nam je da je spoznala kako su ljudi iz turske manjine u Bugarskoj upravo kao ona. Ovo se kosilo sa svim stereotipima koje je naučila kao mlada djevojčica. U završnom krugu događaja ona i ostali prišli su članovima manjinske skupine i zagrlili ih. Mnogi od nas tada su plakali još više.

Pitanja za identitete ugnjetavača

- Ko ste vi?
- Šta je dobro/na što ste ponosni kod x?
- Šta je teško?
- Šta više nikad ne želite čuti?
- Kako ste čuli za manjinu z?
- Koje predrasude ste naučili o z?
- Šta ćete preduzeti kako bi:
 - a) Zaustavili ugnjetavanje z?
 - b) Promijenili svoje osjećaje o z?
 - c) Izgradili odnose sa z?

Srećom, proces uzajamnog savjetovanja je takođe efektivan i sa takozvanim vrstama ugnjetavača. Isti prirodni proces izlječenja dovešće do oporavka ako se ljudi cijene i ako ih se efektivno sluša. To im pomaže da povrate svoju punu inteligenciju i dozvoljava da uspostave dobre veze sa svim ljudima. Na radionicama puno radimo na izgrađivanju odnosa između ugnjetavanih grupa i grupa ugnjetavača, uključujući aktivnost koja prelazi nacionalne granice.

Mnoge druge organizacije takođe vjeruju u moćnu prirodu izgradnje odnosa, npr. u nastojanjima za izgradnju mira. Ova vrsta aktivnosti potencijalno je vrlo moćna u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije. To znači da ljude koji kada komuniciraju ili se ponašaju prema stereotipima treba zaustaviti bez krivnje. Treba ih poslušati sa razumijevanjem i pomoći im u izgradnji odnosa sa ljudima o kojima su mislili kao manje vrijednima.

Dvostruka diskriminacija: žene i mladi ljudi

U novijoj literaturi i aktivnosti međunarodnih organizacija (posebno UN-a i Vijeća Evrope) za situacije u kojima ljudi imaju dva identiteta, a oba vode diskriminaciji, koristi se termin isprepletenost. Termin znači jednostavno da neko doživljava dvostruku diskriminaciju, npr. i kao žena i kao član manjinske grupe. Ovo je najpoznatiji primjer, dok se naravno i drugi oblici dvostruke diskriminacije mogu pojaviti kod ljudi koji su diskriminirani na osnovu vjere, hendikepa, seksualne orijentacije ili političkog mišljenja. Durbanski plan posebno prepoznaje oblike višestruke diskriminacije žena i djevojaka. Navodi:

„Uvjereni smo da se rasizam, rasna diskriminacija, ksenofobija i vezane nesnošljivosti različito manifestiraju u odnosu na žene i djevojke i mogu biti među razlozi koji vode pogoršavanju njihovih životnih uslova, siromaštvu, nasilju, višestrukim oblicima diskriminacije i ograničavanju ili uskraćivanju njihovih ljudskih prava. Prepoznajemo potrebu za integracijom polne perspektive u važne strategije, programe i politiku aktivnosti protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i vezanih nesnošljivosti kako bi radili s višestrukim oblicima diskriminacije” (Durbanska deklaracija, poglavlje 69).

Sapana Pradhan-Malla navodi primjere dvostruke diskriminacije u područjima oružanog sukoba, trgovine ljudima, zdravstvene zaštite, kriminalističkog prava, tržišta rada i premještanja (Pradhan-Malla, 2001.). Iz iskustva partnera našeg projekta (vidi poglavlje Paule Raužan i Irène Bârišić Milunić) možemo dodati i područje porodičnog nasilja.

Kao pojedinci svi kombinujemo identitete žrtve sa identitetom tlačitelja. Ne postoji hijerarhija ugnjetavanja i ne želimo takmičenje između ljudi ili grupa u tome ko je najveća žrtva. Svi moramo preuzeti odgovornost za okončanje svih oblika povreda koje ljudi nanose jedni drugima i svojoj okolini. Emocionalnim oslobađanjem od stresa uzrokovanog ulogom žrtve poboljšavamo naše dobro stanje, ali takođe razmišljamo jasnije o aktivnostima koje možemo preuzeti prema promjeni institucionalnog ugnjetavanja. Radeći na svojim emocijama (ili emocijama svojih predaka) u ulozu ugnjetavača i priznajući da smo sami (i naš narod) vrijeđali druge, možemo preovladati neke od teških osjećaja krivice, kako bi se osjetili bolje. Ovo sa vremenom otvara mogućnost mnogo pozitivnijeg odnosa prema grupi „žrtava.“

Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

Rad s mladim ljudima

Rad s mladim ljudima obično je uspješniji ako uvedemo puno igre. Predavanja i rasprave ne smiju biti preduge i još je važnije raditi interaktivno i svima dozvoliti učestvovanje. Mladi ljudi dijele identitet prema kome se u gotovo svim društvima vrši pritisak. Niko ih ne sluša, podcijenjeni su, isključeni iz politike, radni život i veliki dijelovi socijalne interakcije samo su neki od prepreka sa kojima se mladi suočavaju. Potisnuto ugnjetavanje takođe čini teškim ostvarivanje bliskih odnosa sa drugim mladim ljudima, jer postoje neki uzorci boli koji uspostavljaju kulturu kritičnosti i nasilja među mladim ljudima. Kao dodatak ovome, mladi imaju identitete „dječaka“ i „djevojčica,“ i one pripadnika etničkih grupa. Stereotipi mogu biti specifični i povezani sa svim ovim razlikama. Stereotipi su drugačiji za djevojčicu iz etničke manjine, za dječaka iz etničke manjine i za njihovog većinskog para.

Prijedlozi grupnih aktivnosti

Kola: početni i završni krugovi

Kolo kratkih odgovora na obično pitanje na početku aktivnosti može biti dobar način da se svačiji glas čuje barem jednom. Kolo zahtijeva od svih da slušaju, makar krako, sve druge učesnike. Nema prostora za komentare, iako ljudi često počinju spominjati svoj doprinos što stvara osjećaj sigurnosti i povezanosti grupe. Obično, kada su se svi jednom čuli, i kada su ih drugi čuli, svima postaje lakše učestvovati u aktivnosti. Ovo je posebno važno ako je grupa sastavljena od mješovitih identiteta.

Primjeri pitanja za početni krug

- Čime si trenutno zadovoljan/a?
- Šta ti se sviđa u tome što sudjeluješ u ovom projektu?
- Šta cijeniš u njemu do sada?
- Šta već znaš o temi?

Početni krug takođe može uspostaviti pozitivno okruženje za aktivnost, npr. dijeleći pozitivna iskustva i uzbuđenje zbog rada u grupi ili prepoznavajući da su svi doprinosi vrijedni i da svako već zna nešto o temi.

Primjeri pitanja za završni krug

- U čemu si uživao/što si naučio danas?
- U jednoj riječi kaži što misliš/osjećaš o ovom sastanku?
- Čemu se veseliš?

Krug zatvaranja pruža priliku da se učvrsti povezanost grupe. On takođe daje priliku za učešće onima koji nisu mnogo govorili tokom aktivnosti i omogućava da se čuju naknadna mišljenja i ocene, kao i da se dobije jasnija slika o tome kako se ljudi u grupi osećaju.

Poštovanje voditeljstava

Poseban dio završnog kruga je procijeniti voditelja. Često se voditelji i izlagači osjećaju loše zbog sebe i svoje uloge, zbog uzoraka boli koje razvijamo u vezi sa pričanjem pred grupama. Od rane dobi nas uče da budemo kritični prema sebi i drugima. Samoprocjena je važan dio bilo kojeg procesa učenja, ali uzroci boli često za nas čine nevidljivim dijelove koje smo izveli dobro.

Grupa stvarno može pomoći tako da u završnom krugu svi kažu nešto što cijene kod vođenja. Nakon prezentacije člana grupe, možemo zamoliti troje iz grupe da kažu jednu stvar koja im se dopala u prezentaciji. Ovo podsjeća govornika da su barem te tri stvari naišle na odobravanje učesnika. On/ona tada mogu jasnije razmisliti o tome šta je bilo dobro i šta bi idući put učinilo/la drugačije.

Mini sesije

Mali sastanak je kratki period vremena (manje od pet minuta, pet, deset ili petnaest minuta svaki) u kojem dvoje ljudi izmjenično i kvalitetno sluša jedno drugo. Mogu pričati o bilo kojoj temi koja ih trenutno zaokuplja (što je od pomoći kada ljudi upravo stignu sa drugih aktivnosti ili putovanja) ili o posebnom pitanju.

Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

Primjeri pitanja za kratke sastanke

- Šta je dobro i novo u tvom životu?
- Koji je tvoj cilj za ovu aktivnost?
- Kako je tema aktivnosti uticala na tvoj život?
- Kako se možeš osigurati da aktivnost za tebe prođe dobro?
- Šta ostali mogu učiniti kako bi ti pomogli?
- Kada imaš osjećaj da ne spadaš u skupinu?
- Zbog kojih razloga imaš taj osjećaj?

Kratki sastanci takođe mogu koristiti učesnicima da otpuste svoje osjećaje nakon šta su neko vrijeme nekoga slušali; bilo zbog toga što trebaju mali odmor ili zbog mogućih emocionalnih reakcija na proces, npr. nakon šta je neko ispričao njihovu priču pred grupom. Takođe mogu dobro funkcionisati tokom razbuktalih rasprava kao pomoć ljudima u oslobađanju emocija, tako da mogu sabrati svoje misli i biti efektivniji u raspravi.

Demonstracije

Demonstracija je kada nekoga savjetujete pred grupom, da bi pokazali posebnu tehniku savjetovanja ili omogućili nekom da ispriča svoju priču. Važno je da se osoba slaže da ovo učini, i takođe da prvi put kada se od ljudi traži da to učine, ne bude predugo. Osobi koja je pred grupom, takođe, treba biti omogućeno da zađe duboko u svoje osjećaje koliko želi. Važno je jasno postaviti pravila povjerljivosti sa grupom. To znači: niko ne spominje priču izvan prostorije, ali isto tako niko ne spominje priču nikome u prostoriji. Ovo je zbog toga što ljudi možda ne žele da ih se na uzročan način podsjeća na priču ili sa njom ne žele biti poistovječeni. Održavanje tajnosti uveliko povećava sigurnost u bilo kojoj grupi i omogućuje ljudima da sve u većoj mjeri dijele duboko proživljene osjećaje.

Primjer 2

Na našoj radionici u Ukrajini bili smo svjedoci snažnog primjera osobe koja se odriče uzoraka ugnjetavanja pred skupinom. Ruski vojni veteran govorio je o tome kako je u prošlosti imao stavove na koje su jako uticale predrasude. Svi su bili ganuti pričom ovog čovjeka kada je pokazao koliko se bolje osjeća sada jer se odrekao tih uvjerenja.

Panel-diskusije

Panel-diskusija je grupa od 3-5 ljudi koji su odabrani zbog svojih posebnih identiteta ili priča te im se pred grupom postavlja isti niz pitanja. Obično sjede zajedno pred grupom, licem su okrenuti publici, a voditelj ili savjetnik sjedi blizu. Pitanja se obično odnose na identitete.

Panel-diskusije pružaju ljudima priliku da pričaju o svojim identitetima i zadobiju pažnju grupe; takođe su prilika za ljude koji nemaju taj identitet da saznaju nešto o grupi koja ga ima. Uvijek trebamo upozoriti skupinu i reći da se ne smije generalizirati; jednom kada su čuli nečiju priču još uvijek ne znaju dovoljno da bi predvidjeli priču druge osobe. Svi su jedinstveni.

Panel-diskusije takođe su vrijedni alati ljudi za rad na emocijama koje su povezane s identitetom; mogu pričati o svojim unutrašnjim borbama i radostima, i zbog toga pristupiti efektima ugnjetavanja i otpustiti ih. Ljudi koji slušaju bolje će čuti, ako ljudi sa raznim iskustvima onda kada osjećaju, pokazuju emocije i otpuštaju ih, nego kada ih samo ukrako predstavljaju.

Primjer 3

U svim radionicama projekta RIME koje su uključivale trening održali smo panel-diskusije sa članovima manjinskih grupa. U svim slučajevima članovi panel-diskusije aktivnije su učesvovali u grupnom procesu nakon što su u diskusiji postali vidljiviji. Jedna žena je poslije cijenila priliku za razmišljanje o preprekama koje stoje na putu dobrih odnosa sa ljudima istog kao i sa ljudima drugačijih identiteta. Ljudi u publici puno su naučili iz ovih individualnih priča.

Nakon panel-diskusije često je dobro održati kratke sastanke kako bi ljudi izrazili emocije koje je kod njih izazvala panel-diskusija. Ponekad ljudi pokazuju emocije tokom panel-diskusije; to je obično dobro, ali to ne smije prekidati diskusiju.

Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

Grupe za podršku

Grupa za podršku je grupa ljudi koji imaju zajednički identitet i koji na jednake dijelove dijele raspoloživo vrijeme. Često pomaže raditi sa specifičnim identitetima koji se sastaju u homogenoj grupi (u tom pogledu) kako bi ljudi saznali o posebnim dijelovima njihovih povreda koje su povezane sa tim identitetom. Grupa za podršku često pomaže u shvaćanju da u tom iskustvu nismo sami. Takođe pruža sigurnost koja je potrebna za duboku emocionalnu preradu problema povezanih sa identitetom.

Grupa za podršku može se sastajati redovno i graditi povjerenje ili biti dio veće aktivnosti. Podjela u grupe podrške može pomoći posebno kada je rad u velikoj grupi za ljude previše komplikovan. Grupa za podršku može biti mjesto za pokazivanje emocija o tome što smo manjina u većoj grupi i može pomoći ljudima da kasnije bolje funkcionišu u većoj grupi.

Igre

U svakom grupnom radu igre uveliko mijenjaju okruženje u grupi. Koristili smo igre kao što su ledolomci i aktivatori, jer fizički pokret omogućava opuštanje tijela i interakciju među ljudima. Obično stvaraju živahnu atmosferu i čvršće veze između članova grupe. Takođe smo koristili igre da bi radili na specifičnim temama uključivanja i isključivanja. Navodimo ovdje neke primjere.

Voćna salata

(Ime je preuzeto iz originalne verzije, gdje se ljudi označavaju kao voće)

Svi sjede na stolicama u krugu. Jedna osoba stoji u sredini. Ta osoba izvikuje nešto šta za nju mora biti istinito, kao „svi muškarci koji nose pantole“. Svi oni koji misle da je to istina moraju se zamijeniti za stolice. Potaknite ljude da budu brzi jer to povećava zabavu. Osoba u sredini nastoji naći stolicu za sebe pa tako neko drugi ostaje bez nje i dolazi u sredinu.

Obično grupa proziva „rizičnije“ identitete što se sigurnije osjeća; čini se da je prirodna sklonost ljudi da se zna ko su i da znaju ko još dijeli njihov identitet. Npr, izvikivaće „majke,“ „sestre,“ učitelje itd. Ili će izvikivati „nacionalnost x.“ Ako se ovo ne dogodi spontano, može biti zanimljivo namjestiti da sami dođete u krug i uzviknete nešto što je važno za temu dana. Ponekad viknite „bijelci“ ili „ljudi koji su doživili diskriminaciju“ ili „ljudi koji imaju stereotipe“ ili „ljudi koji su vršili diskriminaciju.“

Naučili smo da će se ljudi usuditi da postepeno otkriju svoje identitete. Jednom kad to učine, gradi se sigurnost u grupi. Igra takođe pruža lakoću i smijeh, koji mogu osloboditi ljude laganog straha i neugodnosti.

Zagovaranje mira

(Moj naziv; čuo sam ga na radionici u Varšavi, Poljska, 2004)

Dva reda ljudi drže se za ruke u svakom redu, guraju jedni druge, sa ciljem guranja suprotnog reda skroz do kraja prostorije. Ipak, igra nije takmičarska, jer svaki put kada se red pogura nazad dovoljno učesnika treba da se pomjeri u suprotni red, da bi pokušali ponovno uspostaviti ravnotežu između dva reda. Cilj je da se postigne savršena ravnoteža između dva reda.

Uputstvo za trenere:

Ova igra dobro je funkcionisala sa mladima na jednoj radionici; ipak u kontekstu Ukrajine gdje su upravo održani protesti okruženi policijom, previše je podsjećala ljude na strah od policije koja je nasilno gurala protestante. Igra nije bila zabavna. Srećom, ovo sam poslije saznao i tako naučio iz situacije. Već sam primijetio nedostatak vedrine u prostoriji pa smo umjesto ove igre igrali voćnu salatu koja je bila zabavna i vedra.

Igra gradi veze među ljudima i uključuje fizičku blizinu, čime se stvaraju veze u grupi. Takođe uključuje fizički pokret, što može razvedriti ljude, i dovesti ih u vezu s njihovim tijelima nakon šta su se dugo fokusirali na slušanje i razmišljanje.

Igra potjere

(Moj naziv; čuo na radionici u Varšavi, Poljska, 2004)

U ovoj igri svi stoje u krugu, licem okrenuti prema sredini, držeći se za ruke u paru. Jedna osoba je izvan kruga i pokušava uhvatiti drugu osobu u krugu. Kada je uhvati, uloge se zamjene i osoba koju se hvatalo, sada pokušava uhvatiti osobu koja

Poglavlje 10. Ponovna evaluacija savjetovanja kao oruđe u borbi protiv etničke diskriminacije i ksenofobije

je bila lovac. U međuvremenu, osoba koja se lovi može mijenjati stvari i pridružiti se paru u krugu. Treba se držati za ruke sa jednim od članova para. Osoba iz para čiju ruku tada ne drže postaje lovac. Tako ponovo osoba koja je bila lovac mijenja ulogu, ovaj put sa novom osobom iz para u kojem je progonjena osoba potražila utočište.

Igra završava kada se svi izredaju u trčanju ili kada se ljudi umore. U raspravi ili krakom sastanku može se spomenuti da nema nagrade kada se neko ulovi

Povratna informacija gruzijskog sudionika ove igre u Srbiji:

Posebno cijenim igranje ove igre. Učinilo je mnogo lakšim zajednički rad na težim pitanjima. Nisam se ovako igrao od kada sam bio dječak.

Uključivi fudbal

Ova igra se igra kao obična fudbalska utakmica, ali cijeli tim se drži za ruke. Ako je ovo preteško izvesti, timovi se mogu podijeliti u parove ili trojke koje se drže za ruke. Dobro je imati male sastanke nakon ove igre da bi se riješili osjećaja frustracije i suparništva. Igra je idealna za ljude s nekim hendikepima koji je usporavaju.

Kao učitelji i treneri radimo za pravdu

Naše uloge edukatora u djelovanju prema društvenoj promjeni su same po sebi vrijedne razmatranja u našem poslu sa alatima međusobnog savjetovanja. Igramo važnu ulogu u tom procesu i korisno je posmatrati sebe iz te perspektive. 'Učitelj', 'trener' i 'aktivist' su takođe identiteti i sa sobom nose posebne predrasude i pritiske društva. Njih nam prenose ostali (školski pedagozi, roditelji, naše porodica i prijatelji), ali takođe sa sobom nosimo i potisnuto ugnjetavanje.

Neki zajednički uzorci boli tiču se kritičnosti i takmičenja: rijetko smo zadovoljni sa onim što radimo, to što radimo nikad nije dovoljno dobro i kritikujemo druge zbog njihovog pristupa. Možda se ne odmaramo dovoljno, uznemireni smo i ljuti na ostatak društva jer se ne kreće dovoljno brzo.

Stereotipi o borcima za društvenu promjenu nas opisuju kao idealiste, naivce i utopiste. U mnogim društvima borcima za društvene promjene prijete hapšenje, nasilje i smrti. To je danak našem fleksibilnom razmišljanju. Važno je izbaciti ili emocionalno otpustiti osjećaje o sebi i ostalim u grupi.

Možemo koristiti sve alate savjetovanja za ponovnu procjenu kao aktivisti i treneri; mali sastanci i, u situacijama u kojima smo sa ostalim sličnim sebi, grupe za podršku. U većim grupama možemo organizovati panel-diskusije kako bi progovorili o sebi kao borcima za društvene promjene i odredili pitanja za kratke sastanke. Na kraju, možemo naučiti savjetovanje za ponovnu procjenu u umreženom razredu ili u grupi blizu nas i možemo se pridružiti zajednicama savjetovanja za ponovnu procjenu



Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije*

Christien van den Anker, Univerzitet Zapadne Engleske, Velika Britanija

Uvod

Sa ciljem sastavljanja ovog praktičnog priručnika, u sklopu projekta RIME, organiziovana je jednodnevična aktivnost za trenere na kojoj se razgovaralo o poglavljima i priručniku u cjelini. Širok spektar mišljenja i objašnjenja različitih konteksta u različitim regijama i zemljama bio je vrlo koristan. Nije bilo moguće uključiti bogate rasprave niti u jedno poglavlje posebno, pa smo zbog toga odlučili završiti priručnik sa poglavljem koje odražava naše rasprave. Složili smo se oko liste pitanja koja odražavaju naše interese u korištenim pristupima i zajednička stajališta u našoj borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije. Kao što smo objasnili u uvodnim poglavljima, korištenje zamisli i važnost posebnih pristupa razlikuju se među lokacijama partnera. U ovom završnom poglavlju zbog toga razmatramo ono šta smo naučili iz opširnih rasprava preko nacionalnih granica.

Složili smo se da se izmjenjujemo u priči. Svi će dati sadržajne komentare na pitanja. Onda krećemo ispočetka i svi mogu dodatno pokazati svoju glavnu misao. Nakon ova dva kruga imaćemo slobodnu raspravu u kojoj bi iznijeli bilo kakve dodatne komentare. Kako bi izbjegli uvijek isto mjesto u krugu, naizmjenično smo počinjali, tako da je svako počinjao na drugom pitanju. Zbog jasnoće i sažetosti uredila sam odgovore, izbacujući one koji odražavaju neprimjenjivost pitanja okolnostima u kojima trener djeluje. Učesnici u raspravi su: Vadim (Rusija), Paula (Hrvatska), Bojan (Bosna i Hercegovina), Stanka (Srbija i Crna Gora), Katerina (Ukrajina), Emilija (Bugarska), Apostol (Birmingham, Engleska i Bugarska) i Christien (Birmingham, Engleska).

Koja je (dugoročna) važnost obrazovanja djece o ljudskim pravima u kontekstu diskriminacije?

V (Rusija) – Obrazovanje djece o ljudskim pravima u Rusiji trenutno ne stoji baš dobro, tako da bih u ovom trenutku potvrdio kako, ako uzmemo u obzir poziciju nastavnika i korištene metode u školama, nije korisno. Učiti djecu ljudskim pravima biće efektivno jedino u slučaju bliske saradnje između raznih institucija, kao što su novinari, škole, organizacije koje se bore za ljudska prava, političari itd. Najveći efekat obrazovanja o ljudskim pravima postigao bi se u praktičnom području, kroz posjete sudu i posmatranje događaja u stvarnim situacijama.

P (Hrvatska) – Mislim da je obrazovanje o ljudskim pravima za mlade od velikog značaja, posebno kada postanu odrasli. Ono omogućava osnaživanje raznih grupa u kontekstu diskriminacije. Ipak, bez roditeljskog doprinosa obrazovanju, ono neće biti efektivno; roditelji trebaju biti uključeni.

S (Vojvodina, Srbija i Crna Gora) – Po mom mišljenju obrazovanje o ljudskim pravima za djecu je vrlo važno, posebno u kontekstu naših zemalja (zemalja bivše Jugoslavije). Trebalo bi uključivati podizanje svijesti kod djece o pravima koja već postoje. Kao dugoročni cilj u zemljama koje prolaze proces demokratizacije važno je podučavati o ljudskim pravima, kako kroz formalni tako i kroz neformalni obrazovni sistem. Takođe bi preporučila uvođenje oblika demokratskog građanstva, kao dijela obrazovnog procesa, gdje bi bila uključena ljudska prava. Smatram ovo važnim područjem djelovanja jer međusobno povezuje razne generacije.

E – (Bugarska) Dugoročno obrazovanje o ljudskim pravima je vrlo važno. Ono čemu danas učimo djecu, dobićemo zauzvat kroz 20 godina. U našem društvu je važno djecu početi učiti demokratiji od rane dobi. U principima demokratije nalazimo osnovne principe ljudskih prava. Principi demokratije takođe bi trebali biti uključeni u neformalne oblike obrazovanja.

V – Odvijanje masovnog obrazovanja o ljudskim pravima u Rusiji unutar formalnog obrazovnog sistema vodilo bi u katastrofu. Ljudi koji donose obrasce obrazovanja imaju totalitaristički način razmišljanja, pa bi učitelji zauzimali krivi pristup, na primjer, još bi se uvijek pozivali na Marxa i koristili politički nekorektne termine kao što su crnci. Zbog toga mislim da ne bi bilo stvarno efektivno. U Rusiji rasprave o demokratiji već imaju negativne konotacije zbog toga. Kada bi neko poučavao ljudska prava, to ne bi funkcionisalo zbog licemjerja u podučavanju demokratije i ljudskih prava u sadašnjem sistemu.

P – U Hrvatskoj su djeca i mladi već zasićeni terminima kao što su ljudska prava i demokratija, i ne žele učestvovati u aktivnostima koje se bave ovim pitanjima. Zbog toga, ako želimo podići nivo svijesti, trebamo mijenjati način prezentacije, kako bi bilo lakše preraditi sadržaj.

* Autor posebno zahvaljuje Jeleni Obradović koja je vodila bilješke tokom jednodnevične aktivnosti za trenere.

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

S – U Srbiji je ova tema već bila dio obrazovnog sistema četiri godine. Ipak, njen veliki dio se obrađuje u kontekstu vjeronauke. U toku je debata o tome da li i dalje dijeliti djecu sa obzirom na njihovu vjersku pripadnost ili poboljšati obrazovanje o ljudskim pravima u mješovitim grupama. Postignuti su neki rezultati u širenju obrazovanja o ljudskim pravima.

E – Razumijem V-ov komentar jer smo takođe bili u takvoj poziciji. Nije slučajnost što se Bugarska spominje kao šesnaesta republika Sovjetskog Saveza. Sve što on govori o tome kako se ljudi plaše govoriti o demokratiji i ljudskim pravima je nešto što lako mogu zamisliti, jer su stvari kod nas prije 1990. bile iste. Ipak, upravo iz tog razloga, uvjerena sam da obrazovanjem možemo promijeniti stvari. Iz onoga što opisuje S, ovo je slučaj i u Srbiji.

C – Ima li još komentara?

(nema)

U odnosu na ovo pitanje, koja je važnost a) aktivnosti koje su poduzeli učesnici nakon treninga i b) njihovog iskustva stečenog na treningu?

P – Poduzete radnje zavise od cilja treninga, ali su važne zbog održivosti poduzetih akcija u toku treninga i takođe zbog efekta umnožavanja.

B – Za mene je trening najvažniji zbog kapaciteta koji daje za individualno usavršavanje, učenje kroz upoređivanje i podizanja nivoa svijesti.

S – Relativna težina aktivnosti poduzetih nakon treninga zavisi o grupi, ciljevima treninga i razvijenim vještinama, kao i o individualnom pristupu ovoj vrsti treninga. Prema našem iskustvu najefektivniji rezultati nakon nekih događanja u treningu bili su sa lokalnim vijećnicima zbog neke vrste aktivnosti koja je preduzeta nakon treninga. Posebno uzimajući u obzir da su ljudi bili iz različitih općina/opština i da se nisu poznavali prije treninga, iako su svi radili u lokalnim gradskim vijećima, trening je bio efektivniji zbog specifičnih aktivnosti poduzetih nakon njega. Neke od tih aktivnosti su kasnije ponovljene u posebnim odjeljenjima vijećnika.

E – Ono šta se događa nakon treninga je važno, ali je vrlo teško i ponekad nemoguće konkretno izmjeriti šta se događa jer radimo na promjeni stavova. Takođe trebamo imati na umu da nije toliko važno šta se događa odmah nakon treninga, jer se stvari mijenjaju kroz iskustvo stečeno na treningu i postepenim procesom učenja tokom i nakon treninga.

V – Kada idemo u prodavnicu kupovati odjeću, biramo je prema našoj visini itd. Neće nam svaka odjeća koja nam pristaje stvarno i odgovarati. Isto vrijedi i za trening. Nikada nećemo otkriti važnost treninga za svakog posebno. Zbog toga pokušavamo evaluirati našu aktivnost u treningu sa naglaskom na aktivnostima preduzetim nakon njega, i idejama za aktivnosti. Mislim da nije dovoljno samo promijeniti svijest učesnika; moramo mijenjati i praksu.

K – Iskustvo i aktivnost mogu se sagledati kao dva oblika iste stvari. Ne možete preduzimati akcije bez iskustva i ne možete uspješno ponoviti stvari bez preduzimanja aktivnosti. Iskustvo je prvi nivo, a aktivnost druga. Nakon treninga bi trebale postojati dodatne aktivnosti. Trebala bi postojati podrška za ljude koji su prošli trening. Aktivnosti same za sebe ne bi mogle predstavljati stvarnost.

Kakvi su načini policijskog zastrašivanja u vašoj regiji?

B – U Bosni i Hercegovini policija vas ne smije zaustaviti ukoliko niste prekršili zakon, što znači da vas ne smiju zaustaviti samo da bi vam provjerili dokumente. U suprotnosti sa nekim mjestima u kojima rade drugi ljudi, mi izgledamo isto, tako da ne mogu uočiti ko je Hrvat, Srbin i tako dalje.

P – Nije uobičajno da policija nekoga zaustavi na ulici, osim u slučaju remećenja mira kasno uveče. U tom slučaju policija vam može tražiti dokumente. U posljednje vrijeme mediji izvještavaju o slučajevima u kojima policija zloupotrebljava silu nad ljudima u pritvoru. Ne možemo pružiti dokaze za ovu tvrdnju, pošto nemamo statističke podatke. U našem kantonu imamo dobru saradnju sa policijom, ali na državnom nivou još postoje stvari koje policija ne rješava efektivno. Na primjer, bio je čovjek (bivši pripadnik vojske) koji se tokom rata borio na hrvatskoj strani, a oni imaju poseban status. Nažalost, ubio je svoju

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

ženu i njene dvije prijateljice. Ovo pokazuje da na višem nivou policija nije kako treba obavila svoj posao, pošto je on imao dozvolu za nošenje vatrenog oružja koju nije trebao imati. Ali, što se tiče etniciteta, poprilično je sigurno biti na hrvatskim ulicama.

E – Trenutno u Bugarskoj postoji program za reformu policijskog sistema. Njegova svrha je restrukturisati policijske snage, da bi ih osavremenila i približila onima u Evropi. Neki dijelovi programa se posebno bave pitanjima ljudskih prava i diskriminacije. Dogodila se promjena pravnog sistema, koja je odgovornost policije preusmjerila u smjeru bolje zaštite ljudskih prava. Radim sa predstavnicima policije i znam da je provedba tih promjena teška, ali postoji predanost sa njihove strane. Na primjer, ljudi kojima je dijagnosticirana neka psihička bolest prije bi silom bili odvedeni u institucije, ali sada je pristup puno drugačiji i demokratskiji. Tokom posljednjih 10-15 godina jasno je vidljiva promjena u stavovima policije prema društvu i u stavovima društva prema policiji. Ljudi znaju da policija ne postoji kako bi provodila represivne mjere, a policija zna kako postoji da bi pružila pomoć društvu. Statistike pokazuju drugačiju sliku posebno kada se radi o zajednici Roma. Oni su čak tužili policiju koja je zato pred sudom odgovarala za jedan slučaj zlostavljanja. Stav policije prema Bugarima bijelcima je korektan jer vas nemaju prava zaustaviti, ali Romi su očito vidljivi i često ih zaustavljaju.

V – Nivo policijskog zastrašivanja u regiji ne bi trebalo prosuđivati samo na osnovu učestalosti po kojoj ljude zaustavljaju na ulici, već i po tome kako tretiraju ljude koje privedu u stanicu i ljude na saslušavanjima. Takođe bi trebali razviti trening za policiju o tome kako privesti ljude bez povrede ljudskih prava.

K – Dva puta me zaustavila policija zbog prelaženja ceste na pogrešnom mjestu i policajac mi je tražio novac. Uobičajeno je da migrante koji dođu u Bugarsku na ulici zaustavlja policija. U takvim slučajevima policija objašnjava da se dogodio zločin i traže dokumente, ali u stvari tragaju za ilegalnim imigrantima, uglavnom iz Azije i Afrike. Ljudi s tih kontinenata su često lažno sumnjičeni za raspačavanje droge, što je još jedan razlog zbog kojega bivaju zaustavljeni na ulici.

Na koji način radite s (etnički/spolno) miješanim grupama? Obraćate li pažnju na, ili utičete li na broj učesnika iz posebnih grupa? Pazite li na lično iskustvo? Postoje li granice u tome šta se govori o ljudima sa različitim porijeklom?

E – Obično radimo s etnički miješanim grupama. Sastavljamo grupe sa otprilike istim brojem ljudi iz tri etničke grupe u Bugarskoj (etničkih Bugara, turskih Bugara i Roma). Ne radimo sa grupama ukupno većim od 30 ljudi, dok su grupe od 12-15 učesnika najefektivnije. U većini slučajeva tu su trener i pomoćni trener. Uobičajno je da trener pripremi nekoliko vježbi, a pomoćni trener mu pomaže. Kad god je moguće nastojimo da u parovima trener-pomoćni trener budu ljudi oba pola. Idealno bi bilo raditi sa ženama/muškarcima iz etničkih manjina koje učestvuju, ali to još uvijek nije često slučaj. Obraćamo pažnju na lično iskustvo koristeći razne alate koji od učesnika mame priče. Mislimo da je ovo temelj timskog rada, pošto ljudi uče iz svojih i tuđih iskustava. Ne postavljamo granice u onome što se govori; svi mogu reći šta žele. Čak i ako je nešto uvredljivo, trener pomaže učesnicima preoblikovati frazu tako da nikoga ne vrijeđa. Uloga trenera nije da sudi već da preformuliše frazu na neutralan način. Ljudi se pozivaju da dijele osjećaje ako su uznemireni, ali se na to ne prisiljavaju; možemo samo podsticati takav proces.

V – Uvijek radimo s miješanim grupama, iako pri odabiru učesnika etnička pripadnost nije toliko važna kao lični integritet. Za nas je važno da osobu koju pozovemo preporučí etnička zajednica kojoj pripada. Zbog toga broj ljudi nije najvažniji faktor; važnije je znati da će prisustvovati. Takođe se suočavamo sa teškoćama sa obzirom na pozivanje žena iz etničkih manjina. To je najviše zbog običaja koje imaju, pa je učinjen znatan napor kako bi postigli da neke žene učestvuju u ovim seminarima. Ako imamo grupu od 20 ljudi, uspijevamo pozvati 4 do 5 žena iz etničke zajednice kao i nekoliko žena trenera i pravica, što znači da su trećina grupe žene, a ostali muškarci. Sa obzirom da nema puno žena na seminarima mi predlažemo muškarcima da uključe žene u seminare o ljudskim pravima. ...Često pozivamo vođe etničkih zajednica, koji su navikli na diskriminaciju i uspjeli je nadvladati, da dođu i pričaju o svojim ličnim iskustvima. Veličina naše grupe je približno 20-25 ljudi. Granice koje postavljamo razlikuju se u specifičnim prilikama. Tim se sastaje prije seminara kako bi raspravio pravila treninga kao i šta se smije, a šta ne smije reći tokom treninga.

K – Različite organizacije u Ukrajini rade sa različitim manjinama, jer u graničnim regijama postoje drugačije manjine nego u središnjim dijelovima zemlje. Ja imam iskustvo na području rada s krimskim Tatarima i drugim muslimanskim grupama izbjeglica. Romi i Poljaci žive u različitim područjima. Na jednom seminaru radila sam sa različitim grupama i trenirala lokalne

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

poslanike. Prisustvovala su dva krimska Tatara, mumakazac i žena koji nisu bili u srodstvu, i ono što je bilo zanimljivo je da mu je žena peglala košulje, iako se nikad prije nisu sreli, a oboje rade kao lokalni poslanici. Kada su je upitali zašto to radi, rekla je „zato što sam žena.“ Oni su u profesionalnom pogledu jednaki, ali na ličnom nivou još uvijek postoji nejednakost. Zbog toga, kad dođemo na trening, vrlo je teško prosuditi i odabrati metodologiju i evaluirati je na kraju, jer ono što prihvaćaju Ukrajinci i ono na šta se gleda kao na diskriminaciju žena je potpuno suprotno za krimske Tatara. Na treninzima preferiram odvojiti grupe, radije održavam specifičan trening sa obzirom na pol bez obzira na porijeklo. Ako nemam tu priliku, onda pokušam vježbe sa grupama prema polu, sa muškim i ženskim pomoćnim trenerima kako bi sama mogla promatrati šta se događa. Osjećam da ako (kao žena) uđem u mušku skupinu, to već samo po sebi stvara napetost. Primijetila sam da spolno određene grupe različito funkcionišu od miješanih grupa, na primjer, bila sam ugodno iznenađena kreativnošću muške grupe. Nakon rada u grupama učesnici trebaju prezentirati muške/ženske stereotipe o ženama/muškarcima i razgovarati o tome da budu otvoreniji i smanje broj stereotipa. To je nešto što ne bi mogli učiniti kada bi imali etnički miješane grupe.

B – Nikad prije nisam radio u grupama istog spola ili iste nacije. Situacija u Bosni i Hercegovini nakon rata je takva da je bilo nemoguće imati grupu sačinjenu od učesnika jedne nacije. Ljudi su bili vrlo strogi kada se radilo o uključivanju svih zajednica. Obično na pripremi treninga radim u timu od četvero do petero ljudi. Grupe sa kojima radimo obično imaju 20 ili više ljudi. Nastojim biti osjetljiv i pokušavam organizovati vježbe, tako da previše ne izazivaju emocije, jer nisam psiholog. Obično se u mojim treninzima ne dotičemo prave historije, tako da ne znam da li se neka grupa ili osoba osjetila povrijeđeno ili odbačeno. Ponekad se dogode mali nesporazumi, kao u treningu u kojme se jedna djevojka nije osjećala dobro poslije određene vježbe. Odmah sam otišao do nje i počeo govoriti kako bismo riješili problem. Ne volim postavljati bilo kakve granice. Jedina koje sam svjestan je vremenska granica. Nikada u svom radu nisam nametao granice u tome što se govori. Sve vježbe potiču proces razmišljanja, ali nisu toliko povezane sa našim ličnim iskustvima ili našom novijom historijom da bi se ljudi uvrijedili. Ako imam grupe ljudi ne dajem im prava imena kao Bugari, već nenacionalna imena ili neka koja ne postoje.

P – Koji god projekat sprovodimo, svi naši učesnici su pomiješani sa obzirom na etničko porijeklo i spol. Kada radimo posebno na pitanjima etniciteta ili pola, postoje razlike, posebno u broju učesnika. Naš projekat za etničke manjine se temelji na poluotvorenim seminarima. Obično je na njima oko 50 ljudi i imaju specifičnu strukturu. U treninzima koji se bave pitanjem pola učestvuje do 25 ljudi, uglavnom profesionalaca koji su u poziciji iz koje mogu uticati na problem nasilja u porodica. U projektima za etničke manjine imamo predstavnike iz stvarno različitih manjina, oko 16 ukupno; većina njih su muškarc i uglavnom stari oko 50 godina. Tražili smo od njih da uključe i mlade ljude, i na posljednjem seminaru neki od njih su doveli i svoje sinove. U projekte koji se bave pitanjem pola uključujemo uglavnom žene, ali to je zbog toga šta u školama kao nastavnici i ostalo osoblje rade uglavnom žene. Sa obzirom na to kakvo nam je lično iskustvo, veoma smo senzibilini. Mislimo da je za uspjeh svakog treninga glavno kada ideja nije učesnike naučiti nešto osnovno, već nadograditi njihovo postojeće znanje i iskustvo. Postavljamo neka uobičajna pravila rada koja određuju naše granice, kao kada imamo samo jedan mikrofon i sl. Ovo su tipične stvari za radionice i treninge. Takođe ne dozvoljavamo lične uvrede.

K – Ja samo želim naglasiti vezu između etničke pripadnosti i spola. Mogu biti eksplicitnija u mojim seminarima za istopolne grupe. Možemo raspravljati o stvarima kao što je recimo pitanje: «možete li biti feministica ako nosite šamiju na glavi» itd. Drugi uticaji igraju ulogu i ne možemo o tome pričati otvoreno kada smo u miješanim grupama. Ne znam kako ovo funkcionise sa muškarcima, iako imam iskustvo da se muškarc osjećaju krivima onda kada priznaju svoje stereotipe u miješanim grupama; otvorenije pričaju u samo muškim grupama. Govore o određenim stereotipima među muškarcima kada su u istospolnoj grupi, ali kada ih trebaju prezentovati onda o njima razmišljaju i zbog njih se osjećaju krivima.

Kakvu ulogu u vašem treningu imaju lično iskustvo, pričanje priča i osjećaji?

V – Lične priče vrlo su važne za trening sa članovima etničkih manjina, jer nam oni pričaju svoje lične priče o tome kako ih je zaustavljala policija itd., a one su važne jer u njima možemo vidjeti primjere kako oni brane svoja ljudska prava, a onda se o tome razvije diskusija. Osjećaji: u treningu, nakon svake vježbe pitamo učesnike kako se osjećaju, jer je važno vidjeti kako su doživljavali vježbe i seminare.

B – Nakon prezentacije, na mnogim treninzima je postalo normalno da sam činio više stvari koje su se zasnivale na mom ličnom iskustvu i tamo gdje je prikladno, koristio pričanje priča. Ne uključujem toliko osjećaje u trening, iako ih naravno imam prema učesnicima i grupi. Sa obzirom na to pozivam li ih ja na učestvovanje ili ne, njihovi osjećaji se produbljuju; ako je trening za trenere ne činim to, ali ako radim sa različitim temama međukulturnog učenja ili „brain drain-a,“ normalno je da će tu biti uključene neke lične priče i osjećaji. ...Kao šta sam prije naveo, u primjeru o djevojci koja se osjećala loše nakon jedne

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

posebne vježbe, posmatram i primjećujem osjećaje drugih. Isto tako vrlo rijeko radim sam, jer je lakše pokloniti nekom pažnju dok drugi vodi skupinu. Ponekad mi učesnici prilaze i govore „možda nije u redu šta vam to govorim, ali on ili ona se osjeća loše, možete li popričati s njom/njim molim vas?“. U ovom primjeru proveo sam dvadeset minuta sa djevojkom na pauzi za kafu, a ona je počela plakati. Savjetovao sam je da prošetati, i ona se nakon šetnje osjećala ponovo sposobna da učestvuje u grupi. Ovo se takođe odnosilo na njezino lično iskustvo, jer je ovo bilo prvi put otkako je u inostranstvu.

Kao trener nastojim da ne pokazujem osjećaje, jer je sa njima lako manipulirati, što nije etično. Ponekad sam na međunarodnim konferencijama strožiji prema učesnicima iz bivše Jugoslavije, ali to je zbog toga što ih bolje poznajem i svjestan sam granica do kojih mogu ići.

P – U našem radu sva 3 elementa su vrlo važna. Lično iskustvo je osnova daljeg rada. Nismo u poziciji učitelja od koga se očekuje da sve zna; ne učimo učesnike samo novom znanju. U našoj metodi naravno, i u grupnom ili drugačijem radu, lično iskustvo mora isplivati na površinu. Osjećaji su takođe izuzetno važni za grupnu dinamiku i lični efekat treninga. U stvari – kada tako govorimo o tome zvuči kao da osjetite veliku količinu osjećaja, ali ponekad to i nije tako puno. Čak i kada se učesnici površinski bave svojim osjećajima na radionici oni su već tada vrlo važni. Ponekad imate situaciju u kojoj se neki učesnik ne osjeća dobro i mora kanalizirati osjećaje. Ne možete dopustiti da neko završi trening osjećajući se loše.

E – Govoriću o događajima na treninzima radije nego o seminarima. Uloga ličnog iskustva je vrlo važna. Podstičemo ljude da dijele svoje priče. Uvijek je uloga trenera da se zahvali ljudima koji odluče podijeliti svoja iskustva. Kada je neka priča stvarno važna, i iz nje možemo izvući neke važne zaključke, koristimo i psihološku dramu da bi iz nje dobili važne stvari. Na primjer, ako imamo slučaj žene koja je žrtva nasilja, koja sa nama dijeli svoja iskustva, koja to čini na vrlo emotivan način, tada bi grupi predložili metodu psihološke drame kako bi još dublje istražili situaciju. Učinili bi igranje uloga u kojem bi se dobrovoljci stavili u ulogu žene i muškarca, a to bi bio onaj mumakazac koji je možda bio u sličnoj situaciji, možda bi htio igrati ulogu počinitelja. Ukratko, kad se ljudi udruže u ovoj vježbi otkrivaju iskustva cijele grupe. Ovo igranje uloga omogućava ostalima da daju povratnu informaciju o tome kako su se osjećali, što nam omogućava razumijevanje različitih reakcija iz različitih pozicija. Najvažnija stvar je ono što su ljudi doživjeli i podijelili, ne samo oni koji su učestvovali, već i oni koji su bili samo posmatrači.

K – Svaki trener ima posebne sklonosti. Mislim kako najsnažnije iskustvo dolazi iz faze djelovanja. U mom treningu može biti kratka živahna diskusija, ali glavno iskustvo dobivamo iz simulacijskih igara ili izvedbe i dodatne rasprave nakon toga.

P – Slažem se sa K, jer morate učiniti nešto da bi izazvali osjećaje i vidjeli iskustvo ljudi.

B – Ili možete čitati o slučajevima ljudi u sličnim situacijama, što je dobra osnova za početak.

Da li je „stvaranje“ negativnih osjećaja (kao u igrama iz Paulinog poglavlja u kojima se ljudi isključuju i oni doživljavaju negativne osjećaje unutar konteksta ili grupe) a) moralno b) korisno?

E – I moralno i korisno. Kako bi postigli promjenu morate prevladati otpor i prepreke koje učesnici imaju. Kada srušite otpor, uvijek su umiješani negativni i uzburkani osjećaji, bilo svjesni ili podsvjesni. Nema drugog načina; uvijek morate prolaziti taj proces. Ne mora se nužno dogoditi tokom treninga, ali ako se promjena dogodi uvijek morate raditi na rješavanju negativnih osjećaja. U našem radu se ne bojimo negativnih osjećaja, ali način na koji prelazimo tu prepreku ne smije dopuštati tim osjećajima da postanu destruktivni. Na treninzima vrlo često radimo sa osjećajima.

V – Stvorili smo igru koja koristi negativne osjećaje, kao recimo kada osoba ima negativna iskustva sa vlastima. Otkrili smo kako ovakva upotreba negativnih osjećaja pomaže u odbrani ljudskih prava, jer se osoba oslobađa negativnih osjećaja prema policajcima, što je od pomoći.

K – Još uvijek se sjećam za mene najtežeg oblika isključivanja. Dva plemena imaju inženjere koji dolaze u selo kako bi izgradili most. Grupa inženjera postavlja pravila, na primjer, „ženama nije dozvoljeno koristiti makaze“. Grupa se treba ponašati prema pravilima. Jedini oblik samokontrole inženjera je taj šoa moraju izgraditi most, pa trebaju funkcionalnu grupu za ovaj zadatak. Ali, cilj u ovoj igri nije postignut, jer na kraju niko ne razumije razlog za ovu vježbu, svi se samo osjećaju glupo što ne znaju šta treba raditi. ...Iako je ova igra vrlo popularna na međukulturalnim treninzima, lično mi se ne sviđa. Mislim da su se svi osjećali isključeno barem jednom u svom životu, tako da ne moramo ponovo stvarati ovaj osjećaj na treningu. Sa druge strane, mislim

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

da moramo pomiriti ove osjećaje. U svakom zadatku može biti ljudi koji su isključeni, prema svojoj želji ili iz drugih razloga, pa tako, tokom davanja povratnih informacija, možemo postaviti pitanje „jeste li primijetili da je neko bio isključen?“. Tim pitanjem možemo voditi grupu do razmišljanja, ali bez ovih ekstremnih vježbi.

Ponekad se dogodi da mislim da neko ima negativne osjećaje, ali kada ga/je pitam to poreknu. Zatim, ponekad ne primijetim da se učesnici stvarno osjećaju jadno. Ne znam šta bi u toj situaciji. Samo znam da se na treninzima to može dogoditi, pa pokušavam biti pažljiva i o tome voditi računa.

B – Lako mi je otkriti kada se neko ne osjeća dobro. Na primjer, djevojka iz Finske o kojoj sam ranije govorio. Pokušavala je objasniti grupi da Finci nisu hladni, ali grupa je ustrajala na toj predrasudi. Onda je stala i ogradila se od dalje rasprave. Kada vidite da neko ne želi nastaviti, iako ima pravo reći više jer se radi o njemu/njoj, onda vidite da još uvijek nešto nije u redu sa tom osobom. ...Ne bi to nazvao moralnim, ali bi nazvao korisnim stvarati negativne emocije u grupnim vježbama. Naravno da smo svi nekada u svojim životima bili isključeni, ali nije cilj pokazati kako isključivanje postoji, nego pokazati kako da se sa tom pojavom nosimo. Korisno je ako gledamo dugoročno, iako možda trenutno nije primjereno.

C – Ako se držimo ovakvih argumenata, da li je moralno mučiti nekoga na treningu samo zato da nauči kako treba zaustaviti mučenje u društvu?

B – Nikada ih ne bi mučio. Ako još uvijek nastavljaju s igrom, znači da ih ona ne muči. Uvijek govorim učesnicima da ne pokleknu. Zaustavite igru ako se ne osjećate dobro. To je ono što ja podstičem. Ne želim da se osjećaju loše. Ne moraju učestvovati. Nikada ne kažem da nešto moraju. Kažem im da posmatraju.

P – Etično je za mene teška riječ. Rekla bi da je moralno i korisno zbog toga što su osjećaji važni kada radimo na sebi, kao šta je E rekao. Ako su osjećaji važni za učenje raznih oblika ponašanja, onda to znači da ako izazovemo negativne osjećaje i kanaliziramo ih u pozitivne, cilj je pronaći mehanizam preovladavanja određenog ponašanja. Ako govorimo o diskriminaciji, ako je iskusimo, bolje ćemo razumjeti osjećaje drugih u toj poziciji. Igre i druge metode koje izazivaju ove osjećaje nisu uvijek korisne u svakom kontekstu. Zato uvijek treba biti oprezan i iskusan kako bi odlučili u kojoj grupi ćemo ih primijeniti i u obradi koje teme. Važno je ko vodi radionicu ili igru. Mislim da to ne može bilo ko, jer u tom slučaju u ne bi znali šta kasnije učiniti sa tim osjećajima. Zato to mora biti iskusna osoba sa nekim iskustvom u tom području.

K – Ja bih takođe željela istaći razliku između grupnog i individualnog isključivanja. Gubitnička grupa dijeli osjećaje gubitka, ali ako ste gubitnik kao pojedinac, onda se nemate gdje sakriti. Ako se radi o suočavanju pojedinaca sa njihovim negativnim osjećajima, onda nisam za korištenje ovakvih vježbi. Bez obzira kakav sistem povratnih informacija koristili, pojedinac se još uvijek može osjećati loše.

E – Mislim kako je etično iznositi negativna iskustva i to mogu ilustrovati. Ako negativna iskustva izađu na površinu i uključite sve učesnike, ako kao trener date vremena, mjesta i priliku za učesnike da razmisle o tome šta se dogodilo, onda je tu riješeno pitanje etičnosti, jer ne ostavljate osobu sa njenim lošim osjećajima. Na primjer, uvijek ih trebate pitati kako se osjećaju u različitim trenucima. Takođe, pitajte i druge u tom okruženju kako se osjećaju i osjećaju li se kao osoba o kojoj je riječ. Ili ih možete pitati da li su se ikada osjećali kao ta osoba i mogu li to sa nama podijeliti. Ovo nikada nije lični zahtjev, nego se odvija na dobrovoljnoj osnovi. Tako, uz pružanje podrške možemo učiniti stvari etičnima.

P – Kada igramo ovakvu vrstu igre govorimo osobi da igra ulogu. Nakon igre govorimo joj da izađe iz uloge. Nakon igre je za tu osobu važno da od trenera dobije puno pozitivnih poruka i povratnih informacija.

E – Da, kao trener bi se trebali sjetiti reći ljudima da izlaze iz svojih uloga; ponekad sam to zaboravila učiniti.

Šta ste naučili ili činili drugačije nakon što ste imali iskustvo sa drugim metodama ili čitali o njima? Šta nije primjenjivo/korisno

B – Sve je korisno, ali ne i primjenjivo. Ako uporedim svoju sadašnju metodu sa načinom na koji sam radio 2000.godine, oko 50% mojih vježbi su drugačije. Prilagođavam svoje vježbe i rad novim stilovima i tehnikama koje se pojavljuju svaki dan. Polje naše aktivnosti puno je kretanja i promjene i, ako se kao treneri ne možemo prilagoditi, propašćemo! Rado koristim metode, koje pokušavam prilagoditi ako dobijem dozvolu autora.

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

C – Ima li nešto iz ovog sedmice što ćeš koristiti?

B – Obično o tome razmišljam na kraju događaja. Čitam o nekim stvarima, ali ih nisam puno vidio. Neke su intrigantne i sigurno ću ih još razmotriti. Svaki seminar je koristan i na svakom učite nove stvari, čak i kao trener, ali nisu sve primjenjive. Neke treba usvojiti, ostale stvari ne možete koristiti, ali ih je svejedno korisno znati.

P – Slažem se da su sve stvari korisne, ali nisu sve i primjenjive. Odlučiću kasnije o tome šta sam naučila ove sedmice, ali čula sam neke stvari koje mogu upotrijebiti. Trebam ponovo pročitati poglavlja kako bi vidjela koje stvari se mogu izvesti. Sigurna sam da ću pronaći nešto što bih mogla iskoristiti, ali što možda neću u potpunosti razumjeti pa ću pisati ljudima i pitati ih.

E – Postavila sam sebi kao zadatak, prije objavljivanja priručnika, predstaviti neka otkrića i rasprave ljudima sa kojima radim. Ustvari, ovo je teško pitanje jer još nismo imali vremena preraditi informacije. Ima vrijednih stvari koje treba širiti, ali to nije bio osnovni zadatak.

C – Kada sam se vratio sa radionice u Sisku usvojio sam jednu od metoda- izrada plakata- koja je izvrsno funkcionisala. Takođe sam pokušao „vrtešku“ (vidi poglavlje Kateryne Shalayeve) i to je bila katastrofa! Moji učenici su smatrali da im ta aktivnost nameće previše ograničenja, pa je više nisam koristio.

V – današnja rasprava je vrlo vrijedna. Vidio sam dvije stvari na koje ću se fokusirati. Prva: priručnik neće biti zbirka metoda, nego specijalizovan vodič u kontekstu različitih regija. Posebno mi se dopalo šta smo raspravljali u grupama, ali smo takođe imali priliku da odgovaramo i odvojeno. Ovu metodu sam zapisao i koristiću je u grupama 100%. Predložio bih, Christiene, da to imaš na umu i koristiš se time ponovno u projektu. Sviđa mi se slušati odgovore svih članova grupe jer nisam imao dovoljno vremena upoznati sve ponaosob. Volim koristiti i crteže koje sam napravio i nadam se da su učinili stvari razumljivijim. Svi ostali ih isto mogu upotrijebiti.

K – U svom pristupu koristim metode drugih trenera. Mogu ih kritikovati, što se često i dešava u vježbama suočavanja. Ono što je primjenjivo i korisno zavisi o vremenu i situaciji, početku ili kraju treninga i tako dalje.

P – Šteta je što nismo stvarno mogli i odigrati igre o kojima smo pričali, ali to nije bio ovoidmični cilj. Zato imamo radionice u našim regijama. Čak i ako ja ponekad ne vidim kako igra napreduje, ako je dobro objašnjena, možete je koristiti i to je svrha ovog priručnika. Ponekad pokušavam nešto i tek onda vidim kako funkcioniše.

E – U budućnosti, ako bi neko želio koristiti neke od tih metoda, bilo bi dobro dati povratnu informaciju autorima tako da znamo u kojim okolnostima je vježba funkcionisala ili nije.

Jesu li (etnički/nacionalni) identiteti važni a) sada? b) na kraju? U odnosu na ovo, u kom pravcu bi naš posao trebao ići? Vidite li mogućnost za promjene u vašem društvu? I u grupama sa kojima radite? Kako možemo više uključiti nevidljive manjine? Ko su „ostali“ u statistikama stanovništva

P – Važni su ako su etničke grupe i nacionalnosti tema o kojoj govorimo u svojim grupama. Ali ako govorimo o opštim problemima kao što je ekonomija, onda nisu važni. Nije krucijalan, ali je bitan. Ako ste različite nacionalnosti od nekoga, to ne znači da nemate s tom osobom ništa zajedničko, ali ljudi su još uvijek svjesni svog porijekla i porijekla drugih. Mislim da će ostati tako još neko vrijeme. U našem društvu stvari se mijenjaju. Ovo jasno vidim kada uporedim način na koji je moja organizacija radila prije 8 godina sa stvarima kakve su danas. Ipak, mnoge stvari treba učiniti. U grupi sa kojom radimo prisutna je pozitivna promjena u mnogim stvarima. Da budem iskrena, nikada nisam razmišljala o nevidljivim manjinama.

V – U mojim seminarima učestvuju samo predstavnici etničkih manjina koji su prošli diskriminaciju, što samo po sebi stvara etničke identitete. Zbog toga su etnički identiteti važni za trenere kao i za učesnike i za njih treba biti odgovoran u seminarima u ovom poslu. Kada radimo sa mladima manje se fokusiramo na etničke identitete, a više na ono što ih ujedinjuje. Na kraju, nadam se da niko neće pričati o etničkoj pripadnosti. Uvjeren sam da postoji pozitivna promjena u ruskom društvu, posebno nakon što sam učestvovao u radionici. Kako se nositi sa pitanjem nevidljivih manjina još mi uvijek nije jasno, ali se nadam da ćemo se baviti njime i uključiti nevidljive manjine u naš rad u budućnosti.

Poglavlje 11. Pogledi trenera na oruđa u borbi protiv rasizma, etničke diskriminacije i ksenofobije

K – Pitanje etničke pripadnosti u Ukrajini uvijek se pojavi prije izbora. Vjerujem da su sve te izjave o etničkoj pripadnosti ispolitizirane; vrlo je lako manipulirati tim pitanjem. Ne vidim veliku budućnost za etnicitet iako bi u budućnosti moglo postojati nešto sa čime bi se identificirali, ali to neće biti etnicitet kakvim ga danas podrazumijevamo. Etnicitet igra svoju ulogu za manjinske grupe ili u društvima koja podržavaju imperijalističke uloge. Tako u Ukrajini nemamo historiju etničkog sukoba u unutrašnjosti zemlje. Ppozitivne promjenese vidljive, ako uporedim današnju situaciju s onom iz 1992./93. Kada sam bila na izletu sa školom, naš učitelj ruskog nam je rekao da ne govorimo ruski. Osjećali smo se ugroženo i, iako nas niko nije napao, strah od napada je bio uobičajan na početku nezavisnosti, ali sada je dosta drugačije. Sada to uopšte nije pitanje. Možete govoriti jezikom kojim želite. To vidimo na primjeru krimskih Tatara. Oni se uveliko razlikuju od ostatka stanovništva, ali su prihvaćeni. Jedini sukob koji imaju je sa ruskim stanovništvom tamo gdje žive. Ni jedni ni drugi nemaju vlasništvo nad zemljom. Zbog toga su u sukobu koji Rusija uvijek raspiruje. Nismo imali mnogo programa pomirenja u vezi ukrajinsko-ruskim napetosti, ali smo ih nekako nadživjeli. Zbog toga mislim da smo na neki način sretni što nismo imali više sukoba od toga. Voljela bih znati ko su „ostali“!

B – Mislim da je etnička pripadnost važna onima koji još uvijek žive u prošlosti i političarima. U Bosni i Hercegovini imamo izbore svake dvije godine. Iako državne stranke sarađuju tokom godine, iznenada, kada dođe vrijeme izbora, sve patriotske stranke pune su nacionalističkog govora. Više smo fokusirani na etničku i nacionalnu pripadnost nego na važnu stvar: ekonomiju. Oko etničke i nacionalne pripadnosti se mogu godinama raspređati priče, a oko ekonomije ne mogu. Postoje neke pozitivne promjene u našem društvu. Prije deset godina nije bilo moguće putovati bez razmišljanja o ratu, ali danas jeste. Etničko čišćenje dovelo je do toga da gotovo svaki grad u Bosni i Hercegovini sada ima 95% jedne nacije i 2% druge, a niko ne čini ništa kako bi stvari vratio u prijeratno stanje. Nije postojala porodica u Bosni i hercegovini koja nije imala prijatelja ili rodbinu na „drugoj strani“. 1995. niko nije mogao zamisliti da će Bosna biti ujedinjena kao šta je danas. Imamo istu valutu, isti pasoš. U grupama s kojima radimo, postoji pozitivna promjena, jer se sa tim ljudima ne može lako manipulirati, kao što je to slučaj s mnogim drugim. ...Smjer našeg djelovanja je teže odrediti jer Bosna i Hercegovina još nije politički stabilna. Jedina stvar koja je održava jest politika, koja kaže kako nema promjena granica na Balkanu. Ali situacija na Kosovu će dovesti bosanske Srbe do pitanja „ako oni mogu postati nezavisni, zašta ne bismo i mi?“ Zbog toga, razvoj naše aktivnosti zavisi i o pravcu u kojem ide Bosna i Hercegovina kao cjelina. Trenutno nije legalna država. ...Uzimajući u obzir nevidljive manjine; imamo 300.000 građana, od kojih se 20.000 identifikuje kao Hrvati u Banjoj Luci. U stvari, ovi ljudi su katolici i samo ih je 10.000 Hrvata; ostalo su Mađari, Slovaci i tako dalje. Njima je kao katolicima korisno reći da su Hrvati. Nešto slično se događa sa Ukrajincima u našem gradu. Neko vrijeme smo ih izgubili u statistikama jer su se počeli opredjeljivati kao Srbi zbog zajedničke vjere, ali sada su se vratili tome i identifikuju se kao Ukrajinci. Pa kako ih možemo uključiti? Bez njihove vlastite svijesti o tome ko su, ne možemo učiniti puno. Ne možemo umjesto njih odlučiti o njihovom identitetu. Oni moraju učiniti prvi korak, a mi ih u tome možemo samo stimulisati.

E – U različitim prilikama znala sam se identifikovati kao da sam drugog etniciteta. Govorimo o etničkoj pripadnosti i nacionalnosti u smislu da ljudi još imaju potrebu identifikovati se kao takvi. Nema veze odakle osoba dolazi. Dokle god se želi identifikovati na određeni način moramo to poštovati. Doći će vrijeme kada ćemo se svi identifikovati prije kao bića sa planete Zemlje, nego kroz etnicitete i biće važnije razgovarati o planeti, a ne o zemljama. U nekoj fazi možda neće biti ni zemalja ni nacionalnosti.

K – S vremena na vrijeme nacionalisti protestuju protiv muslimana u Ukrajini. Sada napetost ne dolazi od suprotstavljanja Rusa i Ukrajinaca već od Ukrajinaca i Muslimana. Muslimanska zajednica je vrlo mala, pa zbog toga ne znamo šta bi učinili u vezi ove napetosti. Nema političke volje za zaustavljanje ove situacije. Nema inicijative političkih stranaka da se ona zaustavi. To će u Ukrajini biti pitanje budućnosti.

Bibliografija:

- Council of Europe, Youth Directorate (1995) *All Different – All Equal*. Education pack, Strasbourg.
- Fisher, F. (1999) *Strengthening the Management of Local Self-government*, Training Manuals Series, UN Habitat.
- Fisher, F. (2000) *Building Bridges Between Citizens and Local Government to Work More Effectively Together Through Managing Conflicts and Differences*, Part II Trainers' Toolkit .
- Forbess-Greene, S. (1983) *The Encyclopaedia of Icebreakers*, San Diego: University Associates.
- Hrytsenko, O. (2004) 'Imagining the community: Several ways to look at Ukraine's ethnocultural diversity', neobjavljeni rad predstavljen na radionici RIME projekta, Kijev, januara 2005.godine
- Karastelev, V. (2004) 'Ethnic discrimination in Krasnodarskii Krai (Russian Federation): Problems, discourse and approaches to solutions', neobjavljeni rad predstavljen na radionici RIME projekta, Kijev, januara 2005.godine
- Kauffman, K. and New, C. (2004) *Co-counselling. The theory and practice of Re-evaluation Counselling*, Hove and New York: Brunner-Routledge.
- Khmelko, V.S. *Lin structura Ukrainy: regionalni osoblyvosti ta tendentsii zmin za roki nezhalezhnosti*, dostupno u elektronskom obliku na: www.kiis.com.ua .
- Lipsky, S. (1987) *Internalized Racism*, Seattle: Rational Island Publishers.
- Macy, J. R. and Young Brown, M. (1998) *Vozvrashchenie k zhizni: sistema uprazhnenii dlila vossoedineniia s zhizniu i mirom*, Chernigov: Ahalar.
- Nakhmanovych, V. (2004) Dynamika etnonatsionalnykh protsesiv v Ukraini i zavdannia derzhavnoi polityky, *Aktualni Pytannia Vitchyzniano Etnopolityky*, 91-107.
- Parac, S. (2004) 'Minority rights protection in SEE :From regional co-operation to inclusion into a wider Europe', neobjavljeni rad predstavljen na radionici RIME projekta, Sisak, septembar 2004.godine
- Pradhan-Malla, S. (2001) 'Gender and racism' in S. Feldman (ed.) *Discrimination and Human Rights. The case of racism*, Oxford University Press.
- Service Civil International (2003) *Human Rights Message – Learn, Train & Experience*, Poznań.
- State Committee for Nationalities and Migration 'National Composition of the Population of Ukraine according to the results of the National All-Ukrainian Census of 2001' dostupno u elektronskom obliku na: www.scnm.gov.ua.
- State Committee for Nationalities and Migration 'Country of Origin of Refugees in Ukraine as of 1 January 2005' dostupno u elektronskom obliku na: ww.scnm.gov.ua.
- The Encyclopedia of Icebreakers*, San Diego: University Associates, 1983.
- T-Kit*, 6 (Training Essentials), 2000, dostupno u elektronskom obliku na: <http://www.training-youth.net/INTEGRATION/TY/Publications/tkits/tkit-6>
- Tsentr 'Sotsialnyi Monitoryng' (2004) *Rezultaty Doslidzheniia Kyiv*. Fond 'Demokratichni initsiativi' .
- Van den Anker, C. (2000) 'Cosmopolitanism and impartial conflict resolution', *Global Society*, 14(4): 611-630.
- Weissglass, J. (1994) 'Reflections on educational change support groups', *People and Education*, 2(2): 225-248.
- Weissglass, J. (1994) *The Social and Psychological Dimensions of Educational Change: Reflections on working with teachers*, Santa Barbara: Center for Educational Change in Mathematics and Science.
- Weissglass, J. (1999) *Ripples of Hope. Building Relationships for Educational Change*, Santa Barbara: Center for Educational Change in Mathematics and Science.

Informacije o kontaktu sa autorima priručnika

1. Apostol Apostolov Univerzitet u Birminghamu (VB).....apostolov@yahoo.com
2. Emilija Dimitrova Balukova NVO Forum Trgovište (Bugarska).....em4odim@abv.bg
3. Irena Barišić Milunić..... ALD-Sisak (Hrvatska).....ldesk-si@sk.htnet.hr
4. Vadim Karastelev..... Odbor za ljudska prava Novorusisk (Rusija).....vprutin@yandex.ru
5. Katerina Šalajeva..... Lobi mladih žena (Ukrajina).....kateryna_shalayeva@yahoo.com
6. Stanka Parac ALD-Subotica (Srbija i Crna Gora)pstanka@EUnet.yu
7. Paula Raužan ALD-Sisak (Hrvatska)ldesk-si@sk.htnet.hr
8. Bojan Stančević..... Transparency International (Bosna i Hercegovina)....bstancevic@ti-bih.org
9. Christien Van Den Anker Univerzitet Zapadno Engleski (VB)christien.vandenanker@uwe.ac.uk

Ostale korisne adrese

Centar za promjenu obrazovanja u matematici i znanosti, Kalifornijski univerzitet Santa Barbara, CA 93106

<http://ncee.education.ucsb.edu>

Ujedinjeni zaustavimo rasizam. Projekat međunarodnih zajednica za savjetovanje pri ponovnoj procjeni, 719 Second Avenue North, Seattle, Washington 98109, USA www.rc.org/uer